

ВІСНИК

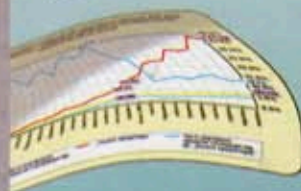
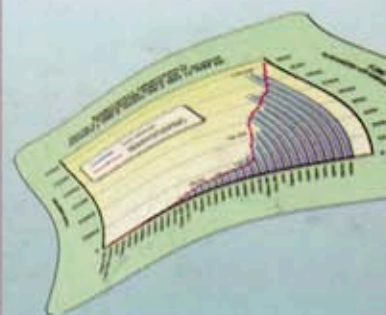
1/96

НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Інтегруємося у світ
міжнародної
статистики

Як навчитися
ефективно управляти
фінансами? Відповідь
дасть банківська
реформа

Емісія...
„гасить” інфляцію

АТ «ТЕХНОКОНСАЛТИНГ»

спеціалізується на поставках обладнання для автоматизації операцій із готівковими грошима, забезпеченні безпеки грошового обігу та обороту документації. Фірма зарекомендувала себе як надійний представник компаній

SCAN COIN
(Швеція),

BRANDT
A DeLa Rue Company
(США),

EBA
(Німеччина)

— світових лідерів у виробництві обладнання для банківського бізнесу.

У Вас труднощі із невинним потоком готівки, точним її підрахунком? Вам доводиться працювати із низькопродуктивним обладнанням? Зверніться до «Техноконсалтингу», і ми допоможемо вирішити Ваші проблеми.

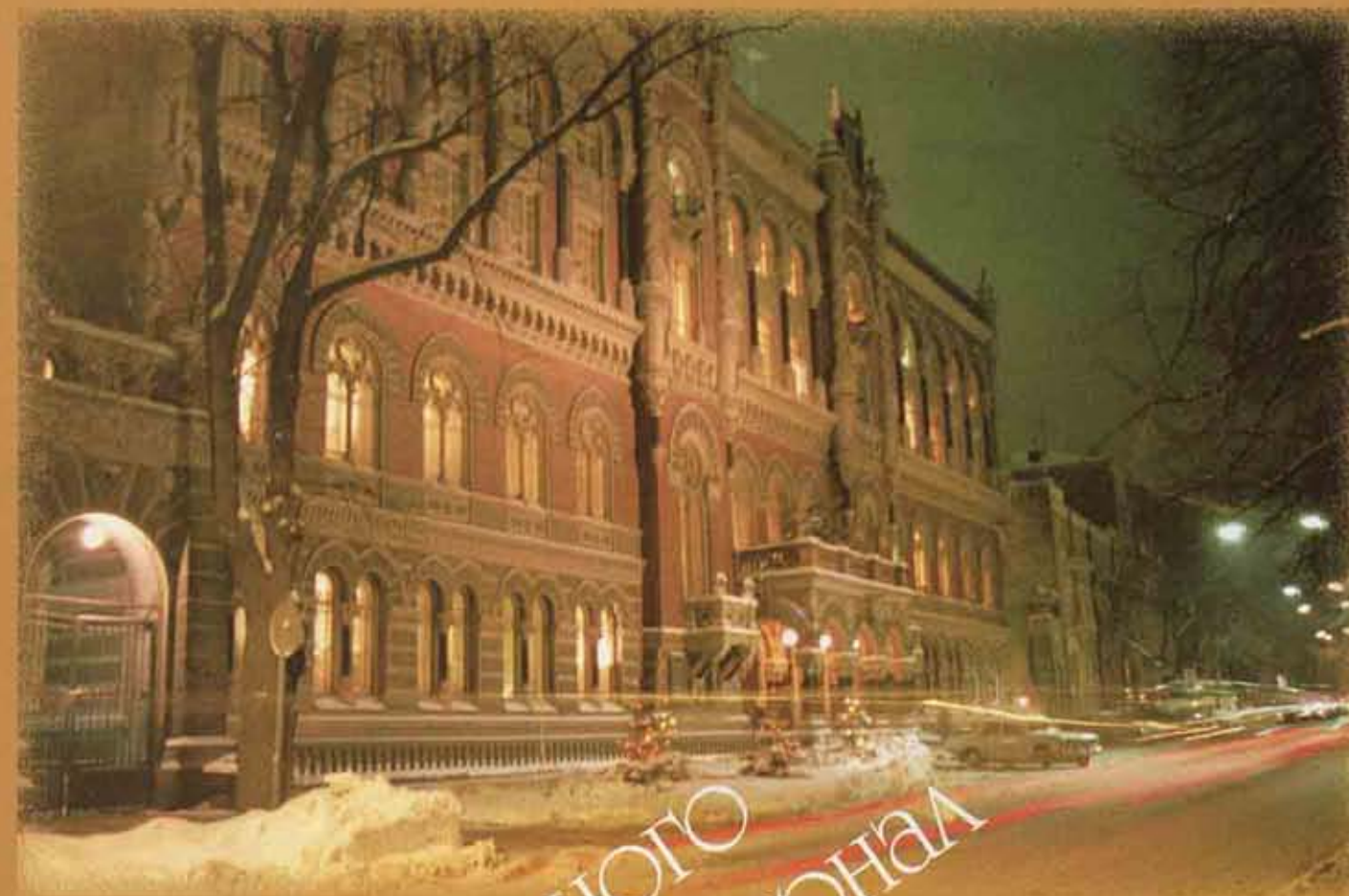

Приборкайте потік готівки!

Торговий відділ:
Київ, вул. Тургенєвська, 38, офіс 312
т. (044) 244-7442, т./ф. (044) 244-5215

Технічний відділ:
Київ, бул. І. Лепсе, 4, офіс 301
т. (044) 441-0867, т./ф. (044) 244-5215

**Techno
Consulting**

У Національного банку є свій журнал

З березня минулого року, відколи побачив світ перший номер журналу «Вісник Національного банку України», рейтинг його серед читачів, як свідчить попит на це єдине офіційне передплатне видання центрального банку нашої держави, збільшився в десятки разів. Зрозуміло, зацікавленість журналом політиків, економістів, громадськості викликана, передусім, увагою до Національного банку України. А той, хто став передплатником журналу, зможе, як кажуть із перших рук отримувати найсвіжішу банківську інформацію, йому будуть доступні своєчасні і найбільш кваліфіковані експертні оцінки фактів НБУ з питань грошово-кредитної та емісійної політики, економічних досліджень і статистики, валютного регулювання і банківського нагляду. Набання НБУ, як і його проблеми, повинні стати відкритими для тих, хто причетний до творення і становлення національної банківської системи. Не заради комплімента скажемо, що проведення нами аналізу аудиторії «Вісника Національного банку» засвідчило, що читачі журналу — це політики, підприємці, бізнесмени, ніж у середньому по країні. Читачі журналу — це дослідники, економісти, журналісти, усі, хто займається науковою і дослідницькою діяльністю в галузі економіки. Присмню, що «Вісник НБУ» стає неперечним атрибутом у банківському середовищі. Ми ж зацікавлені в тому, щоб коло наших авторів і шанувальників розширювалося. Ми ж зацікавлені в тому, щоб коло наших в успіх Національного банку і свій власний.

*Людмила Платфрікава,
головний редактор*

ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ

Журнал
Національного банку України

Видається з березня 1995 року

Зміст

1 Представляємо департамент

Л. Воронова
Йдемо до стандартів,
якими користуються всі цивілізовані держави 5

Ю. Шамшетдінов
Чи є в НБУ таємниці? І від кого? 8

Н. Іванік
Визначення та принципи складання платіжного балансу 10

П. Бурматов
Виходимо на міжнародний рівень 12

М. Озель
Уся інформація — у нас 13

О. Петрик
Деякі аспекти банківської реформи в Україні 14

Т. Турченко
Грошово-кредитна політика і статистика
нашої країни виходять у вищий світ 18

І. Болгарин
Від створення основ дворівневої банківської системи —
до ефективного управління фінансами 21

Концепція побудови банківської і грошово-кредитної
статистики та статистики платіжного балансу 23

2 Проекти

А. Селіванов
Основні засади Концепції становлення і розвитку банківської
системи в Україні. Структура проекту 28

3 Точка зору науковця

К. Расвський
Ринкове реформування банківської системи
в Україні: концептуальні положення 29

4 Фондовий ринок

В. Оскольський
Реалії і перспективи ринку цінних паперів в Україні 35

В. Мигашко, О. Чайка
Емісія, яка "гасить" інфляцію 40

5 Дорогоцінні метали

О. Шаров
Про значення золота тепер і після повної перемоги капіталізму 43

Ціни на дорогоцінні метали у виробках і брухті
та дорогоцінне каміння, що скуповуються в населення 47

6 Дослідження

М. Власюк, Ю. Кузнецов
Оцінка стійкості валют у мультивалютному просторі 49

В. Галь
Коментар фахівця 51

7 Інтегруємося у світ

Г. Юрчук
Замість готівки — пластикова картка 52

8 Подія

В. Огієнко
Розпочав роботу Інститут Банку 53

Редакційна колегія:

Веселовський О.О.

(голова)

Воронова Л.В.

Гетьман В.П.

Гребенік Н.І.

Кандибка О.М.

Киреса О.І.

Кравець В.М.

Кротюк В.Л.

Матвієнко В.П.

Патрикац Л.М.

(зав. редакцією-головний редактор)

Расвський К.Є.

Степаненко А.І.

Чернік І.П.

Шаров О.М.

Тематичне планування номера:

Воронова Л.В., Патрикац Л.М.

Номер підготовлено редакцією

періодичних видань НБУ

Над номером працювали:

Бондар Д.М., Крохмалюк Д.І.,

Леонтьєва Л.І., Патрикац Л.М.,

Соломоненко С.К., Черкащенко Н.І.

Комп'ютерний набір:

Пермяков О.В., Солдатенко Г.В.

Фотоілюстрації:

Дерлеменко Є.А., Кримчак В.В.,

Негребецький В.С.

Адреса редакції:

254070, Київ-70,

вул. Андріївська, 1

тел./факс: (044) 462-53-47

тел.: (044) 462-53-48

Регістраційне свідоцтво КВ № 691

Передплатний індекс 74132

Дизайн, кольороподіл і друк

Поліграфічного центру

АТ "Видавництво "Бліц-Інформ"

тел.: (044) 446-21-96

(044) 446-71-81

Художній редактор: Козицька С. Г.

Комп'ютерна верстка:

Горняк С.З.,

Пальчевський Д.А.,

Фіногенова О.І.

При передруку матеріалів: опублікованих у

журналі, посилання на "Вісник Національного

банку України" обов'язкові.

Редакція може публікувати матеріали

в порядку обговорення,

не поділяючи думку автора.

Відповідальність за точність викладених фактів

несе автор.

Редакція не несе відповідальності за зміст

рекламних матеріалів.

© Вісник Національного

банку України, 1996

9 Персоналії

Л.Патрикац

Життя іде, і береже його — ідея

54

10 Аналітичні роздуми

А.Селіванов

НБУ: роль і місце в системі органів держави

58

11 Довідкове бюро

Н.Кривошеєва

Запитання — відповідь

62

12 Нотатки експерта

У США валюта нова, але проблеми

залишаються старі: як уберегти долар від підробки

64

13 Хроніка

Д.Бондар

Кадри на сьогодні і на завтра

66

14 Історія банків у будівлях

Д.Крохмалюк

Архітектурна перлина столиці

68

15 Музей нумізматики і боністики

Г.Козубовський

Монетне карбування в Україні у XIV–XV століттях

76

16 Новинки банківської літератури

Т.Добко

Банки. Банківська та фінансова діяльність: реферативний огляд видань із фондів Центральної наукової бібліотеки ім. В.І.Вернадського НАН України

84

17 На терезах — валюта

Інформація за результатами торгів німецькими марками, доларами США, російськими рублями, білоруськими рублями, італійськими лірами, французькими франками, англійськими фунтами стерлінгів на Українській міжбанківській валютній біржі у IV кварталі 1995 року

86

Матеріали нашої постійної рубрики "Представляємо департамент" цього номера журналу присвячені історії створення, проблемам становлення та розвитку банківської і грошово-кредитної статистики, її інтеграції в загальноприйнятну міжнародну систему показників і стандартів. Ви знайдете тут і розроблену економічним департаментом та затверджену Правлінням Національного банку Концепцію побудови банківської і грошово-кредитної статистики та статистики платіжного балансу. Отже, запрошуємо читачів до економічного департаменту НБУ

**Лідія Василівна
Воронова**

у банківській системі — з 1966 року. Закінчила Київський інститут народного господарства. Працювала на відповідальних посадах у системі Будбанку СРСР. У НБУ — з моменту його створення. Очолювала управління економічного аналізу і статистики, нині — директор економічного департаменту.

Закінчила курси Об'єднаного віденського інституту з проблем мікро- і макроекономіки, грошово-кредитної і банківської статистики. Учасник серії семінарів під егідою МВФ із проблем бухгалтерського обліку в центральних банках.

Банківська статистика

Йдемо до стандартів, якими користуються всі цивілізовані держави

чої влади. До користувачів цієї інформації належать і банки всіх видів і форм власності, для яких грошово-кредитна політика Національного банку та його політика з питань банківського нагляду є найважливішими відправними точками їхньої діяльності.

Не менш важливою категорією користувачів інформацією з питань грошово-кредитної і банківської статистики є широке коло науковців, економістів, ділових людей, просто громадян України, яких

в Україні потребують такі міжнародні фінансові організації, як Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, членами яких є Україна, Банк міжнародних розрахунків у Базелі, центральні та комерційні банки інших держав, іноземні посольства та ін. І це не дивно. Адже Україна стала на шлях побудови демократичного суспільства із ринковою економікою відкритого типу. Тому створення передумов для оцінки ситуації в Україні, зіставлення її економіки з економіками інших країн світу є сьогодні вкрай необхідним.

Отже, прямим обов'язком Національного банку є своєчасне і правдиве донесення необхідної інформації монетарного та банківського характеру до її користувачів, проведення роз'яснювальної роботи

Одним із прямих обов'язків Національного банку є своєчасне і правдиве донесення до користувачів необхідної інформації монетарного та банківського характеру

цікавить політика Національного банку, ціна грошей, надійність комерційних банків. І, звичайно, відповідної інформації щодо грошового обігу та банківської діяльності

Становлення інформаційної діяльності НБУ відбувається в два етапи

щодо інструментів грошово-кредитної та валютної політики, контролю за діяльністю комерційних банків.

Крім грошово-кредитної і банківської статистики Національний банк відповідає за складання платіжного балансу України. Таким чином, із чотирьох макроекономічних систем даних, які є основою прогнозування та аналізу економічного розвитку країни і над якими нашим економістам ще слід багато працювати в методологічному і практичному плані (це: система національних рахунків, статистика державних фінансів, грошово-кредитна і банківська статистика та статистика платіжного балансу), дві останні розробляються Національним банком України.

Керуючись Законом України "Про інформацію", Національний банк розпочав свою інформаційну діяльність, спрямовану на задоволення потреб громадян, юридичних осіб (резидентів і нерезидентів) та держави.

Із чого ми починали роботу? На першому етапі це було:

- створення відповідних інформаційних служб як у центральному апараті НБУ, так і в його регіональних управліннях;
- визначення і розробка системи показників, необхідних для виконання функцій НБУ як центрального банку держави і розробка відповідних форм звітності комерційних банків;
- започаткування методології Міжнародного валютного фонду з агрегування статей балансу НБУ і консолідованого балансу комерційних банків, що є основою для складання монетарної статистики;
- визначення системи показників для складання платіжного балансу України;

Концепція і Державна програма розвитку національної статистики є. Справа — за їх виконанням

- започаткування аналітичної роботи монетарного характеру;
- накопичення окремих баз даних;
- методологічне та програмне забезпечення;
- створення локальної мережі;
- видання статистичного „Бюле-

тєня Національного банку України“.

Дуже важливим кроком у побудові національної статистики, в тому числі монетарної і банківської статистики та статистики платіжного балансу, було прийняття 4 травня 1993 року Кабінетом Міністрів України Державної програми переходу України на міжнародну систему обліку і статистики. Національним банком було створено ряд документів, які стали організаційною основою становлення цих важливих макроекономічних систем даних.

Серед них провідне місце посідає розроблена департаментом Концепція побудови банківської і грошово-кредитної статистики та статистики платіжного балансу, яка публікується у цьому номері журналу. У ній визначено цілі, принципи і методи інформаційної діяльності НБУ, зорієнтованої на міжнародні стандарти статистики.

Другий етап становлення інформаційної діяльності НБУ передбачає:

- забезпечення взаємозв'язку грошово-кредитної та банківської статистик як складової частини фінансової статистики з макроекономічними системами даних: системою національних рахунків, платіжним балансом, статистикою державних фінансів;
- перехід на міжнародні стандарти статистики;
- макроекономічний аналіз і моделювання регулюючих функцій НБУ;
- створення банку даних по всіх макроекономічних системах;
- удосконалення структури статистичного бюлетеня НБУ з поданням у ньому інформації відповідно до вимог світових стандартів, який ми плануємо видавати українською, російською та англійською мовами;
- видання журналу "Вісник НБУ";
- подальше розширення зв'язків із громадськістю;
- накопичення інформації про економічний розвиток інших держав та їхню монетарну політику.

Реалізація цих заходів забезпечить потребу в статистиці як на внутрідержавному, так і на міжнародному рівнях для визначення місця України в світовому співтоваристві.

Різноманітність питань, новизна та складність поставлених завдань потребують відповідного часу, теоретичних знань і практичного досвіду, чого, на жаль, не вистачає. Тому ми вдячні за ту методичну допомогу, яку надають у цьому плані МВФ, Світовий банк, банки Німеччини, Нідерландів, Англії, Франції, Фінляндії, США та інших держав.

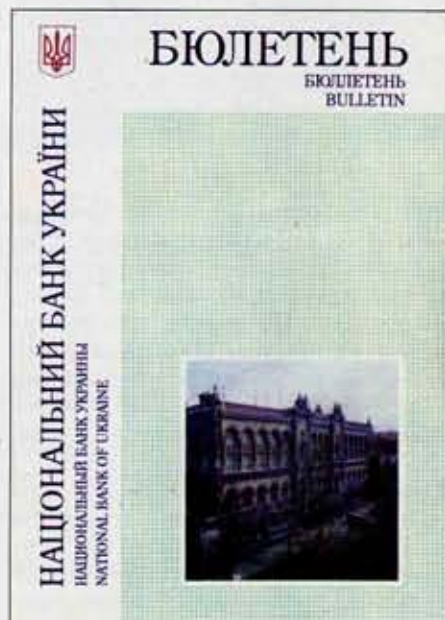
Що вже зроблено?

Починаючи з травня 1992 року ми одержуємо балансові звіти всіх комерційних банків, розташованих на території України, включаючи Ощадбанк, який до цього керувався окремим планом рахунків і балансовий звіт НБУ не надавав.

Із грудня 1992 року НБУ щомісяця подає Міжнародному валютному фонду зведені балансові звіти Національного та комерційних банків України, а також інформацію щодо процентних ставок і валютних курсів

З грудня того ж року НБУ щомісяця подає МВФ зведені балансові звіти Національного банку та комерційних банків, які агреговані за методологією МВФ, а також інформацію щодо процентних ставок і валютних курсів.

Із січня 1993 року на регулярній основі НБУ видає статистичний бюлетень, у якому з кожним номером збільшується обсяг даних, започатковано аналітичні огляди. Стала практикою підготовка оперативного статистичного аналізу стану грошово-кредитного ринку, який здійснюється емісійно-кредитним департаментом і використовується для прийняття Правлінням НБУ рішень монетарного характеру. Надходить відповідна звітність від комерційних банків, яка дає мож-

ливість аналізувати стан виконання ними економічних нормативів, контролювати показники ліквідності.

Починаючи з 1995 року, видаємо журнал "Вісник НБУ", популярність якого зростає.

Накопичуються окремі бази даних

З 1993 року вперше складається платіжний баланс України. Значення цієї макроекономічної системи даних для розвитку ринкових відносин важко переоцінити

у різних напрямках банківської статистики і статистики національної економіки, які необхідні НБУ. Створено технічну базу для їх автоматизованого опрацювання і локальну мережу для забезпечення доступу до баз даних. Для обміну інформацією використовується електронна пошта.

Разом із Міністерством статистики, Державним митним комітетом та іншими міністерствами Національним банком визначено склад та джерела інформаційної бази платіжного балансу України, в тому числі дані бухгалтерського обліку в банках, банківської, митної статистики та статистики зовнішньоекономічної діяльності. Розроблено і запроваджено ряд форм звітності, які збираються і узагальнюються Міністерством статистики та НБУ. Це дало змогу розпочати з 1 кварталу 1993 року розробку платіжного балансу нашої держави, що є дуже важливим кроком на шляху створення в Україні макроекономічних систем даних, без яких неможливо виконувати покладені на НБУ функції і визначити місце України у світовому співтоваристві.

Наприкінці 1995 року започатковано аналіз платіжного балансу України. На постійній основі надається інформація керівництву НБУ із загально-економічних питань, стану державних фінансів, грошово-кредитного ринку та платіжного балансу.

Щодо переходу на міжнародні стандарти статистики, то слід відзначити, що остаточне вирішення цієї серйозної проблеми залежить не лише від змін у бухгалтерському обліку в банківській системі, а й від змін в обліку і статистиці економіки загалом.

Банки як суб'єкти господарювання повинні керуватися загальними принципами бухгалтерського обліку і статистики, але в силу специфіки своєї діяльності бухгалтерський облік у банках, а також банківська і грошово-кредитна статистика становлять окремі, самостійні напрями.

На відміну від рекомендацій МВФ щодо впровадження двох нових планів бухгалтерського обліку — окремо по центральному і окремо по комерційних банках, — в НБУ є намір запроваджувати єдиний план рахунків для всієї банківської системи, в якому лише деякі рахунки будуть використовуватися тільки НБУ, а інші — всіма комерційними банками. Це, на наш погляд, забезпечить створення єдиної облікової бази та методологічної основи для складання звітності і накопичення банківської статистики, що в умовах становлення банківської системи є більш надійним шляхом введення міжнародних стандартів.

При запровадженні нового плану рахунків, на мою думку, необхідно буде деякий час складати балансову звітність за старим і новим планами рахунків, тому що одноразове і остаточне введення нового плану рахунків і на його основі нової звітності може призвести до безповоротної втрати інформації, що неприпустимо.

Перехід на міжнародні стандарти обліку і статистики потребує багато часу. Разом з тим, виконання регулюючих і наглядових функцій НБУ вимагає наявності відповідної статистики, яка сьогодні використовується центральними банками держав із розвинутою ринковою економікою. Відповідних світових стандартів у статистичному забезпеченні вимагають МВФ і Світовий банк.

Тому поряд з опрацюванням нового плану рахунків ми йдемо шляхом пристосування діючого бухгалтерського обліку до сьогоднішніх потреб статистики і вже нині в межах старого плану рахунків вносяться зміни, які забезпечують отримання необхідної інформації для виконання регулюючих та наглядових функцій НБУ. Уже розподілено всі операції за резидентами і нерезидентами, деталізована інформація за депозитами суб'єктів господарювання, за кредитами і вкладками населення, завершується робота з розподілу обсягу банківських операцій за секторами економіки.

Є питання, які потребують внесення змін до законодавства. Йдеться насамперед про необхідність надання НБУ звітності тими під-

приємствами та організаціями, які мають економічні зв'язки із підприємствами інших держав. Крім того, перед НБУ повинні звітувати інші фінансові посередники, які не є банками, але своєю діяльністю впливають на стан грошового обігу.

Незважаючи на проведену в останні роки роботу, слід відзначити, що міжнародні стандарти запроваджуються повільно. Триває пошук, проводяться дослідження з тих чи інших проблем. Але в деяких питаннях навіть те, що зроблено, можна вважати лише спробами прив'язатися до міжнародних стандартів.

Позначається відсутність світового досвіду. Можливість накопичити його в умовах республік колишнього Союзу була вкрай обмеженою, навіть неможливою. Адже запровадження в облік і статистиці міжнародних стандартів було несумісним із принципами планової економіки. До того ж, проблема поглиблюється відсутністю відповідного наукового потенціалу.

А йдеться ж не просто про новий план рахунків бухгалтерського обліку чи нові форми звітності (їх можна переглянути, зрештою, створити нові). Справа в тому, що докорінної зміни потребують принципи і методи обліку та статистики, треба запроваджувати зовсім інші критерії оцінки. А це не такий простий процес.

Тобто стало зрозумілим, що для цього необхідно більше часу, ніж передбачалося Державною програмою 1993 року. Тому врахувавши думку міністерств статистики, економіки, фінансів, Національного банку, Кабінет Міністрів постановою №403 від 8 червня 1995 року продовжив строки виконання заходів щодо запровадження міжнародної системи обліку і статистики. Попе-

Міжнародні статистичні стандарти в республіках колишнього Союзу не визнавалися. Плановій економіці потрібні були інші цифри...

реду ще велика робота, і її успіх залежить від реформування бухгалтерського обліку та статистики в усіх галузях нашої національної економіки.

Зроблено чимало, але ще більше треба зробити.

Відомості одні — користувачі різні

Чи є в НБУ таємниці? І від кого?

Запитання риторичне. Проте за ним стоїть чимало проблем, більшість з яких стікається до економічного департаменту Національного банку.

Виділимо головні з них.

По-перше, які відомості можна публікувати в статистичному "Бюлетені Національного банку України"

Яку інформацію можна надавати міжнародним фінансовим організаціям, зокрема Міжнародному валютному фонду?

не для службового користування, а для широкого загалу, а які — не можна?

По-друге, яку інформацію можна надавати міжнародним фінансовим організаціям, зокрема Міжнародному валютному фонду, та для публікації в пресі, а яку — ні?

По-третє, які показники взагалі сьогодні необхідно відносити до тих, що підлягають засекречуванню, а які — до категорії конфіденційної інформації, або, іншими словами, відомостей для службового користування?

На перший погляд, для вирішення всіх цих питань є відпрацьовані механізми, існує певна законодавча база. Однак не все тут так просто, як здається.

Справді, донедавна діяв "Тимчасовий перелік відомостей, опублікування яких обмежується", затверджений постановою Кабінету Міністрів України №419 від 21 липня 1992 року. Але відколи було прийнято Закон України "Про державну таємницю" дія вищезгаданої постанови в частині щодо Переліку припинена. Відповідно до даного закону Держкомітет з питань державних

секретів на підставі рішень державних експертів 31 липня 1995 року затвердив "Звід відомостей, що становлять державну таємницю України". За пропозицією НБУ до нього ввійшли:

відомості про засоби захисту від підробки грошових знаків, грошового паперу, металевих монет, цінних паперів (можна згадувати про загальноприйняті засоби захисту: водяні знаки, захисну сітку, рельєфні смуги, металеву нитку, магнітну фарбу, кольорові волокна, що світяться в ультрафіолетових променях, тощо — без подальшої конкретизації);

відомості про проекти грошових знаків і монет нового зразка (до офіційного повідомлення Національного банку України із цього питання);

відомості, що розкривають питання стану охорони, технічних засобів охорони в установах Національного банку України: строки, маршрути, систему охорони перевезень грошових білетів, розмінної монети, дорогоцінних металів та інших цінностей із (до) Центрального сховища та резервних фондів НБУ.

Одні таємниці НБУ підлягають засекречуванню, інші належать до категорії конфіденційної інформації

Крім названої інформації, до "Зводу відомостей, що становлять державну таємницю України", за пропозицією інших міністерств і відомств увійшли ще деякі показники, які цілком або частково належать і до компетенції Національного банку, наприклад:

відомості про склад, рецептуру та технологію виготовлення металевої стрічки для карбування монет, а та-

Юрій Месудович Шамшетдінов
народився у 1957 році. 1978 року закінчив Київський інститут народного господарства ім. Д.С.Коротченка.

Понад 10 років працював на різних посадах у Міністерстві статистики України — у відділі статистики фінансів і цін; в управлінні промисловості; у відділі зведеної статистики; остання посада — начальник відділу статистики основних фондів і виробничих потужностей. Із травня 1988 року працював у Кабінеті Міністрів України головним спеціалістом сектора економічного аналізу економічного відділу. Займався питаннями реалізації державної політики в галузі статистики.

Із серпня 1993 року — у Національному банку України. Спочатку займав посаду заступника начальника управління платіжного балансу — начальника відділу статистики платіжного балансу, з липня 1995 року — начальника управління грошової і банківської статистики економічного департаменту НБУ.

Брав участь у нараді з питань діяльності статистичних інформаційних систем у ринковій економіці в Євростаті (м. Люксембург), яка була організована для керівників статистичних органів країн колишнього СРСР. Вивчав досвід діяльності Французького національного інституту статистичних досліджень та економічного аналізу в Парижі. У складі групи фахівців НБУ і Мінстату України вивчав досвід складання платіжного балансу в Центральному банку Нідерландів і Центральному бюро статистики Нідерландів (м. Амстердам і м. Херлен).

кож про склад металу маркера, який використовується для їхнього виробництва;

зведені відомості про кількість надходження до Державного фонду України дорогоцінних металів і природних алмазів, про випуск їх на потреби народного господарства за період від одного року і більше, про планові обсяги реалізації золота за вільно конвертовану валюту або кількість золота, виданого на закупівлю за кордоном товарів, за період від одного року і більше;

відомості з питань зовнішньої торгівлі (обсяги, номенклатура, фінансування експорту та імпорту відносно однієї або декількох держав), а також щодо формування нижніх (контрольних) рівнів індикативних цін, валютних надходжень, розголошення яких розкриває стратегію і тактику зовнішньої торгівлі України (до офіційних повідомлень).

Оце й усі орієнтири. Тобто визначати режим доступу до іншої інфор-

Україна віднині буде представлена в збірнику Міжнародного валютного фонду "Міжнародна фінансова статистика". Питання тепер у тому, які показники можна давати в розділі "Міжнародні ліквідні кошти"...

мації, включаючи належність її до категорії конфіденційної, а також встановлювати для неї систему (способи) захисту відповідно до Закону України "Про інформацію" (стаття 30. "Інформація з обмеженим доступом") Національний банк повинен самостійно.

Зазначений вище перелік показників, які ввійшли до "Зводу відомостей, що становлять державну таємницю України", а також ті, що ввійшли до "Тимчасового переліку відомостей, які підлягають засекречуванню по Національному банку України", затвердженого Держкомсекретів 4 жовтня 1994 року (цей перелік у 1996 році буде переглядатися), повинні лягти в основу Переліку відомостей, опублікування яких обмежується (в даний час цей документ розробляється Міністерством України у справах преси та інформації). Але вже тепер необхідно визначитися, які ж показники грошово-кредит-

ної та банківської статистики можна включити до проекту сторінки України в збірнику Міжнародного валютного фонду "Міжнародна фінансова статистика" (на думку останньої місії експертів МВФ, якість нашої інформації досягла вже досить високого рівня для того, щоб її опубліковувати). Визначитися потрібно, наприклад, із приводу того, чи показувати в розділі "Міжнародні ліквідні кошти" готівкову іноземну вільно конвертовану валюту в НБУ, ліквідні депозити на кореспондентських рахунках у банках-нерезидентах (за межами України), золото (в трійських унціях чистого золота та в національному вимірюванні)? Публікувати в тому ж збірнику платіжний баланс України повністю чи лише окремі його статті і в які терміни після його складання?

Так, на сьогодні економічний департамент Національного банку України відповідно до Закону України "Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій" від 3 червня 1992 року (статті 1 і 8), а також Закону України "Про інформацію" від 2 жовтня 1992 року (стаття 50. "Міжнародна інформаційна діяльність") надає міжнародним фінансовим організаціям за їх вимогами необхідні відомості, перелік яких зазначений у відповідних угодах (наприклад, у "Статтях угоди про Міжнародний валютний фонд", розділ 5 "Подання інформації", стаття VIII "Загальні зобов'язання членів").

Але досі йшлося лише про надан-

ня інформації відповідно до прийнятих Україною зобов'язань у зв'язку зі вступом її до міжнародних фінансових організацій (до речі, серед показників, які Національний банк надає МВФ, жодного, який би входив до переліку таємних), а не про

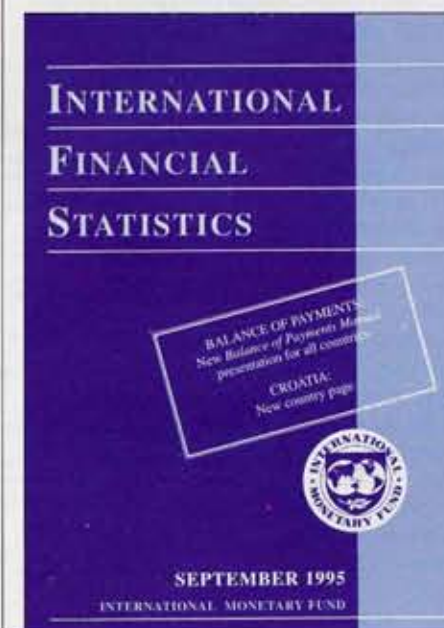
Дані монетарної та банківської статистики, а також статистики платіжного балансу в 1996 році стануть доступними широкому загалу

відкрите публікування цієї інформації. Тепер же йдеться про необхідність визначення переліку показників, які можна публікувати у виданнях міжнародних організацій, а отже, й у виданнях України.

Отже, вирішувати порушені у статті питання треба, і якомога швидше. Відповідно до плану заходів щодо виконання рекомендацій місії статистичного управління МВФ, що перебувала в Києві 13–28 вересня 1995 року, визначитися відносно можливості опублікування показників монетарної і банківської статистики та платіжного балансу в збірнику МВФ "Міжнародна фінансова статистика" потрібно було до кінця 1995 року. Вищезгаданим планом також передбачено, що, починаючи зі звітності за січень 1996 року, дані монетарної та банківської статистики і статистики платіжного балансу подаватимуться в національних статистичних виданнях, тобто стануть доступними широкому загалу.

Національний банк України готує Перелік відомостей, опублікування яких обмежується

Крім того, найближчим часом Національний банк повинен подати свої пропозиції Міністерству преси та інформації щодо Переліку відомостей, опублікування яких обмежується. Цьому передуватиме рішення Правління НБУ про затвердження переліків відомостей по Національному банку України для службового користування та відомо-

стей, опублікування яких обмежується.

Що ж до своєї сторінки в збірнику МВФ*, то вміщення там відповідної інформації матиме для України певне політичне значення. Це свідчить про те, що якість показників монетарної статистики, які подаються статистичному департаменту МВФ, наближається до міжнародних стандартів, а це вже результат цілеспрямованої роботи економічного департаменту, департаменту бухгалтерського обліку та розрахунків, емісійно-кредитного та департаменту валютного регулювання щодо виконання рекомендацій багатьох місій фахівців МВФ за останні два роки. До речі, нині з країн колишнього Союзу в цьому збірнику щомісячно публікуються лише матеріали з Естонії (показники монетарної статистики та платіжний баланс) і Молдови (показники монетарної статистики).

Кабінетом Міністрів України і Національним банком прийнято спільне розпорядження, яким передбачено, що НБУ відповідає за збір, узагальнення та подання Міжнародному валютному фонду даних з питань грошово-кредитної статистики та статистики платіжного балансу для опублікування в щомісячному збірнику "Міжнародна фінансова статистика", а Міністерство статистики — з питань розвитку економіки, в тому числі стану державних фінансів. Відповідно до цього розпорядження найбільш часом буде визначений конкретний перелік показників, що публікуватимуться, а також термін подання інформації.

Підсумовуючи, можна сказати: сам факт публікування сприятиме підвищенню престижу України на міжнародній арені, зростанню довіри до неї з боку міжнародних фінансових організацій, банків, підприємств, урядів окремих країн, припливу інвестицій в економіку України.

Відомості, що друкуватимуться щомісяця в зазначеному збірнику, після виходу чергової публікації можуть надаватися національним засобам масової інформації.

* "Міжнародна фінансова статистика" — International Financial Statistics (IFS) — щомісячне періодичне видання Міжнародного валютного фонду (видається англійською мовою), в якому подаються статистичні дані з більшості країн — членів МВФ. Передбачається, що ці країни публікують дані щодо грошово-кредитної статистики та статистики платіжного балансу, а також щодо розвитку економіки, в тому числі стану державних фінансів. Крім міжнародних організацій та донорів, це видання широко використовується на фінансових ринках, а також потенційними іноземними інвесторами.

Методика і практика

Визначення та принципи складання платіжного балансу

Україна як незалежна держава почала розробляти власний платіжний баланс із 1993 року. Чому виникла така необхідність, що це за макроекономічний показник, яким чином та з яких джерел складається, як впливає на політику валютного регулювання? Щоб відповісти на всі ці запитання, економічний департамент НБУ розпочинає публікацію серії статей під рубрикою "Платіжний баланс України: методика і практика", в яких висвітлюватимуться згадані проблеми.

1944 року в Бреттон-Вуді на міжнародній фінансово-економічній конференції було закладено світову валютну систему та створено Міжнародний валютний фонд, а також розроблено механізм регулювання платіжних балансів країн, усунення валютних обмежень за поточними операціями, впливу на ступінь мобільності капіталів, крім того визначена роль центральних банків країн-членів МВФ у світовій та національній валютних системах.

Міжнародному валютному фонду доручено надгляд за світовою валютною системою. В "Принципах надгляду", затверджених Фондом у 1977 році, зазначено, що оцінка політики країн-членів у галузі обмінних курсів "повинна проводитися на основі комплексного аналізу загального економічного становища країни-члена, враховуючи те, що стабілізації платіжного балансу повинні сприяти заходи як зовнішньої, так і внутрішньої економічної політики". За вимогами розділу 5 Статті VIII та розділу 3(б) Статті IV "Статей угоди Міжнародного валютного фонду" країни-члени зобов'язані надавати МВФ дані з платіжного балансу, необхідні для виконання його функцій.

Визначення засобів покриття дефіциту платіжного балансу, стратегії використання резервів — одне з головних завдань управління зовнішньоекономічним сектором економіки України. На сьогоднішній стан платіжного балансу, сальдо його поточного рахунку та рахунку операцій із капіталом і фінансових операцій є одним із базових показників для визначення напрямів політики валютного регулювання, вирішення питання щодо надання чергово-

Наталія Михайлівна Іванік.

закінчила Московський інститут інженерів транспорту, у 1987–1991 роках займалася дослідною роботою в Інституті економіки АН України. В НБУ — з 1992 року. Нині очолює управління статистики та аналізу платіжного балансу.

Пройшла навчальні курси під егідою Міжнародного валютного фонду з питань складання платіжного балансу (США), прогнозування платіжного балансу (Австрія), 1995 року закінчила Школу міжнародних відносин при Джорджтаунському університеті (США).

Кандидат економічних наук, автор наукових праць із проблем макроекономіки.

го траншу позики МВФ "Stand-by" та одержання кредитів від закордонних фінансових організацій. Саме стан платіжного балансу відображає фінансові потреби й можливість держави, дає уявлення про співвідношення між потенційно необхідним та реальним зовнішнім фінансуванням від'ємного сальдо.

Платіжний баланс — це структура макроекономічних показників, що відбиває результати зовнішньоекономічної діяльності держави за відповідний проміжок часу та джерела її фінансування. Тобто за своїм

Визначення засобів покриття дефіциту платіжного балансу — одне з головних завдань управління зовнішньоекономічним сектором економіки України

визначенням та методологією складання платіжний баланс повинен урівноважувати обсяги зовнішньоторговельної діяльності країни за їх видами зі станом розрахунків. У загальному вигляді структура платіжного балансу може бути представлена в такій формі.

Поточний рахунок:

- товари;
- послуги;
- доходи;
- поточні трансферти.

Рахунок операцій із капіталом та фінансових операцій:

А. Рахунок операцій з капіталом:

- капітальні трансферти.

Б. Фінансовий рахунок:

- прямі інвестиції;
- портфельні інвестиції:
- активи;
- пасиви;
- інші інвестиції;
- резервні активи:
- монетарне золото;
- спеціальні права запозичення;
- резервна позиція в МВФ;
- інші зарубіжні активи.

До платіжного балансу зараховуються різні економічні взаємовідносини тільки між резидентами та нерезидентами України. Операції платіжного балансу — це зміна права власності на товари чи фінан-

сові активи, надання послуг або капіталу, в ширшому розумінні — зменшення або збільшення багатства країни. Тому поняття резидента та визначення економічної території країни є концептуальними для платіжного балансу і детальніше розглядатимуться в наступних публікаціях.

Платіжний баланс складається з поточного рахунку та рахунку операцій із капіталом і фінансових операцій, які конструються зі збалансованих між собою різних джерел інформації. Агреговані статті поточного рахунку — це товари (загальноного користування, для переробки, придбані в портах транспортними організаціями, ремонт товарів, немонетарне золото), послуги (транспортні перевезення, комунікаційні, будівельні, страхові, фінансові, комп'ютерні, інші урядові), доход (від оплати праці працюючим за кордоном, від інвестицій, від дольової участі в капіталі та відсотки за борговими зобов'язаннями), поточні трансферти (безоплатні надходження сектора державного управління та грошові перекази тих, хто працює за кордоном).

Поточний рахунок — це рух реальних цінностей через державний кордон. Від'ємне сальдо на поточному рахунку — ознака того, що імпорту реальних цінностей перевищує їх експорт, тобто країна потребує зовнішнього фінансування та є споживачем іноземного капіталу. Питання, в якій формі використовується цей капітал (зростання міждержавної заборгованості, обсягів іноземного кредитування чи за рахунок припливу іноземних інвестицій), вирішується на основі стану рахунку операцій із капіталом та фінансових операцій. До цього рахунку належать: капітальні трансферти, операції з нефінансовими активами, інвестиції (акціонерний капітал, реінвестований прибуток, цінні папери, зовнішньоторговельні кре-

Система бухгалтерського подвійного запису, коли кожному руху матеріальних засобів протистоять відповідні зміни фінансових вимог, — основний принцип побудови платіжного балансу

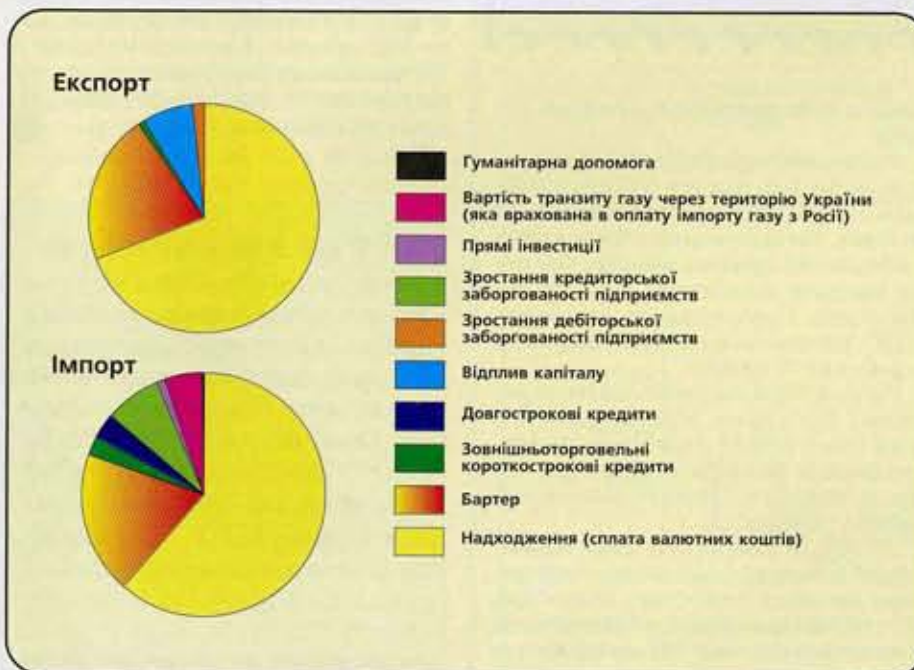
дити, позики, валюта та депозити), резервні активи (монетарне золото, спеціальні права запозичення, резервна позиція в МВФ). Сальдо на рахунку відображає чистий приріст чи зменшення національного доходу внаслідок зовнішньоекономічних взаємовідносин країни з іншим світом. Разом із сальдо поточного рахунку сальдо рахунку операцій із капіталом та фінансових операцій складають власне сальдо платіжного балансу.

Основний принцип побудови платіжного балансу — це система бухгалтерського подвійного запису, коли кожному руху матеріальних засобів протистоять відповідні зміни фінансових вимог або зобов'язань. Наприклад, стаття поточного рахунку "Товари" балансується зі статтями:

- а) валюта та депозити (в разі здійснення готівкових або безготівкових розрахунків);
- б) короткострокові кредити (в разі факту передоплати або розрахунків за акредитивами);
- в) середньострокові та довгострокові кредити (в разі отримання товарів у рахунок торговельних кредитів цих видів та в рахунок державного боргу);
- г) товари (якщо здійснюється бартерна операція);
- д) інвестиції (прямі чи портфельні) при перетинанні кордону товарами, які належать до інвестиційних;
- е) трансферти, коли товари одержано безкоштовно, в дарунок (див. графіки 1, 2).

На практиці (оскільки для складання платіжного балансу використовується багато альтернативних інформаційних джерел) поточний та капітальний рахунки не балансуються між собою, тобто сума всіх проведень не дорівнює нулю. В цьому випадку, для того щоб збалансувати рахунки, в структуру платіжного балансу вводиться спеціальний рядок "Помилки та пропуски", що включає кредитове або дебетове сальдо зі зворотним знаком.

Згідно зі спільною постановою Кабінету Міністрів України та НБУ №737 від 17.09.1993 року Національний банк України є відповідальним за складання платіжного балансу держави і фактично акумулює всю наявну інформацію із зовнішньоторговельної статистики за статтями платіжного балансу в розрізі країн та валют.

Колектив нинішнього економічного департаменту сформований понад три роки тому. Передусім у ньому згуртовані фахівці-однодумці, головним чином економісти, інженери-програмісти, яким притаманний професіоналізм, які мають певний досвід у банківській справі. Кваліфікація працівників департаменту дозволяє створювати цікаву економічну базу показників, попит на яку з кожним днем зростає. Є спеціалісти, які володіють навичками прогнозування, вміють працювати з графічним матеріалом, знають методологію, навіть є авторами нових розробок відносно поетапного переходу банківської системи України на міжнародну систему обліку та статистики.

У НБУ працюють фахівці, які є авторами розробок відносно поетапного переходу банківської статистики України на міжнародну систему обліку

Відрізно відзначити, що нині наша держава перейшла до активної фази реформування вітчизняної економіки через втілення в життя Програми діяльності Кабінету Міністрів України на 1995–1996 роки, яка була схвалена Верховною Радою України в жовтні минулого року. Складовою частиною механізму реалізації цієї Програми є проект Концепції реформування та розвитку банківської системи України. До речі, цей складний і, вільно кажучи, доленосний документ напрацьовано фахівцями економічного департаменту.

Отже, як бачимо, одна з найважливіших функцій нашого підрозділу НБУ – збирати, аналізувати та узагальнювати економічну інформацію. Виходячи з вимог Закону України “Про банки і банківську діяльність” та Статуту НБУ, ми визначили систему статистичних показників, необхідних для того, щоб виконувати регулюючі та наглядові функції. Вони стосуються питань грошово-кредитної політики, емісійно-кредитної роботи, банківського нагляду за комерційними банками, касового обслуговування державного бюджету, рефінансування банків, валютного регулювання і контролю, міжбанківських розрахунків з урахуванням відповідних інструментів і методик, які використовуються в міжнародній практиці.

За допомогою Міжнародного валютного фонду визначено систему показників грошово-кредитної статистики, згідно з якою, починаючи з грудня 1992 року, на експериментальній основі розпочато надання МВФ відповідної фінансової статистики. Починаючи з 1993 року в нашому департаменті відпрацьовується методологія МВФ щодо складання цієї звітності і впровадження прийнятих у міжнародній практиці стандартів бухгалтерського обліку та статистики. Ця система показників використовується НБУ для

Видання НБУ

Виходимо на міжнародний рівень

складання монетарного огляду по Україні. Робота щодо удосконалення інших економічних показників також продовжується у співпраці з експертами Міжнародного валютного фонду.

Рівно два роки тому Національний банк розробив Тимчасові правила організації статистичної звітності в банківській системі України, де враховано досвід і рекомендації країн з розвинутою економікою, Міжнародного валютного фонду та Світового банку, а також національні особливості розвитку України на даному етапі. Правила передбачають загальні положення з організації статистичної звітності, зразки форм та методологію складання звітності, що надається комерційними банками НБУ в монетарних цілях та для задоволення потреб Нацбанку в інформації з питань банківського нагляду. Тимчасові правила є обов'язковими для ви-

Тимчасові правила організації статистичної звітності в банківській системі України: зразки форм та методологія складання звітності, які є обов'язковими для всіх комерційних банків

конання всіма комерційними банками України.

У економічному департаменті, як правило, зосереджується вся основна інформація НБУ. Ще три роки тому ми дійшли висновку, що центральному банку країни необхідні свої офіційні видання. Так почав виходити щомісячний статистичний “Бюлетень Національного банку України”, що налічує на початок нинішнього року вже 36 номерів.

Рік тому Національний банк почав видавати і свій журнал, який ви тримаєте в руках і який віднині є трибуною для краєвих фахівців банківської справи, для тих, хто, в принципі, формує економічну політику держави.

До речі, в жовтні 1995 року Міжнародний валютний фонд визнав нашу грошово-кредитну статистику придатною для публікації в збірнику “Міжнародна фінансова статистика”. Нині йде відпра-

Павло Петрович Бурматов

нинішнього року відзначив сорокаріччя трудової діяльності. В його біографії – і робота слюсарем, і служба в будбатарійній, і школа трудової молоді. Після закінчення Одеського кредитно-економічного інституту працював в Українській республіканській конторі Держбанку СРСР, був керівником середньої ланки в Держстаті, Держплані та Мінекономіки. Останні три роки – в НБУ, нині обіймає посаду заступника начальника управління – начальника відділу організації економічної роботи.

цювання складу показників, що характеризують економічний розвиток України, зокрема монетарну політику і платіжний баланс, дані про які друкуватимуться в цьому збірнику.

Так, маємо ще багато проблем методологічного, технічного та організаційного характеру, які треба вирішувати шляхом удосконалення бухгалтерського обліку і звітності комерційних банків, налагодження інформаційної системи, деяких змін у структурі департаменту. Але всі вони поточні. І з огляду на те, що в Національному банку зібрано висококваліфікований науковий потенціал, будуть неодмінно розв'язані.

У економічному департаменті зосереджена вся основна інформація центрального банку країни. Саме тут готуються до видання статистичний “Бюлетень Національного банку України”, журнал “Вісник НБУ”, відпрацьовується склад показників, які друкуватимуться в збірнику МВФ “Міжнародна фінансова статистика”

Микола Олександрович Озель

народився 1948 року. У 1970 році закінчив Київський інститут народного господарства. З 1970 по 1992 рік працював у Міністерстві статистики України. З 1992 року – у Національному банку України. Нині обіймає посаду начальника управління аналізу та організації економічної роботи економічного департаменту.

1995 року пройшов курс навчання “Макроекономічний аналіз і політика” у Віденському об'єднаному інституті МВФ.

Яка економічна ситуація в державі? Відповідь на це досить складне запитання на основі макроекономічних статистичних показників повинен систематично давати економічний департамент, куди стікається інформація з усіх структурних підрозділів Національного банку. Як відомо, емісійно-кредитний департамент проводить оперативний аналіз стану на грошовому ринку на основі щоденних балансів комерційних банків, а на основі відповідної звітності – аналіз стану та розвитку кредитного ринку. Це дає змогу НБУ будувати процентну політику.

Департамент готівково-грошового обігу на базі відповідної звітності та інших матеріалів регіональних управлінь НБУ аналізує випуск грошей в обіг, їх обсяги та купюрну структуру, аби задовольнити потреби регіонів України в готівці.

Що робиться на валютному ринку, як його регулювати, щоб забезпечити стабільність? За цим повинен стежити департамент валютного регулювання.

А ось за здоров'я банківської системи в НБУ відповідає департамент банківського нагляду, який, озброюючись бухгалтерськими ба-

Економіст і творчість

Уся інформація – у нас

лансами комерційних банків, рятує їх від невинуватих ризиків, банкрутств, а також розробляє цінні рекомендації щодо підтримання платоспроможності банків, їх ліквідності, зрештою, турбується про забезпечення довіри вкладників і кредиторів до фінансово-банківської системи в цілому. Аналізом стану платежів і розрахунків займається департамент бухгалтерського обліку та розрахунків.

У центрі усієї звітності – економічний департамент. Як керівник підрозділу, який займається економічним аналізом, хочу компетентно зауважити, що на сьогодні для всіх департаментів НБУ залишається проблемою методологічне забезпечення. Адже у колишньому Радянському Союзі всі методологічні розробки щодо банківської справи проводилися Держбанком СРСР. Тому практичного досвіду у фахівців Національного банку, що як самостійна державна установа діє з 1992 року, не було. При цьому слід зауважити, що відтоді у НБУ

з'явилися нові функції, які виконують усі центральні банки різних держав. Отже, всьому треба було вчитися негайно. Але нині ми маємо певні здобутки.

Розширено статистично-інформаційну базу відповідно до міжнародних стандартів, розробляється система взаємозв'язків банківського сектора з іншими макроекономічними показниками розвитку економіки. Йде впровадження у практику національних рахунків економіки, продовжується напрацювання узагальнюючих показ-

Методологія банківської справи – новий для українських економістів вид творчості. Але в економічному департаменті його опановують успішно

ників по секторах економіки, вдосконалюються розрахунки валового внутрішнього продукту тощо.

Крім того, економічний департамент займається аналізом не лише окремих напрямів діяльності НБУ, а і банківської системи в цілому, співпрацює з Верховною Радою, Кабінетом Міністрів, міністерствами економіки та фінансів. Усе це, безперечно, сприяє становленню центрального банку держави та зміцненню його авторитету в світі.

Прирости кредиторської заборгованості порівнянні з одержаними прибутками. Підприємства своєю діяльністю не орієнтовані на приборкання платіжної кризи.

Банк і ринок

Деякі аспекти банківської реформи в Україні

Функції комерційних банків

Однією з найважливіших функцій комерційних банків є функція фінансового посередника, коли, з одного боку, банки залучають заощадження вкладників, а з іншого - здійснюють інвестиції (вкладання коштів). Створення сприятливого середовища для цього і повинно стати серцевиною банківських реформ.

Усю сукупність пов'язаних із цим проблем слід поділити на дві великі групи: макро- і мікроекономічну.

До мікроекономічної входять, в основному, зміни, необхідні для здійснення монетарної (кредитно-грошової) і фінансової (податково-бюджетної) політики. До мікроекономічної можна віднести створення фінансових ринків, їхньої інфраструктури (наприклад, системи розрахунків, бірж, аукціонів, тобто механізмів здійснення банківської діяльності), банківського нагляду, створення нових видів банків, зміну напрямків їхньої діяльності та ін.

Однак є проблеми, які треба вирішувати як на мікро-, так і на макрорівнях. У першу чергу це:

- завоювання довір'я всіх суб'єктів один до одного - населення до банківської системи, банків - до держави. Це найважливіший, ключовий фактор реформи;

- створення економічної зацікавленості (сприятливого середовища) - з одного боку - у населення щодо збереження заощаджень у банківській системі, а з іншого - у банків щодо розумного інвестування залучених коштів у економіку.

Проблема довір'я

В умовах ринку вся банківська діяльність ґрунтується на системі зобов'язань чи системі контрактів. То-

му без довіри всіх взаємодіючих на ринку суб'єктів один до одного будь-які реформи приречені на провал. Мовою макроекономіки процес зміцнення довір'я асоціюється з формуванням очікувань, які впливають на всі макроекономічні показники. Перші кроки уряду і монетарної влади (в особі НБУ) щодо зміцнення довір'я до самих себе повинні бути такими: обіцяти те, що можливе, але обіцяне має бути виконаним. Наприклад, неприпустимою є затримка виплати зарплати працівникам державного сектора. Надзвичайно важливо своєчасно погашати урядові облигації, оскільки будь-яка затримка чи несплата підірвуть довір'я кредиторів, і тоді в зародку зірветься процес фінансування дефіциту бюджету неінфляційним шляхом. Монетарна влада, оголосивши політику зниження інфляції до кінця року, не повинна допускати її зростання навіть в окремі місяці, оскільки це напругу впливатиме на укладання угод. Будь-яка держава, яка в умовах ринкової економіки сама не дотримується законності, навряд чи буде здатна добитися виконання вимог закону від інших суб'єктів господарювання.

Створення законодавчої бази і контролю за її виконанням є тим правовим фундаментом, на якому повинен відбуватися процес: заощадження - банківська система - інвестиції.

Залучення заощаджень

Перша ланка: вкладники - банки. Або, іншими словами, взаємодія, що визначає пасивну сторону балансу банківської системи.

Вкладники хочуть бути впевненими в безпеці своїх заощаджень. Отже, повинні бути розроблені і прийняті закон про банкрутство і ліквідацію банку, система страхування депозитів, процедура оформлення угод через фінансові зобов'язання, які мали б юридичну силу, і, нарешті, дійова система розгляду та задоволення позовів через суд.

Закон про банкрутство і ліквідацію - контрольована процедура виходу збиткового банку з банківської системи. За формою це може бути злиття з іншим банком, продаж загалом, частинами чи просто процедура ліквідації.

Олександр Іванович Петрик

закінчив математичний факультет Донецького університету, аспірантуру Київського інституту математики Академії наук України. 1984 року захистив дисертацію, кандидат фізико-математичних наук. У НБУ - з 1991 року. Працював начальником сектора системного моделювання, нині очолює відділ прогнозування і перспективних досліджень економічного департаменту.

Першочерговим завданням при цьому залишається захист інтересів вкладників. Одним із варіантів тут може бути система страхування депозитів. Скажімо, міжбанківська система страхування, якою зацікавилися б і взяли участь у ній усі комерційні банки. Можливий варіант державної участі в системі страхування. Важливим є практичний момент про неповне страхове покриття всієї суми вкладу. Близька до 100 % сума страховки позбавить вкладника стимулу шукати більш розсудливий у своїй діяльності, прощатися з банком і в такий спосіб підтримувати надійність та прибутковість банків. З другого боку, це стимулюватиме конкуренцію і боротьбу банків за вкладника.

Суди повинні захищати систему контрактів і, зокрема, розглядати і дієво впливати на задоволення позовів щодо фінансових зобов'язань банків.

Довір'я вкладників залежить і від об'єктивної та доступної інформації про фінансове становище банків, яка повинна бути у розпорядженні вкладників (тим більше акціонерів, якщо банк акціонерний).

Кредитування економіки

Друга ланка: банківська система - економіка, тобто процес інвестування, пов'язаний з активною стороною балансу банківської системи.

Тут постає питання про довіру банків до своїх дебіторів, у тому числі й до держави. Інституційні завдання: насамперед закон про банкрутство і ліквідацію підприємства, закон про заставу, страхування кредитів, оформлення фінансових зобов'язань через документи, що мають юридичну силу, судова процедура розгляду та задоволення позовів.

Закон про банкрутство і ліквідацію (що особливо важливо) підприємства повинен передбачити багато моментів: максимальне задоволення його фінансових зобов'язань, процедуру ліквідації і продажу, можливо - розукрупнення, подальшу долю працівників тощо.

Закон про заставу безпосередньо пов'язаний із законом про власність і процесом приватизації. Без чіткого закону про власність закон про заставу буде складним у трактуванні власності, що заставляється, його буде важко ефективно реалізовувати. У разі банкрутства державного підприємства держава повинна відповідати за його зобов'язаннями як власник цього підприємства. Схема кредиту під заставу власності повинна бути доповнена оформленням фінансових зобов'язань і судовою процедурою розгляду та задоволення позовів. Процедура страхування кредитів, як і схема страхування депозитів, має як спільні риси, так і деякі особливості в різних економіках.

Можливі такі варіанти для розгляду: а) створення комерційними банками спільного страхового фонду, кошти якого частково чи повністю зможуть покривати неповернення кредитів; можливе залучення до цього фонду підприємств за умов їх кредитування, хоча нині без реального поліпшення економічного становища в Україні зробити це важко;

б) створення спеціалізованих інститутів (loan recovery), які працювали б за заставною схемою. Можливий варіант перепродажу банками своїх „поганих“ активів цим компаніям, які йшли б по всьому ланцюгу процедури компенсації цих активів, включаючи судову. В такому випадку банки одержали б кошти для розрахунків за депозитами. Успіх такого сценарію реальний за дієвої судової процедури розгляду і реалізації фінансових позовів;

в) цікавий у цьому плані досвід щодо поліпшення портфелів активів комерційних банків у Чехії в період економічної (в тому числі й банківської) реформи, яку проводив кабінет Вацлава Клауса. 1991 року було засновано державний Консолідований Банк, який перевів частину „поганих“ активів комерційних банків на свій баланс. Природно, фінансувати цю процедуру довелося за рахунок бюджету. Були емітовані довгострокові урядові цінні папе-

ри. Кошти від їх продажу оформили за пасивом балансу Консолідованого Банку на „противагу“ новоприведеним „поганим“ активам. Знову спрацював „капітал довір'я“ до уряду з боку його кредиторів, які купили цінні папери.

Створення сприятливого середовища

Грошово-кредитна (монетарна) політика НБУ

Другий важливий фактор реформи має як макро-, так і мікроекономічний аспекти: створення необхідного економічного середовища, в якому процес „заощадження - інвестиції“ проходив би відповідно до економічних інтересів усіх учасників. На це повинна бути спрямована монетарна політика НБУ. Під такою політикою маються на увазі дії центрального банку для впливу на загальну кредитно-грошову ситуацію в економіці.

Стратегічною метою монетарної влади в особі НБУ є підтримка стандарту вартості української валюти. В контексті відкритої економіки, до якої слід віднести українську, це пов'язано як зі стабільністю цін усередині країни, так і зі стабільністю обмінних курсів на валютному ринку. В нинішніх умовах лише рівень інфляції 1-2 відсотки на місяць дасть змогу поліпшити ситуацію, що склалася у фінансовому секторі і в економіці загалом. Орієнтація на вищий рівень середньомісячної інфляції підірве довір'я всіх кредиторів і продовжить руйнування економіки. Ось лише деякі аргументи. Наприклад, інфляція 5 відсотків за місяць - це 80 за рік. За такого річного рівня інфляції

Стратегічною метою монетарної влади є підтримка стандарту вартості української валюти

неможливо, щоб вона була стабільною. Чого можна очікувати? Реальні процентні ставки за депозитами дуже змінюватимуться місяць у місяць. Приплив „неінфляційних“ грошей до банківської системи ще більше скоротиться. Всі кредитори обмежуватимуть обсяги вкладень в економіку (причина - високі інфляційні очікування). А оскільки відсутність кредитів від банків змусить уряд фінансувати економіку з бюджету, то покриття все більшого дефіциту бюджету, за відсутності інших

джерел фінансування, потребуватиме нових емісій НБУ. Це шлях до подальшого посилення інфляції і спаду економіки.

Функції центрального банку

Серед основних функцій центрального банку, які потребують термінових змін, слід виділити:

1) розробку і проведення комплексної кредитно-грошової політики, включаючи управління відсотковими ставками, обмінними курсами, обсягом кредиту банківської системи в економіці і міжнародними резервами, тобто обсягом і вартістю активів банків, які визначають пропозицію грошей. Дуже важлива узгодженість усіх елементів у проведенні монетарної політики.

Моменти, на які слід звернути увагу: - узгодженість встановленої НБУ облікової відсоткової ставки з рівнем інфляції. Тому дуже важливий задовільний короткотерміновий прогноз інфляції для встановлення відповідної облікової ставки НБУ і, отже, впливу на відсоткові ставки за кредитами і депозитами комерційних банків;

- підтримка (вплив за допомогою монетарних інструментів) відповідності між відсотками за кредитами комерційних банків і відсотками за депозитами. Комерційні банки, з одного боку, повинні бути прибутковими і отримувати максимальну свободу у визначенні своїх відсоткових ставок, з іншого - реальні відсоткові ставки за депозитами повинні бути позитивними;

- узгодженість у кредитній та курсовій політиці. Підтримка завищеного обмінного курсу шляхом валютних інтервенцій при постійному зростанні пропозиції грошей (карбованців) загрожуватиме погіршенням торговельного балансу і виснаженням валютних резервів;

- у курсовій політиці здійснити уніфікацію обмінних курсів, оскільки економічні суб'єкти завжди будуть намагатися скористатися різницею між існуючими курсами для отримання прибутку на арбітражі, який, як правило, обертається додатковими витратами і просто втратами для держави;

- монетарна політика і банківський нагляд. Зниження інфляції призведе до погіршення позицій неконкурентоспроможних банків. У цій ситуації для активізації банківського нагляду повинен бути стимул;

2) функцію банкіра для банків, включаючи роль кредитора останньої інстанції. Тут, насамперед, варто виділити такий момент. Встановлення єдиної, наскільки це можливо, фактичної облікової ставки. Ціна грошей має бути однаковою для всіх позичальників. Можливі різні види ставок (дисконт-

Довір'я до банківської системи значною мірою залежить від її стабільності

на, ломбардна), але „правила гри“ повинні бути однаковими для всіх;

3) функцію банкіра, податково-бюджетного агента, фінансового консультанта і керуючого державним боргом для уряду. Ключове питання, що стосується взаємодії фінансової і монетарної політики: фінансування дефіциту бюджету уряду кредитами НБУ, яке безпосередньо пов'язане з проблемою незалежності центрального банку.

Про незалежність центрального банку

Принцип незалежності центрального банку на практиці означає, що відповідально за монетарну політику інституту надається можливість переслідувати свою стра-

Центральний банк може й відмовитися кредитувати операції уряду, якщо вони суперечать меті монетарної політики

тегічну мету без втручання уряду. Така свобода передбачає, зокрема, право центрального банку відмовити уряду в наданні своїх фінансових ресурсів. Таким чином, незважаючи на роль банкіра уряду, центральний банк може відмовитися кредитувати його операції, якщо вони протирічать меті монетарної політики, так як комерційний банк відмовляє у кредитуванні своїм клієнтам;

Ще одна функція центрального банку - функція нагляду і регулювання. Банківська діяльність, як і будь-які інші види економічної діяльності, мета яких - максимізація прибутку, передбачає допущення ризику. У контексті банківської справи такий ризик може набувати різних форм, які відносять до двох категорій:

1) у будь-який час вкладники можуть вимагати отримання своїх депозитів до запитання;

2) банки можуть надавати кредити неплатоспроможним клієнтам. Контрольна функція центрального банку спрямована на обмеження цих видів ризику шляхом нагляду і виконання пруденціальних нормативів. Термін „пруденціальний“ чи „розсудливий“ включає поняття рівноваги між свободою діяльності банків та її обмеженнями центральним банком. З одного боку, комерційні банки повинні бути прибутковими, з іншого - ризик слід звести до мінімуму. Саме та-

кої розважливої рівноваги і повинен прагнути центральний банк як у діяльності кожного конкретного банку, так і банківської системи загалом.

Бухгалтерський облік і статистична банківська звітність

У колишньому СРСР діяв „План рахунків бухгалтерського обліку в банках СРСР, у комерційних і кооперативних банках“ (далі - план рахунків СРСР). Окрім нього було ще два додаткових, якими користувалися Ощадбанк і Зовнішекоомбанк. Нині в Україні діє „План рахунків бухгалтерського обліку банків України“, створений на основі плану рахунків СРСР. Він ґрунтується здебільшого на принципах бухгалтерського обліку, що існував при плановому господарстві. Зміна плану рахунків відбувається на еволюційній основі шляхом дроблення існуючих рахунків, створення нових чи закриття старих. У цьому напрямі можливі такі сценарії розвитку:

1) кардинальна зміна концепції побудови балансу з урахуванням поділу за принципом: резиденти - нерезиденти, поділу на внутрішні макроекономічні сектори, побудови лише на сток-основі, за принципом зменшення ліквідності та ряді інших;

2) продовження видозмінення існуючої системи. На наш погляд, доцільно займатися обома варіантами, різко не порушуючи діючого порядку і розробляючи концепцію нового балансу для переходу на нього надалі.

Тепер про варіанти реформи у банківській статистиці та їх негативні і позитивні моменти. Існує два принципово різних підходи до організації статистики:

- банківська статистика базується на основі уніфікованого балансу (звичайно, окрім суто балансових даних існує і статистика відсоткових ставок, валютних курсів, вартості цінних паперів тощо);

- статистична звітність первинна й існує у вигляді певної інтегрованої системи форм, які заповнюються на основі різних балансів банків (немає уніфікованого балансу для всіх банків).

Розглянемо перший підхід в організації статистики. Його головною перевагою в нинішніх умовах є налагодженість. Процедура заповнення, збору, опрацювання вже діє і докорінне руйнування тут може призвести до негативних наслідків. Крім того, організація нагляду полегшена, ко-

ли баланси всіх банків уніфіковані. Однак є досить серйозні недоліки, наприклад відсутність гнучкості. При формуванні нового запиту повинен впроваджуватися новий рахунок у балансі чи дроблення існуючого рахунка. Другий варіант - інтегрована система звітності, яка формується на основі індивідуальних балансів банків. Тут недолік першого підходу контрастує з перевагою другого, коли кожен новий запит виконується конкретними банками, виходячи зі своїх балансів, тобто у цьому плані система є гнучкою. Але є і свої труднощі. За відсутності уніфікованості балансів існує небезпека помилкового трактування банками тих чи інших позицій, особливо в разі недостатньої бухгалтерської підготовки персоналу. Крім того, в цьому випадку буде суттєво ускладнений банківський нагляд.

Успіх реформи в банківській статистиці неможливий без створення єдиної бази даних. Це необхідно не лише для оперативного прийняття рішень, але й для моніторингу (за банками, ключовими макроекономічними показниками тощо), також для економічного аналізу та досліджень. Розробка необхідної системи атрибутів дасть змогу формувати запити для потреб монетарної статистики, банківського нагляду і податкової служби.

Конкуренція

Ще однією ключовою ланкою реформ банківської системи повинно стати створення конкурентного середовища, в якому функціонують комерційні банки. Нині це - одна з найслабкіших ланок, яка дісталася у спадок від галузевої побудови в плановій економіці. Питання про універсалізацію чи спеціалізацію великих, колишніх п'яти держбанків, потребує найретельнішого розгляду.

Не повинно бути адміністративних обмежень на кредитну діяльність цих

Стара система „одне підприємство - один банк“ відживає своє. Підприємству треба дозволити мати розрахунковий рахунок не лише в одному банку. Але за умови надійного банківського контролю

банків лише в їхніх колишніх галузях. Більша диверсифікація портфелів активів допоможе стабілізува-

ти їхні баланси, змінити ситуацію: слабка галузь - слабкий банк. Це вплине і на згладжування процесів у фінансовій системі, що залежать від процесів (сезонних, виробничого циклу) в економіці. Слід відійти від системи: одне підприємство - один банк, дозволивши підприємству мати розрахунковий рахунок у кількох банках. Звичайно, такий захід має дуже вразливе місце і повинен проводитися лише за наявності хорошого нагляду.

Особливе питання, що дісталася у спадок від колишнього СРСР, - розмежування готівкових та безготівкових грошей, обумовлених, зокрема, існуванням окремих „кредитного“ та „касового“ планів. Наслідком цього є існування і зараз Ощадбанку - домінуючого банку, який працює із залученими коштами населення. Такому становищу сприяли як історичні умови (наявність відповідної інфраструктури на всій території країни та інші фактори), так і політика держави (наприклад, обмеження на обсяги залучених коштів населення іншими банками, державне страхування вкладів лише в Ощадбанку), а також небажання чи економічна нецільність інших банків працювати з

дрібними вкладниками. Нині депозити до запитання населення розподілені так: Ощадбанк - 75 відсотків, Промінвестбанк - 6, Агробанк - 12, інші - 7; термінові до року: Ощадбанк - 63 відсотки, Промінвестбанк - 7, Укрсоцбанк - 7, інші - 23; термінові понад рік: Ощадбанк - 22 відсотки, Промінвестбанк та Агробанк - 22, інші - 56. Структура депозитів населення в усій банківській системі: до запитання - 47 відсотків, термінових до року - 40, термінових понад рік - 13. Із цих цифр видно домінуюче становище Ощадбанку щодо залучення коштів населення. Тому тут можливі дві моделі розвитку Ощадбанку:

1. Ощадбанк залишається спеціалізованим банком по роботі з коштами населення. В цьому випадку доцільно для посилення конкуренції розукрупнити його, створивши на його базі ряд спеціалізованих ощадних банків, і в системі державного страхування, що склалася, використовувати залучені кошти в основному для розміщення державних цінних паперів. Процес розукрупнення не повинен йти за регіональним принципом. Інакше кожен регіон матиме свого монополіста.

2. Ощадбанк наближається до моделі універсального комерційного банку. Разом з тим, якнайбільше банків повинні мати можливість та інтерес до участі в залученні коштів населення на конкурентній основі. Тут також можливий варіант розукрупнення.

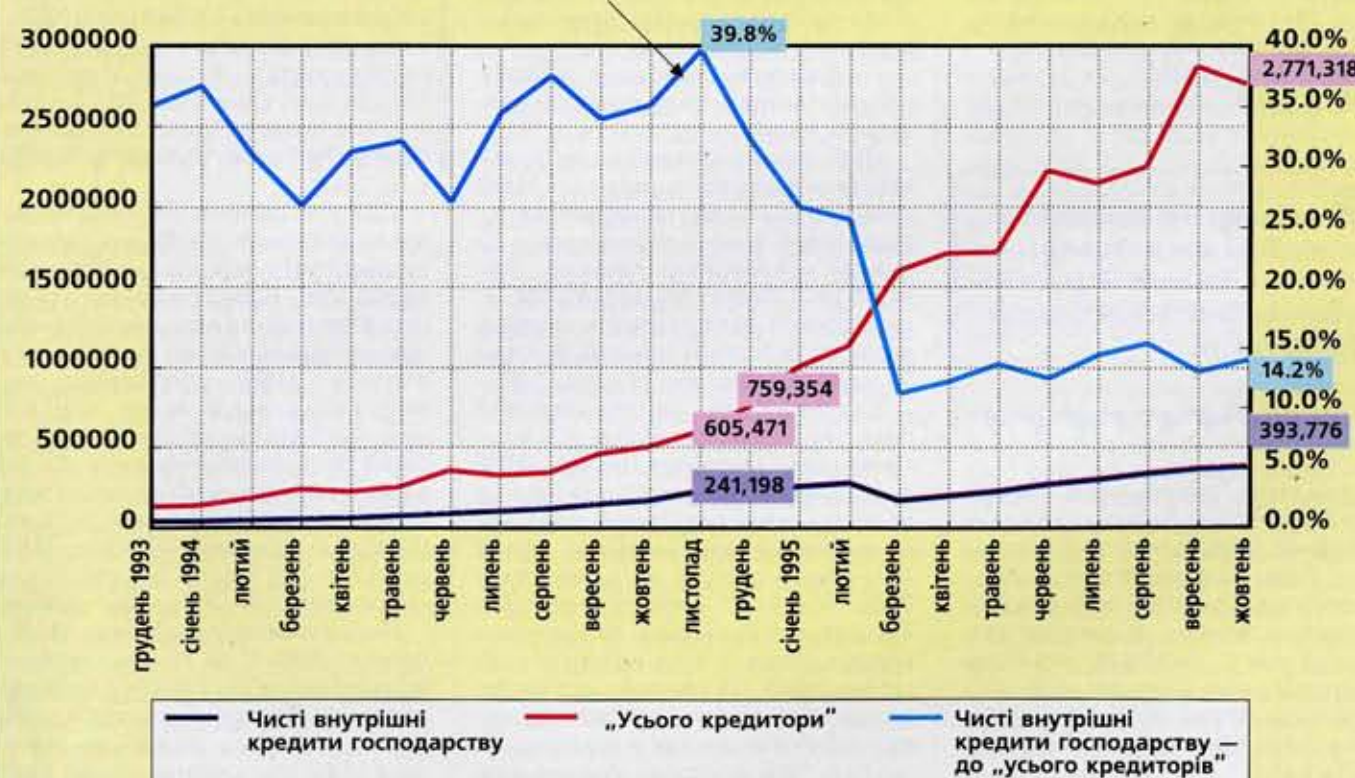
Обидва варіанти мають недоліки, тому реформа Ощадбанку потребує ретельної підготовки.

Ще одна велика проблема (тут також необхідне реформування) - регульованість в операціях із готівкою. Є багато обмежувальних інструкцій, які треба переглянути чи відмінити взагалі.

Ті ж проблеми стоять і перед іншими спеціалізованими банками, які практично є монополістами в галузях сільського господарства, промисловості, комунальної сфери чи в операціях з іншими державами.

Для кожного із цих банків слід обрати один із варіантів розвитку, однак усі вони повинні передбачати посилення конкуренції в банківській діяльності. Спеціалізація банків за галузевим принципом неприпустима як із точки зору конкуренції, так і з точки зору якості портфеля активів.

Частка кредитів банків у кредиторській заборгованості протягом 1995 року значно зменшилась — підприємства розширюють взаємкредитування, обминаючи банківську систему

Україна

і міжнародні фінансові організації

Грошово-кредитна політика і статистика нашої країни виходять у вищий світ

У квітні 1992 року на прохання України Міжнародний валютний фонд (МВФ), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР, або Світовий банк) прийняли рішення про членство України у цих авторитетних фінансових організаціях. Верховна Рада України 3 червня 1992 року ухвалила відповідний Закон "Про вступ України до Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку, Міжнародної фінансової корпорації, Міжнародної асоціації розвитку та Багатостороннього агентства по гарантіях інвестицій". З вересня 1992 року наша держава стала членом МВФ та МБРР. Що це за організації? Вони мають статус спеціалізованих установ ООН, бо створені за її рішенням у липні 1944 року на міжнародній валютно-фінансовій конференції у Бреттон-Вуді (США). За задумом, МВФ та МБРР повинні сприяти як-

Міжнародні фінансові організації визнали Україну ще 1992 року. Але щодо її грошово-кредитної статистики питання залишилися...

найшвидшому відновленню світової економіки та торгівлі, серйозно підірваних внаслідок другої світової війни: Банк - за рахунок надання довгострокових кредитів і гарантування інвестицій, Фонд - за рахунок стабілізації валют, попередження порушення рівноваги платіжних балансів, усунення валютних обмежень, розвитку системи багатосторонніх розрахунків тощо.

Світовий банк в основному займається проблемами розвитку, допо-

могою країнам, які розвиваються, а МВФ - інститут співробітництва, що прагне встановити впорядковану систему платежів та грошових надходжень між країнами.

Основні цілі МВФ:

- сприяти збалансованому зростанню міжнародної торгівлі;
- підтримувати стабільність обмінних курсів валют;
- сприяти створенню багатосторонньої системи розрахунків за поточними операціями між членами Фонду та усуненню валютних обмежень, які гальмують зростання міжнародної торгівлі;
- надавати країнам-членам кредитні ресурси, які дозволятимуть регулювати незбалансованість зовнішніх платежів без використання обмежувачих заходів у галузі зовнішньої торгівлі та розрахунків;
- служити міжнародним центром співробітництва та консультацій з валютних питань.

Щоб допомогти країнам дотримуватися встановлених норм, у МВФ створено спільний грошовий запас, яким вони можуть скористатися за тяжкої економічної ситуації. Але МВФ не є інститутом кредитування, як Світовий банк, хоча на сьогодні надав своїм членам позичок близько 58 млрд. доларів, або 39 млрд. СДР.

Світовий банк - це інвестиційний банк, який є посередником між інвестором та отримувачем грошей. МВФ не є банком і посередником між вкладниками та покупцями. Але у його розпорядженні (на кінець квітня 1995 року) - ресурси, які оцінюються більш ніж у 225 млрд. доларів. Цей капітал створюється за рахунок внесків країн-членів відповідно до встановленої для кожної з них квоти, розмір якої залежить від ролі держави у світовій економіці й міжнародній торгівлі. Чим багатшою є країна, тим більша її квота виплати. Розміри квот переглядаються кожні 5 років залеж-

Тамара Василівна Турченко

закінчила факультет кібернетики Київського університету імені Т.Шевченка. В НБУ - з 1992 року. Нині - начальник відділу грошової і банківської статистики економічного департаменту.

Простудувала інтенсивний курс перепідготовки з питань ринкової економіки (має сертифікат міжнародного зразка) та семінар "Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку" в Банківській академії НБУ. Минулого року пройшла навчання в семінарі з питань грошової та банківської статистики в Об'єднаному Віденському інституті.

но від потреб МВФ та економічного становища країн. США, найбільша економічна держава, вносять до МВФ основну частку - близько 20 відсотків від загальної суми квот, або близько 40 млрд. доларів. Квота України становить 1400 млн. доларів, або 997,3 млн. СДР.

СДР - це спеціальні гроші, які має право випускати МВФ, для забезпечення своїх членів додатковою ліквідністю. Вони призначені для регулювання сальдо платіжних балансів, поповнення офіційних резервів і розрахунків з МВФ, порівнювання вартості національних валют. СДР можуть зберігатися у країн-членів як частина їхніх валютних запасів або використовуватися замість національних валют в операціях з іншими державами. На кінець серпня 1995 року МВФ випустив 21,4 млрд. СДР, які оцінюються приблизно в 31 млрд. доларів.

Довгостроковим завданням МВФ є перетворення СДР "в основний резервний актив міжнародної валютної системи". Випуск цих грошей здійснюється у вигляді записів на рахунках в МВФ пропорційно до квот країн-членів МВФ. Як компонент міжнародних ліквідних засобів вони вико-

ристовуються лише через центральні банки і міжнародні організації.

Курс СДР визначається на основі середнього курсу п'яти валют (долар США, німецька марка, японська ієна, французький франк та фунт стерлінгів), або у вільно конвертованій валюті. На кінець серпня 1995 року 1 одиниця СДР дорівнювала 1,49 долара США.

У галузі регулювання валютних курсів МВФ розробляє основні принципи, яких повинні дотримуватися країни-члени стосовно курсової політики. Їхня суть така:

- країна-член повинна уникати маніпулювання валютними курсами з метою одержання конкурентних переваг для виправлення свого платіжного балансу;
- країна-член повинна вдаватися до валютної інтервенції, щоб запобігти значним нетривалим коливанням своєї валюти;
- при проведенні інтервенцій необхідно враховувати інтереси інших країн-членів.

Контроль Фонду за дотриманням країною-членом цих принципів здійснюється з допомогою критеріїв, які передбачають втручання Фонду у випадку:

- затяжної крупномасштабної інтервенції на валютному ринку;
- надмірного рівня офіційних позичок для фінансування дефіциту

Достовірна статистична інформація - одна (і не друга-рядна) з умов членства у МВФ

платіжних балансів;

- впровадження або посилення обмежень на торгівлю чи рух капіталів;
- зміни валютного курсу, не пов'язаного з фундаментальними соціально-економічними умовами.

МВФ надає короткострокову та середньострокову фінансову допомогу в конвертованій валюті тим його членам, котрі мають тимчасові труднощі з платіжним балансом. Це відбувається за умови, коли уряд обіцяє вправити економічну політику, яка раніше призвела до порушення платіжного балансу.

Найпоширенішим способом, за допомогою якого країни-члени дістають доступ до фінансових ресурсів МВФ, є так звана домовленість з МВФ про кредит "Stand-by" (або серію кредитів), який, як правило, надається на 12-18 місяців. Країни можуть ви-

користати також механізм розширеного фінансування (МРФ), тобто середньострокову програму допомоги на 3-4 роки, в межах якої збільшується строк виплати позички. МВФ створив нову тимчасову програму для надання фінансової допомоги - механізм фінансування системних перетворень (МФСП) - країнам, що мають труднощі з платіжним балансом.

Фактично фінансування, доступне для будь-якої країни-члена, базується на двох критеріях: потребах країни-члена і, що важливіше, серйозності її зусиль щодо реформування економіки.

Яку користь має Україна від членства в МВФ?

1. Голос у прийнятті рішень щодо міжнародної фінансової політики та доступ до економічної інформації.

2. Безкоштовна технічна допомога та консультації з питань економічної політики і послуги постійних радників.

3. Підготовка кадрів у інституті МВФ у Вашингтоні та Об'єднаному Віденському інституті в Австрії.

4. Фінансова допомога.

Для підтримання стосунків з Фондом кожна держава повинна призначити фінансове агентство та банк-депозитарій. Національний банк України виступає як банк-депозитарій будь-яких сум Фонду, Банку, Корпорації, Асоціації та Агентства на території України.

У своїй політиці та діяльності МВФ керується Статутом, відомим під назвою "Статті угоди про МВФ".

Згідно з цим документом кожна держава-член зобов'язується при співробітництві з МВФ та іншими країнами-членами підтримувати впорядкований валютний режим і сприяти стабільності системи обмінних курсів. Зобов'язання країн-членів включають проведення економічної та фінансової політики, яка сприяла б економічному зростанню при відомій стабільності цін; забезпечення стабільності цін за рахунок впорядкованості економічної і фінансової ситуації та створення валютної системи, яка не призведе до непередбачуваних наслідків; відмову від маніпулювання обмінними курсами або міжнародною валютною системою з метою одержання конкретних переваг виправлення свого платіжного балансу.

"Статті угоди про МВФ" зобов'язують країни-члени МВФ дозволити обмін національних валют на іноземні вільно і без обмежень, інформувати Фонд про можливі зміни у фінансовій та валютній політиці країни, які можуть вплинути на економіку інших країн-членів, і, по можливості, мо-

дифікувати свою політику відповідно до рекомендацій МВФ для узгодження з потребами всіх членів співдружності.

Згідно зі "Статтями угоди про МВФ" країна-член повинна надавати Фонду інформацію, яку він вважає необхідною для своєї діяльності. Це інформація про:

- офіційні резерви вдома і за кордоном золота, іноземної валюти;
- резерви вдома і за кордоном у банківських і фінансових (крім офіційних) органах золота, іноземної валюти;
- виробництво золота;
- експорт та імпорту золота;
- загальний експорт та імпорту товарів, виражених у вартості місцевої валюти;
- міжнародні платіжні баланси, включаючи торгівлю товарами та послугами, операції із золотом, відомі капітальні операції та ін.
- міжнародне інвестиційне становище, тобто інвестиції на території члена за кордоном та інвестиції за кордоном, що належать особам на його території;
- національний дохід;
- цінові показники, тобто показники предметів широкого вжитку на ринках роздрібною та оптовою торгівлі й імпортих та експортних цін;
- курси продажу та купівлі іноземної валюти;
- контроль валюти, тобто повний звіт про способи контролю валюти, які діють на час вступу до Фонду, і деталі можливих змін.

Подання статистичної інформації розглядається Міжнародним валютним фондом як обов'язкова умова членства. МВФ надає технічну допомогу НБУ в галузі грошово-кредитної статистики на постійній основі з кінця 1991 року, і значна кількість рекомендацій вже виконана або перебуває в стадії реалізації. З лютого 1994 року в Києві працює постійний радник МВФ з питань статистики. Програма технічної допомоги МВФ у галузі статистики спрямована на поліпшення методології, досягнення повнішого та оперативнішого збирання і вчасної публікації даних економічної статистики. Ця допомога сприятиме створенню макроекономічних даних, вкрай потрібних для формування та аналізу політики ринкової економіки, особливо для того, щоб ефективно керувати економікою, яка стрімко змінюється. Рекомендації та поради сфокусовані на створення механізму збирання та обробки даних, які мають відповідати міжнародним стандартам.

Наше управління грошової та банківської статистики надає Міжна-

родному валютному фонду щомісяця, починаючи з 1992 року, форми, які включають звіт за рахунками НБУ, консолідований звіт за рахунками комерційних банків, дані Ощадбанку, процентні ставки, валютні курси та деяку додаткову інформацію. Крім того, монетарно-банківські показники надаються щоквартально Світовому банку. Ці дані базуються на балансовій звітності Національного та комерційних банків. Балансові рахунки банків класифікуються за секторами економіки та агрегуються у відповідні показники. Таким чином, отримуються нові аналітичні форми, з яких формуються розділи монетарної статистики.

Основні агреговані показники, які входять до монетарного огляду, вміщують консолідовані рахунки органів грошово-кредитного регулювання та депозитних банків:

Активи.

Зовнішні активи (чисті).

Внутрішній кредит.

Вимоги до центрального уряду (чисті).

Вимоги до місцевих органів управління.

Вимоги до нефінансових державних підприємств.

Вимоги до приватного сектора.

Вимоги до інших банківських установ.

Вимоги до небанківських фінансових установ.

Пасиви.

Гроші.

Квасігроші.

Інструменти грошового ринку.

Облігації.

Інші статті (чисті).

Як і в усіх країнах, де раніше існувало централізоване планове господарство, щоб отримати корисну інформацію для потреб статистики, контролю і загального внутрішнього управління, необхідно здійснити суттєву реформу системи бухгалтерського обліку. З допомогою МВФ

та міжнародних експертів (частково під егідою Фонду) вже дещо змінено у кращий бік систему бухгалтерського обліку в комерційних банках та НБУ. Відповідно до потреб монетарної статистики до Плану рахунків бухгалтерського обліку в банках внесено суттєві зміни. Переглянуто також класифікацію рахунків у іноземній валюті, що значно підвищило достовірність показників зовнішніх активів та зобов'язань банківської системи. Секторизовано позиції банків у іноземній валюті відносно резидентів та нерезидентів.

Треба продовжувати практику нововведень у бухгалтерському обліку з метою підвищення достовірності поточної (щоденної) інформації щодо міжнародних резервів України. Значення чистих міжнародних резервів є однією з кількісних цілей програми МВФ щодо кредиту "Stand-by" для України.

Реальні кредитори (оптові ціни грудня 1992 р. = 100%), млрд. грн.

Реальні кредитори — у 1995 р. менше ніж у 1993 та 1994 рр.

Децентралізація відмінюється?

Від створення основ дворівневої банківської системи — до ефективного управління фінансами

Ігор Вікторович Болгарин

закінчив Московський фізико-технічний інститут. Працював науковим співробітником Інституту кібернетики АН України. У Національному банку України — з 1992 року. З квітня 1995 року очолює сектор системного моделювання, що входить до складу дослідницького підрозділу економічного департаменту. Основні напрями роботи в секторі — побудова економічних моделей, фінансове програмування, прогнозування макроекономічних показників, оцінка попиту на гроші, питання банківської реформи.

Магістр економічних та обчислювальних наук.

Однією з фундаментальних проблем, що постали перед економікою України в її спрямуванні до ринкової, є децентралізований розподіл фінансових ресурсів і розробка механізмів для їх найпродуктивнішого використання. На зміну плановому приходить ринковий механізм розподілу, в якому банківська система в умовах нерозвинутості ринку цінних паперів та недовіри до посередників відіграє провідну роль. Вона може сприяти реформуванню економіки двома шляхами: по-перше, за рахунок збільшення заощаджень; по-друге, впровадження стимулів ефективного використання фінансових ресурсів (суть ринкового механізму і полягає в тому, що він мінімізує ступінь впли-

Децентралізований розподіл фінансів — одна з ключових проблем економічної реформи

ву неекономічних чинників на розподіл ресурсів і тим самим поліпшує його, а в кінцевому підсумку — і продуктивність інвестицій) та дотримання суворої фінансової дисципліни (в інтересах власників заощаджень).

Однак банківська система України виконувати ефективно свої функції поки що не спроможна. Для цього їй треба вирішити дві групи проблем: 1) спричинених чинниками, власне притаманними банківському сектору; 2) спричинених взаємозалежністю між банківським сектором та економічним оточенням.

У свою чергу, проблеми першої

групи можуть бути класифіковані на п'ять підгруп, спричинених:

а) інституційними недоліками, тобто недосконалістю структури банківського сектора та механізмів створення і підтримки конкурентного середовища — входження нових учасників (інноваційних фірм, спроможних надавати банківські послуги з низькими затратами чи спеціалізуватися на наданні окремих видів послуг, іноземних банків) до банківської галузі чи виходу з неї неефективних банків;

б) слабкістю фінансової інфраструктури (до цього поняття ми відносимо інформаційні та комунікаційні системи, законодавчі та нормативні документи, платіжну систему, систему банківського нагляду і регулювання, схеми страхування депозитів та кредитів, соціальну інфраструктуру — підготовка згідно з вимогами часу бухгалтерів, юристів, аудиторів тощо);

в) недостатньо кваліфікованим менеджментом комерційних банків;

г) соціологічними чинниками;

д) неоптимальним вибором характеру зв'язків між банківською справою і комерцією.

Проблеми другої групи можуть, у свою чергу, бути класифіковані на шість підгруп:

а) спричинені дією механізмів, що призводять до звуження здатності приватних інвесторів мобілізувати кошти для інвестицій, згортання кредитних вкладень в економіку, збільшення реальних процентних ставок, зворотної селекції;

б) обумовлені обмеженістю Національного банку у виборі інструментів грошово-кредитної політики;

в) обумовлені впливом монетарної політики і відповідної інфляції в країні на поведінку економічних агентів і функціонування фінансових ринків;

г) спричинені надмірним оподаткуванням (включаючи побічне оподаткування) банківського сектора;

д) обумовлені інтеграцією української економіки у загальносвітову та змінами у торговельно-політиці (що призводить до зниження прибутковості вже здійснених інвестицій) і неадекватним реагуванням на зовнішні шоки — погіршення умов торгівлі;

е) проблеми кредитування, неплатоспроможності, нестійкості банківських пасивів.

На розв'язання цих проблем спрямована Концепція становлення і розвитку банківської системи України, робота над проектом якої завершується в економічному департаменті НБУ. Зупинимось на деяких аспектах розбудови фінансової інфраструктури (на наш погляд, найбільш складної проблеми з першої групи), які були враховані при розробці концепції.

Фінансові ринки є механізми перерозподілу купівельної спроможності в обмін на відкладені вимоги. Учасники фінансового ринку мають у своєму розпорядженні портфелі активів та зобов'язань, які є різно-

манітними комбінаціями очікуваного доходу та ризику. Для того щоб ринок функціонував ефективно, необхідна довіра з боку економічних агентів щодо виконання умов контрактів. Останнє ж значною мірою залежатиме (окрім сприятливого макроекономічного оточення) від наявності значних обсягів адекватної інформації, достовірності якої, в свою чергу, залежить від стандартів бухгалтерського обліку та аудиту, регламентації щодо розголошення та використання даних про фінансове становище компаній.

Отже, виникає необхідність запровадження стандартів бухгалтерського обліку (та аудиторської діяльності), які відповідали б міжнародним (IAS). До стандартів, які будуть встановлюватися, повинні бути включені: основні принципи класифікації активів; визначення прострочених активів та активів, що не діють; заборона капіталізації чи рефінансування відсотків, що мають бути сплачені, або неспла-

Нам потрібні такі стандарти бухгалтерського обліку, які відповідали б міжнародним

чених; списання відсотків, що накопичилися раніше, але не є сплаченими, оскільки були нараховані на активи, що не діють; адекватне забезпечення на відшкодування втрат за позичками; принципи визначення валютних та інших втрат; визначення механізму контролю в балансі за відповідністю нарахованих та одержаних процентів за кредитами; заборона нарахування відсотків за простроченими кредитами у випадку, якщо заборгованість за основною сумою кредиту і за процентами не погашається протягом 90 днів (за винятком споживчих кредитів і кредитів, наданих на будівництво житла); розробка відповідного відображення доходних операцій у балансі і звіті про прибутки та збитки.

Недоліки банківських аудиторських стандартів та аудиторської практики потребують більш активної ролі органу банківського регулювання та нагляду за встановленням мінімальних стандартів стосовно обсягу, частоти, змісту аудиторської програми, їх відповідності стандартам, прийнятим у міжнародній практиці, а також щодо форми і змісту розкриття фінансового стану банку після перевірок. Інструкції щодо обсягу та змісту фінансових звітів по-

винні дати можливість органу банківського регулювання та нагляду встановлювати аудиторські стандарти та мінімальні вимоги щодо розкриття порушень.

Серед ключових елементів аудиторської програми повинні бути: вивчення якості портфеля, стандарти оцінки активів, створення резервів на випадок збитків, процедури з відсотками за активами, що не діють.

Аудитори повинні інформувати орган банківського регулювання та нагляду про всі важливі викриття в найістотніші строки. При цьому варто враховувати права банку щодо розкриття інформації, за винятком випадків скоєння злочинів. Потрібно вдосконалити механізми призначення та звільнення з посади аудиторів, передбачити накладення санкцій на таких, які свідомо не дотримуються встановлених стандартів та мінімальних вимог.

Довіра економічних агентів залежатиме також від досконалості законодавчих і нормативних документів, тому передусім потрібно чітко визначити права власності, права і обов'язки сторін стосовно виконання фінансових контрактів, надати правовий захист як кредиторам, так і дебіторам, з обов'язковим забезпеченням дійових механізмів розв'язання конфліктів і примусового виконання контрактів.

Необхідно створити дійовий механізм застави майна, для чого: закон про заставу майна, в тому числі державного, повинен бути законом

Закон і порядок контролю — єдині для всіх банківських інститутів в Україні

прямої дії, Фонд державного майна України та інші державні органи повинні оперативного надавати дозволи (або делегувати права) керівникам підприємств на заставу. Крім того, необхідно створити національну інформаційну систему реєстрації застав; удосконалити процедуру реалізації заставленого майна, при цьому кошти, одержані від його реалізації, не повинні оподатковуватися.

Для того щоб банки залишалися життєздатними, правова система повинна збалансувати права банку з правами фізичних осіб чи фірм щодо стягнень, врахувавши процедуру стягнення боргів за певний розумний проміжок часу. При цьому доцільно знизити витрати, пов'язані

з позбавленням права викупу застави, розробивши порядок накладення позасудового стягнення на майно позичальника, оскільки судова система ще не готова мати справу з примусовим виконанням контракту щодо виплати позички. Водночас слід передбачити захист позичальника від неправомірних домагань кредитора.

Необхідно створити централізований (із регіональним розподілом) банк даних, який би містив інформацію про фінансове становище позичальників, про попередню діяльність підприємства (в тому числі його участь в укладанні псевдоугод та інших компрометуючих справах), інформацію про міжнародних партнерів. Це дозволило б зменшити кредитний ризик комерційних банків.

Треба сформулювати законодавчу базу щодо регулювання правовідносин, що виникають у зв'язку з володінням, користуванням, розпоряджанням об'єктами власності, що сприя-

Вкладники повинні знати про фінансове становище банків. Але їм банкам необхідна інформація про позичальників

ло б вирішенню питання створення іпотечних банків.

З метою захисту вкладників необхідно проводити ліквідаційний процес комерційних банків поза звичайним корпоративним процесом банкрутства. Це дасть можливість вкладникам (у випадку банкрутства) швидше мати доступ до своїх грошей, скоріше позбавити акціонерів права на отримання відсотків за своїми акціями. А це могло б стримувати всілякі спроби рекапіталізації банку, передачі його власності урядові чи новим інвесторам.

Враховуючи невідповідність та нестабільність нормативно-правового регулювання, вважаємо за доцільне створити на основі всіх діючих законодавчих і нормативних документів систематизований Кодекс нормативних актів банківської діяльності із забезпеченням механізмів постійної підтримки цього кодексу в робочому стані. Для створення конкурентного середовища одні і ті ж закони та порядок контролю повинні поширюватися на всі банківські інститути в Україні.

Зміцнення фінансової інфраструктури є визначальним та першочерговим завданням реформування

банківської системи. По-перше, це дозволить оцінити реальне вартісне наповнення активів банків, скласти правдиву картину стану як окремих банків, так і банківської системи загалом.

По-друге, виявлення дійсної величини банківського капіталу стимулюватиме рішучість банків протистояти тиску зверху з метою надання кредитів збитковим підприємствам.

По-третє, реформування бухгалтерського обліку в поєднанні з удосконаленням аудиторських стандартів та аудиторської практики є передумовою створення сильної системи банківського регулювання і нагляду.

По-четверте, це сприятиме зростанню довіри та впевненості економічних суб'єктів у надійності функціонування банківської системи.

По-п'яте, реалістична оцінка стану розвитку банківської системи свідчить про те, що проблеми, які обумовили слабкість банківського сектора, можуть бути вирішені за відносно тривалий проміжок часу (як у випадку з розбудовою фінансової інфраструктури), тому доцільніше було б не відносити до першочергових завдань розвитку банківської системи форсоване створення конкурентного середовища і запровадження механізмів вільного визначення процентних ставок ринковими силами. Конкуренція в умовах системної фінансової слабкості може призвести до подальшого падіння прибутку фінансово слабких посередників (конкуренція з боку кількох фінансово здорових банків стимулюватиме вкладників забрати свої заощадження у фінансово слабких банках та передати їх багатшим, які до того ж гарантують надійніший захист вкладів). Це, в свою чергу, може призвести до переростання кризи ліквідності в кризу платоспроможності і до подальших потрясінь усієї банківської системи. Повна лібералізація процентних ставок спричинить надзвичайно високі рівні реальних процентних ставок, підірвавши при цьому життєздатність відносно міцних підприємств. Ці заходи доцільніше здійснити в другій фазі реформи. У першій же фазі треба зосередитися на зміцненні фінансової інфраструктури, поліпшенні управління комерційними банками, створенні сприятливого макроекономічного середовища.

Успіх у зміцненні фінансової інфраструктури неодмінно позначиться на залученні та розподілі фінансових ресурсів, що і є головною метою будь-якої банківської реформи.

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою Правління
Національного банку України
№ 101 від 20.05.1994 р.

Концепція побудови банківської і грошово-кредитної статистики та статистики платіжного балансу

Необхідність створення Концепції побудови банківської і грошово-кредитної статистики та статистики платіжного балансу обумовлена загальнодержавними потребами незалежної України в статистиці як на внутрідержавному, так і на міжнародному рівнях. Це обумовлено потребою визначення її місця у світовому співтоваристві, розвитком самостійної банківської та фінансової системи України, а також у зв'язку з покладенням на Національний банк відповідальності за зведення платіжного балансу держави.

Виходячи з того, що банківська і грошово-кредитна статистика та статистика платіжного балансу є самостійними галузями національної статистики, ця Концепція розкриває та поглиблює Концепцію побудови національної статистики України, затверджену Постановою Кабінету Міністрів України №326 від 4 травня 1993 року.

Створення банківської і грошово-кредитної статистики та статистики платіжного балансу здійснюється на підставі міжнародних стандартів з одночасним запровадженням передових технологій інформаційного забезпечення.

І. Банківська та грошово-кредитна статистика

Мета і завдання банківської та грошово-кредитної статистики

Банківська та грошово-кредитна статистика, як складова частина фінансової статистики, має своїм завданням створення статистичних показників, що базуються на досвіді країн з розвинутою ринковою економікою, а також на рекомендаціях Міжнародного валютного фонду та Світового банку реконструкції і розвитку з урахуванням національних особливостей України.

Система статистичних показників банківської і грошово-кредитної статистики має забезпечувати органи законодавчої і виконавчої влади та Національний банк України як центральний банк держави необхідною інформацією, яка б давала змогу:

- аналізувати стан та перспективи розвитку банківської системи;

- прогнозувати розвиток грошово-кредитної політики держави та аналізувати її виконання;

- стежити за розвитком валютного ринку та операцій з іноземною валютою;

- здійснювати заходи щодо забезпечення стабільності національної грошової одиниці;

- здійснювати нагляд за діяльністю комерційних банків та інших фінансових небанківських організацій;

- моделювати регулюючі функції Національного банку України;

- забезпечувати взаємозв'язок банківської і грошово-кредитної статистики з такими макроекономічними системами даних, як система національних рахунків, платіжний баланс і статистика державних фінансів з метою розробки фінансових програм розвитку держави та макроекономічного аналізу;

- забезпечувати порівнянність із даними міжнародних фінансових і банківських організацій та центральних банків інших країн.

Напрями побудови банківської і грошово-кредитної статистики

Становлення банківської і грошово-кредитної статистики передбачає такі напрями:

- визначення системи показників для виконання Національним банком України регулюючих і наглядових функцій та забезпечення потреб макроаналізу;
- опрацювання методології Міжнародного валютного фонду щодо агрегування статей балансу Національного банку України і консолідованих балансів комерційних банків у цілях грошово-кредитної статистики;
- реорганізація діючої системи бухгалтерського обліку відповідно до вимог міжнародних стандартів;
- реорганізація діючої та створення нової бухгалтерської і статистичної звітності банків та інших фінансових небанківських організацій;
- створення банку даних з банківської і грошово-кредитної статистики та статистики національної економіки;
- розвиток аналітичної та дослідницької роботи;
- опрацювання методологічного забезпечення статистики;
- видання статистичного "Бюлетеня Національного банку України";
- накопичення інформації про економічний розвиток інших держав та їхню монетарну політику.

Реорганізація системи обліку та бухгалтерської звітності

Враховуючи специфічні умови діяльності банківської системи як окремої галузі, тут діє своя система бухгалтерського обліку, яка відрізняється від бухгалтерського обліку в інших галузях економіки. Тому банківська система бухгалтерського обліку та звітності повинна відповідати вимогам державної статистики з метою отримання необхідної інформації для системи національних рахунків, розрахунку валового внутрішнього і національного продукту, оцінки фінансового стану банківської системи тощо.

Бухгалтерський облік та звітність у банках України потребують наближення до міжнародних стандартів і повинні відповідати вимогам отримання інформації для забезпечення аналізу грошово-кредитної політики держави, контролю за діяльністю комерційних банків, дотримання ними економічних нормативів, проведення аналізу та прийняття рішень з конкретних питань банківської та фінансової діяльності.

З цією метою необхідно розробити нормативні документи на підставі за-

гальнодержавних законодавчих документів і законів України, які повинні відповідати вимогам міжнародної практики банківської діяльності. Серед таких нормативних документів у першу чергу потрібні:

- Положення про бухгалтерський облік у банках;
- Правила ведення бухгалтерського обліку в банках;
- Інструкція з операційної та бухгалтерської роботи в банках;
- План рахунків бухгалтерського обліку в банках;
- Правила застосування Плану рахунків.

Для ведення бухгалтерського обліку в банках важливе значення має План рахунків бухгалтерського обліку, який повинен чітко відображати усі види банківської діяльності у різних розрізах, зокрема за видами валют (з відокремленням конвертованої та неконвертованої), за формами власності, резидентами і нерезидентами тощо.

План рахунків бухгалтерського обліку в банках повинен містити всю необхідну інформацію для потреб аналізу, зокрема про:

- фінансову діяльність банків;
- випуск в обіг національної валюти та кошти в банках;
- дорожочні метали, іноземну валюту та розрахунки за іноземними операціями;
- відносини з урядом України, внутрішній та зовнішній борги держави;
- відносини з Міжнародним валютним фондом;
- відносини Національного банку з комерційними банками;
- усі види кредитів, у тому числі емісійні;
- розрахунки в межах України та з іноземними державами.

Реорганізація статистичної звітності у банківській системі

Поряд з реорганізацією бухгалтерського обліку та звітності у банківській сфері потребує реорганізації статистична звітність банків та фінансових небанківських організацій. Необхідність цього випливає з вимог виконання Національним банком України регулюючих та контролюючих функцій, які покладені на нього як на центральний банк держави законами України, а також потреб аналізу стану та розвитку банківської системи і фінансових відносин в економіці держави.

Система статистичної звітності повинна:

- враховувати досвід центральних банків розвинутих країн та загальноприйняті міжнародні стандарти;

- базуватися на даних бухгалтерського обліку та звітності, а також первинного аналітичного обліку в банках та фінансових організаціях;

- бути оптимальною за кількістю форм та складом статистичних показників у формі;
- розкривати кількісні та якісні сторони явища, що вивчається;
- бути зручною для заповнення, розробки та створення програм електронної обробки тощо.

Виходячи з потреб виконання своїх функцій та аналізу фінансових відносин в економіці, Національний банк України повинен охоплювати статистичною звітністю не тільки комерційні банки, а й фінансові організації, які виконують окремі банківські функції або мають вплив на грошовий обіг чи операції з іноземною валютою. Це дасть змогу отримати вичерпну інформацію для аналізу та прийняття рішень з окремих напрямів діяльності Національного банку України.

Узагальнююча статистична інформація, яку отримують на підставі розробок статистичної звітності, повинна бути доступною для широкого кола споживачів та громадян. З цією метою Національний банк України повинен видавати бюлетень та інші як періодичні, так і неперіодичні видання, які б подавали статистичну та аналітичну інформацію про стан і розвиток банківської системи України, а також інші матеріали, що стосуються діяльності банківської сфери.

Важлива функція статистичної інформації - забезпечити можливість порівнювати статистичні дані по Україні з даними міжнародних організацій та центральних банків інших країн. Це дає змогу визначати рівень розвитку банківської системи України порівняно з іншими державами, а також простежувати процес входження України у світовий фінансовий простір.

Крім того, Україна як член Міжнародного валютного фонду та Світового банку повинна відповідно до загальноприйнятих вимог надавати цим організаціям статистичні звіти, враховуючи всі фінансово-економічні показники.

Розробка системи показників з банківської і грошово-кредитної статистики

Банківська і грошово-кредитна статистика має чотири напрями:

- загальнобанківська статистика;
- монетарна (грошово-кредитна) статистика;
- статистика банківського нагляду;
- статистика операцій з іноземною валютою.

Кожен із цих напрямів повинен відповідати таким вимогам:

- достатньою мірою охоплювати усі аспекти їхньої діяльності, що дасть змогу уникнути помилок при аналізованні та розрахунках;
- надавати інформацію, необхідну при зміні обставин чи ситуації для прийняття своєчасних рішень;
- деталізувати дані для більш повного та всебічного аналізу;
- забезпечувати достовірність інформації.

Кожен напрям банківської і грошово-кредитної статистики розробляє систему статистичних показників, яка повинна відображати діяльність Національного банку України, комерційних банків та фінансових установ. Зокрема, статистичні показники повинні висвітлювати діяльність банківської системи як у цілому, так і юридичних осіб, а також у розрізі регіонів, галузей економіки, операцій з резидентами та нерезидентами.

Загальнобанківська статистика

Мета загальнобанківської статистики - відображати узагальнюючі показники розвитку банківської системи в Україні та фінансово-економічної діяльності держави.

Система загальнобанківських статистичних показників повинна відображати:

- кількісний та якісний склад банківської системи та фінансових організацій;
- мережу банків і фінансових організацій та їхніх установ;
- розмір статутного фонду, зареєстрованого та сплаченого;
- власні кошти банків та їхні складові;
- залучені кошти банків та фінансових організацій;
- участь іноземного капіталу;
- доходи, витрати та прибуток банків;
- баланс кредитних ресурсів та їх використання;
- депозитні вкладення населення у банки та інші фінансові організації;
- стан кореспондентських рахунків комерційних банків у Національному банку України;
- участь банків в обігу цінних паперів.

Монетарна (грошово-кредитна) статистика

Монетарна (грошово-кредитна) статистика повинна характеризувати найважливіші аспекти і висвітлювати результати діяльності банківської системи та Національного банку України у взаємозв'язку з основними показниками розвитку економіки.

На підставі цієї статистики повинні вирішуватися питання, які стосують-

ся впливу Національного банку України як центрального банку держави на інфляцію та процеси стабілізації національної валюти. Вона повинна спрямовуватися на виявлення його ролі як емісійного центру грошово-кредитної системи, ефективності його заходів щодо стримання чи збільшення темпів зростання грошової маси, кредитної, депозитної та процентної політики.

Статистичні показники монетарної (грошово-кредитної) статистики повинні відображати:

- обсяги та структуру грошової маси в цілому;
- активи та пасиви уряду в Національному банку України і загалом у банківській системі;
- зовнішні активи та пасиви Національного банку України і всієї банківської системи;
- загальний обсяг і основні види кредитів банківської системи;
- випуск в обіг платіжних засобів Національного банку України;
- обсяг готівки поза банками;
- монетарний огляд як загалом по банківській системі України, так і Національного банку України;
- процентні ставки за кредитами та депозитами;
- облікову процентну ставку рефінансування Національним банком України комерційних банків.

Статистика банківського нагляду

Статистика банківського нагляду відбиває ступінь захисту інтересів клієнтів банків і рівень ліквідності комерційних банків, а також стан розвитку банківської системи взагалі.

Показники статистики банківського нагляду повинні відображати:

- мінімальний розмір статутного фонду;
- граничне співвідношення між розміром власних коштів банку та сумою його активів;
- ліквідність балансу;
- норму та розмір обов'язкових резервів, що розміщуються у Національному банку України;
- максимальний розмір ризику на одного позичальника;
- операції з "великими" кредитами;
- ризик процентної ставки;
- операції із цінними паперами;
- якість кредитного портфеля банку;
- операції з валютою банку;
- прибуток та збитки банку;
- роботу зовнішнього аудиту.

Статистика операцій з іноземною валютою

Статистика операцій з іноземною валютою висвітлює рівень стабільності національної валюти, розвиток взаємовідносин України з іншими державами світу.

Система статистичних показників операцій з іноземною валютою повинна відображати:

- курси національної валюти відносно іноземних валют;
- готівковий та безготівковий обіг іноземної валюти на внутрішньому ринку;
- іноземні інвестиції в національну економіку;
- інвестиції України в економіку інших держав;
- стан кореспондентських рахунків Національного банку України та комерційних банків у банках інших держав;
- діяльність валютних бірж.

Взаємозв'язок банківської і грошово-кредитної статистики

з іншими галузями статистики

Банківська і грошово-кредитна статистика є складовою частиною загальнодержавної статистики. Таким чином, статистичні показники банківської і грошово-кредитної статистики повинні бути взаємопов'язані зі статистичними показниками макроекономіки та інших галузей статистики.

Визначення та аналіз цих зв'язків дає змогу встановити найбільш впливові економічні фактори, які сприяють чи, навпаки, заважають виконанню функцій Національного банку України як центрального банку держави.

Формування та реалізацію цих зв'язків необхідно проводити за такими напрямками:

макроекономіка:

- показники системи національних рахунків;
- розрахунки валового внутрішнього та національного продукту;
- показники балансу народного господарства та міжгалузевого балансу;

фінансова статистика:

- показники балансу фінансових ресурсів;
- розрахунки прибутку та рентабельності;
- показники витрат на виробництво та їх структура;
- стан та розмір обігових коштів;
- обсяг та використання суспільних фондів споживання;
- доходи і витрати державного та місцевих бюджетів;
- показники розвитку ринку цінних паперів;

статистика цін у розрізі їх видів;

соціальна статистика та статистика життєвого рівня:

- показники заробітної плати;
- дані сімейних бюджетних досліджень;

- розмір та структура мінімального споживчого бюджету;
- показники прожиткового мінімуму;

статистика зовнішньоекономічних зв'язків;

інші види галузевої статистики (окремі показники промисловості, будівництва і капітальних вкладень, сільського господарства, торгівлі та інших галузей).

II. Статистика платіжного балансу

Особливу роль у державній статистиці відіграє статистика платіжного балансу, яка є інструментом узагальнюючої оцінки економічного стану країни та ефективності її міжнародних господарських зв'язків. Функція складання платіжного балансу держави, створення методологічної і методичної бази для його аналізу і прогнозування та проведення відповідних розробок покладена на Національний банк України.

Розробка і складання платіжного балансу є обов'язковою умовою для всіх країн - членів Міжнародного валютного фонду і базується на єдиній методології відповідно до стандартної класифікації компонентів і структури зведеної інформації.

Функціонально платіжний баланс відіграє роль макроекономічної моделі, яка систематично відображає економічні операції, здійснювані між національною економікою та економіками інших країн світу. Така модель створюється для розробки та запровадження обґрунтованої курсової та зовнішньоекономічної політики країни, аналізу і прогнозу стану товарного та фінансового ринків, двосторонніх та багатосторонніх зіставлень, наукових досліджень тощо. На підставі фактичних даних про стан платіжного балансу міжнародними фінансовими установами, зокрема Міжнародним валютним фондом, приймаються рішення про надання конкретним країнам фінансової допомоги для стабілізації платіжного балансу та подолання його дефіциту.

За формою складання платіжний баланс визначається як зведений статистичний звіт (за певний період часу) про здійснення між країною-складачем та іншими країнами світу операцій з товарами, послугами і капіталом, трансфертних операцій, руху валютних коштів, факти зміни власності, про зміну стану вимог та зобов'язань, резервів та кількості

монетарного золота.

Виходячи із світової практики, інформаційна база платіжного балансу ґрунтується на таких основних джерелах:

- даних банківської системи про надходження платежів із-за кордону і здійснення платежів за кордон (фінансові операції з нерезидентами);
- інформації про пересування товарних потоків через кордон (міжнародна торгівля);
- статистичних обстеженнях підприємств та організацій з метою збору повної або додаткової інформації (статистична звітність експортерів та імпортерів продукції, інвесторів та одержувачів іноземних інвестицій тощо).

Організація збору інформації для складання платіжного балансу в кожній країні має певну специфіку, пов'язану з її загальнодержавним упорядкуванням. На даний час в Україні закладено основу всіх трьох складових частин інформаційної бази платіжного балансу і розпочато роботу щодо збору інформації і складання балансу відповідно до стандартної класифікації Міжнародного валютного фонду.

Для досягнення Україною подальшого прогресу та реалізації концепції побудови платіжного балансу за повною схемою необхідно зосередити зусилля на таких основних напрямках:

- визначення системи показників для складання платіжного балансу України;
- досягнення деталізації банківської звітності стосовно операцій з нерезидентами;
- розповсюдження звітності на всі підприємства, які мають рахунки в закордонних банках;
- фіксація повного обсягу всіх товарів, що перетинають кордони з країнами колишнього СРСР;
- одержання повної інформації про експортно-імпортні операції з товарами і послугами військово-технічного призначення;
- опрацювання системи вартісної оцінки бартерних операцій та гуманітарних вантажів;
- розширення інформаційної бази про експорт та імпорт послуг, у першу чергу транспортних, туристичних та державних;
- застосування якісної системи контролю за достовірністю даних про умови поставок за контрактом (ФОВ) при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності підприємств, а також правдивого відображення у звітності курсових співвідношень основних валют при розрахунках;
- розробка методичного забезпечення та запровадження збору, опрацювання та узагальнення інформації про прямі та портфельні інве-

стицій;

- визначення методичних питань обчислення зовнішньоекономічного боргу, вдосконалення інформації про міжнародні кредитні угоди, а також про терміни і умови їх реалізації;
- методичне обґрунтування і відповідне використання експертних оцінок і розрахунків, даних спеціальних обстежень для характеристики окремих позицій платіжного балансу;
- методологічне і методичне опрацювання питань проведення систематичного аналізу і прогнозу даних платіжних балансів України відповідно до стандартів Міжнародного валютного фонду, адаптація вихідних даних та запровадження аналітичних розробок;
- створення банку даних із статистики платіжного балансу.

Практична реалізація цих заходів створює передумови для переходу до складання географічних платіжних балансів основних країн - партнерів України, застосування широкого спектра аналітичних і прогнозних методів, надання конкретних, обґрунтованих рекомендацій щодо оптимізації співвідношення поточного та капітального рахунків, розробки ефективної курсової політики.

III. Застосування сучасних інформаційних технологій

Побудова банківської і грошово-кредитної статистики та статистики платіжного балансу може бути ефективно здійснена тільки на базі застосування сучасної обчислювальної техніки і нових інформаційних технологій. Для цього необхідні:

- якісне оснащення та програмно-технологічна реорганізація регіональних управлінь Національного банку України з метою виконання основних функцій щодо регулювання діяльності комерційних банків, забезпечення первинною та аналітичною інформацією центрального апарату Національного банку України;
- створення глобальних та локальних мереж передачі даних, які забезпечуються сучасними видами інформаційного обслуговування;
- створення комплексу інформаційних та програмних засобів автоматизованої системи для підтримки і багатоцільового використання інтегрованої та локальних баз даних, які містять статистичну інформацію про фінансово-економічні показники, згідно з типовими формами внутрішньої звітності на рівні юридичних

осіб, регіонів, країни, країн-партнерів та зовнішньої звітності;

- адаптація, розробка та сертифікація засобів математичного забезпечення усіх рівнів банківської системи щодо стандартизації формування інформації, її обробки сучасними програмними засобами та методами системного аналізу з метою створення гнучкої інформаційної технології розв'язання типових задач, яка виключає дублювання трудомістких робіт із програмування;
- розробка типових для банківських видів діяльності робочих місць щодо автоматизації організаційно-рутинних робіт і різномісної звітності та обліку, щодо реалізації функцій комерційних банків і варіантів функцій Національного банку України з використанням інформації локальних баз даних;
- проектування інтегрованої інформаційної системи на базі мережі сумісних та різних за потужністю обчислювальних комплексів із централізованою обробкою інформації для реалізації глобальних функцій Національного банку України;

- розвиток системи електронних міжбанківських розрахунків;
- комп'ютерне забезпечення платежів;
- аналіз банківських балансів і фінансових потоків;
- моделювання впливу засобів монетарних дій на економічний розвиток із врахуванням поточних ситуацій у країні;
- керування валютними резервами на основі моделей прогнозування платіжного балансу і вибору валютної політики;
- аналіз напрямів регулювання кредитів на основі грошово-кредитної політики і економічних програм;
- аналітичний контроль економічних нормативів на основі статистики банківського нагляду;
- ряд комплексних завдань для обґрунтування прийняття рішень, які можуть бути розв'язані шляхом об'єднання баз даних і баз моделей та реалізовані засобами потужної системи керування базами даних на центральному сервері.

Сучасні інформаційні технології

повинні застосовуватися всіма ланками банківської системи України під керівництвом Національного банку України з метою проведення єдиної політики у цій справі. Вони також мають надавати можливість взаємодії з інформаційними системами Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, інших відомчих та територіальних органів управління.

IV. Підготовка та перепідготовка кадрів

Необхідною умовою реалізації цієї концепції є підготовка та перепідготовка кадрів банківської системи з використанням досвіду інших держав та міжнародних організацій. Для цього потрібно переглянути та впровадити нові навчальні плани, програми та посібники в ланках середньої спеціальної та вищої освіти, підвищення кваліфікації, а також максимально використовувати можливості навчання та стажування за кордоном.

УКРАИНА
не поспішайте вилітати з нашого списку.
Ми зберігаємо пейджингову зв'язь
з усією східною Європою!

МОТОРОЛА
Беспроводная
связь не
знает границ!

Link
Telecom Ukraine

Ваш Пейджинг Оператор
Пейджинг Сервіс
для Ваших потреб
Тел. 430-50-30

232024, Україна, Київ, пл. В. Огієнка, 6, кв. 22
Тел.: 293 49 38, 293 51 26, 293 43 24, Факс: 293 50 76

SKOPJE - MOSKOW - SOFIA - KIEV - LONDON

ADVISOR LINGUIST™

AKMA

(044) 271-38-82
276-74-46

КАНЦЕЛЯРСКИЕ
ТОВАРЫ
И
ОФИСНОЕ
ОБОРУДОВАНИЕ
ведущих
фирм-производителей
ЕВРОПЫ
оптом и в розницу
со склада в Киеве

Основні засади Концепції становлення і розвитку банківської системи в Україні

Структура проекту

Вступ (Преамбула)

Оцінки і висновки щодо існуючої банківської системи та законодавчих основ її функціонування.

Банки як грошово-кредитний інструмент в управлінні економікою та ціновій політиці держави.

Розділ I. Принципи функціонування банківської системи в контексті грошово-кредитної політики держави і національної валюти.

Розділ II. Поняття "незалежності" Національного банку України і взаємовідносини з органами законодавчої і виконавчої влади. Нормотворча сфера Національного банку.

Розділ III. Комерційні банки і кредитні установи у взаємовідносинах із Національним банком України.

Розділ IV. Банківський капітал і власність банків.

Розділ V. Структура Національного банку України і керівні органи управління банком.

Розділ VI. Грошово-кредитна політика Національного банку в контексті регулювання процентних ставок, грошової емісії та інтервенції на ринку, обов'язкових резервів.

Розділ VII. Банківське регулювання і банківський нагляд за операціями банківських установ.

Розділ VIII. Міжбанківські розрахунки і система платежів (управління коштами безготівкових розрахунків).

Розділ IX. Банки і казначейство.

Розділ X. Банки та інвестиції, фондовий ринок.

Розділ XI. Система банківського законодавства (закони другого покоління).

Розділ XII. Злиття, ліквідація і банкрутство комерційних банків.

Примітка. Орієнтовна структура Основних засад Концепції викладається з урахуванням висновків Конференції керівників банків (24 вересня 1994 р.), рекомендацій Асоціації українських банків і проекту закону про НБУ та зарубіжного досвіду функціонування банківської системи Німеччини, Франції, Греції, Італії, Англії, Росії, Казахстану та інших країн.

Анатолій Селіванов,

головний науковий консультант Секретаріату Верховної Ради України, професор

Костянтин Євгенович Расвський

народився 20 жовтня 1955 року в Києві. В 1980 році закінчив фінансово-економічний факультет Київського інституту народного господарства і був направлений на роботу в Українську республіканську контору Держбанку СРСР. З 1984 року — навчання в аспірантурі, наукова та викладацька робота. Кандидат економічних наук (спеціальність — банківська справа), доцент. Автор більш як 60 друкованих праць. Із 1993 року працює в центральному апараті Національного банку України, спочатку — начальником управління економічних досліджень, нині обіймає посаду начальника управління аналізу діяльності банків та контролю економічних нормативів департаменту банківського нагляду.

Дворівнева система альтернативи не має

Після прийняття Декларації про державний суверенітет України в 1990 році постало питання щодо створення власної фінансово-кредитної системи України.

Постановою Верховної Ради Української РСР від 20 березня 1991 року "Про порядок введення в дію Закону Української РСР "Про банки і банківську діяльність" було оголошено власністю України Український республіканський банк Держбанку СРСР, Український республіканський банк державного комерційного промислово-будівельного банку "Укрпромбудбанк", Український республіканський банк Ошадного банку СРСР, Український республіканський банк Зовнішкoeкономбанку СРСР із їх мережею, обчислювальними центрами, усіма активами і пасивами. Згідно із цією постановою на базі Українського республіканського банку Держбанку СРСР було утворено Національний банк України з його регіональними управліннями.

Вибір стратегії

Ринкове реформування банківської системи в Україні: концептуальні положення

Усі взаємовідносини з Держбанком СРСР, центральними банками союзних республік Національний банк України здійснював на основі відповідних міжбанківських угод.

Згідно з діючим Законом України "Про банки і банківську діяльність" було закладено основи класичної дворівневої структури банківської системи, яка включає:

з одного боку — центральний банк як головний банківський інститут, який є емісійним центром держави і відповідає за управління всією грошово-кредитною системою. Виходячи з основних завдань, центральний банк не націлений на комерційну діяльність та одержання прибутків;

з другого боку — банківську систему, яка представлена мережею комерційних банків і квазібанківських установ, які за

що працюють на державній основі (Ексімбанк України, Ошадний банк); в) інші комерційні банки.

На сьогодні банківська система України налічує понад 230 банківських установ, з яких 203 працюють у режимі банківської установи, які мають майже 18 тисяч своїх філій (мережа Ошадного банку України — близько 15 тисяч установ). На території України діють 8 банків за участю іноземного капіталу, в тому числі один — із стопроцентним іноземним капіталом.

Різні види комерційних банків мають неоднакову мережу. Найбільш широке розгалуження відділень і філій, причому по всій території України, — у чотирьох банків: Ошадбанку, АКБ "Україна", Промінвестбанку і Укрсоебанку.

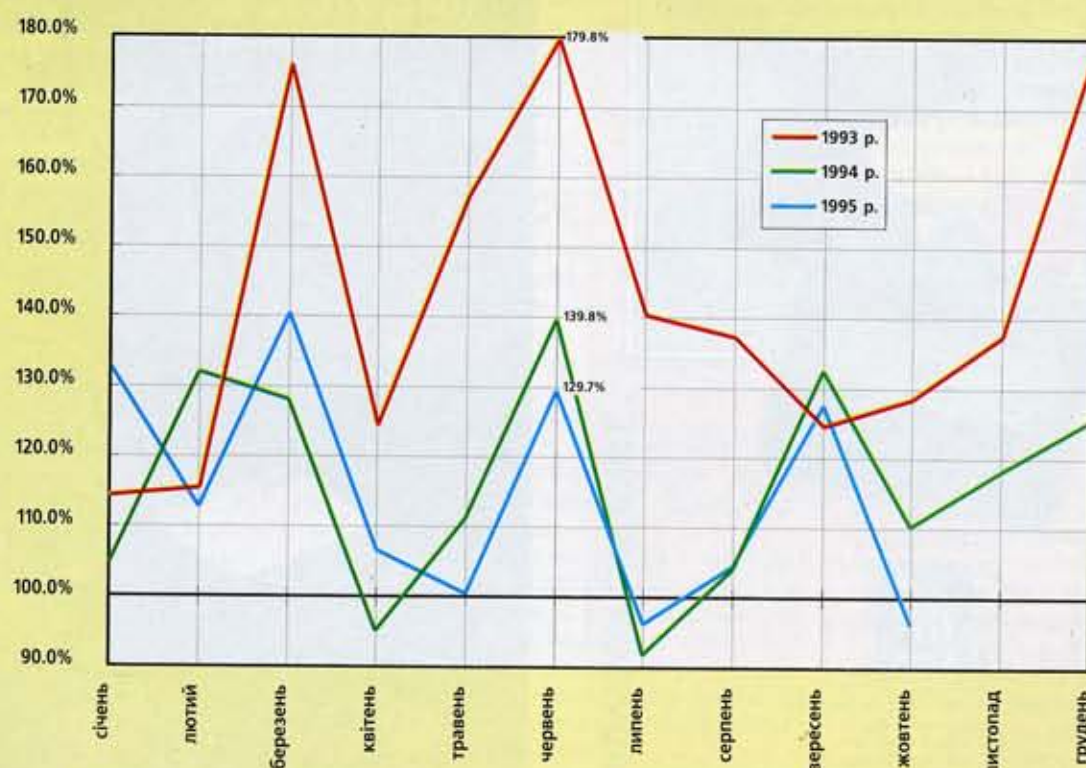
Комерційні банки суто ринкового типу не мають такої широкої мережі порівняно з тими, що виникли з колишніх державних банків. Лише найбільші з них ("ІНКО", Градобанк, "Аваль", "Відродження", "Ажіо" та деякі інші) мають досить розгалужену мережу своїх філій.

Привертає увагу той факт, що банки ринкового типу функціонують в основному у великих містах переважно обласного масштабу. У так званій глибинці працюють відділення не більш як двох із чотирьох великих банків, причому один із них — це Ошадбанк, а другий — або АКБ "Україна", або Промінвестбанк. У сільській місцевості головним діловим банком є АКБ "Україна".

Отже, першою проблемою є нерациональна територіальна структура банківської системи. У містах, особливо таких, як Київ, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Харків, Львів та інших, банків багато і між ними існує певна конкуренція, а в глибинці, як правило, монополістом є якийсь один із великих банків.

Друга проблема полягає у невідповідності між структурою системи комерційних банків відносно власності і структурою суб'єктів господарювання щодо цього критерію. Більшість комерційних банків мають акціонерну, колективну або

Ланцюгові темпи зростання „Усього кредиторів“

Ланцюгові темпи зростання „Усього кредиторів“ у 1995 р. не вищі ніж у 1993 та 1994 рр.

Дворівнева структура банківської системи: з одного боку - центральний банк, з другого - мережа комерційних банків і квазібанківських установ

умови здорової конкуренції покликани задовольнити населення країни і народне господарство щодо банківських послуг і створити умови для стабілізації та поступового піднесення національної економіки.

Діюча нині банківська система України має дворівневу структуру і схематично виглядає так:

- Національний банк України;
- акціонерно-комерційні банки, які включають:

- а) спеціалізовано-універсальні комерційні банки, сформовані на акціонерній основі (Промінвестбанк, Укрсоебанк, Агропромбанк "Україна");
- б) спеціалізовані комерційні банки,

приватну форму власності, а більшість їхніх клієнтів — державну форму власності. Тобто в банківській сфері ринкові процеси значно випередили ці процеси у сфері виробництва. Така диспропорція між темпами ринкових перетворень у банківській і виробничій сферах при штучному стримуванні процесу роздержавлення і приватизації власності ставить підприємства державної форми власності в скрутне становище: вони не одержують необхідної державної підтримки у зв'язку з відсутністю бюджетних коштів і не можуть розраховувати на банківську допомогу, оскільки у банків інша форма власності.

Ліквідувати ці суперечності шляхом націоналізації акціонерно-комерційних банків та ліквідації централізованих апаратів управління колишніми державними банками на рівні держави — як це пропонують деякі політичні діячі — не доцільно, навіть шкідливо, якщо вже обрано ринковий шлях розвитку суспільства. Це стосується і питання щодо ліквідації малих банків.

Третя проблема — уповільненість процесу розвитку банків за участю іноземного капіталу та іноземних банків. Ці види діяльності банків є провідниками іноземних інвестицій в Україну.

Іноземні банки та інвесторів лякають наші жорсткі умови діяльності акціонерних банків і насамперед — діюча система оподаткування, митна політика, недосконала правова база, існуючий порядок відкриття філій іноземних банків за участю іноземних акціонерів. Аби вирішити цю проблему, необхідно зробити більш ліберальними умови для створення і діяльності банків за участю іноземного капіталу.

Четверта проблема — недостатня загальна чисельність комерційних банків ринкового типу. У західних державах щільність банківської мережі коливається

на 60 тисяч чоловік. Якщо не брати до уваги Київ, який має відносно великий показник щодо цього, то щільність банків буде ще нижчою.

Значною мірою домінує "монобанківська" структура: один банк або його філія — один адміністративно-територіальний район.

П'ята проблема — монополізм банківської справи. На три великих банки — Промінвестбанк, АКБ "Україна", Укресбанк — припадає лівова частка загальної суми власного капіталу комерційних банків. Домінують вони і щодо інших показників.

Шоста проблема та, що діяльність кредитної системи в Україні регулюється кількома законами, а в таких країнах, як Німеччина, Франція, Англія, США законів, які безпосередньо мають відношення до кредитної системи, налічується близько двох десятків.

У складі законів щодо банківської системи України відсутні звичайні для міжнародної практики закони, які регулюють діяльність окремих категорій кредитних установ: фінансових компаній, холдингових банківських компаній, кредитних кооперативів та інших. Немає

Кредитні установи чекають упорядкованого законодавства. Від нових правових положень залежить здоров'я банків України

цілої низки законів, які регулювали б окремі сторони діяльності банків і їхні відносини з клієнтами (про захист інтересів вкладників, про рівні можливості стосовно кредитування, про банківське банкрутство та злиття банків, про зрощення банківського і промислового капіталів, про трастові операції тощо). Необхідно забезпечити своєчасний перегляд банківського законодавства (у західних країнах це робиться, як правило, один раз на 10 років). Для України у зв'язку з швидкоплинними змінами умов, це необхідно робити один раз на 4–5 років.

Розвиток банківської системи в Україні вимагає відповідного банківського законодавства. Нові закони, які регламентують діяльність Національного банку та комерційних банків України, повинні замінити Закон України "Про банки і банківську діяльність". Існуюче законодавство вже застаріло і має бути суттєво переглянуто, особливо це стосується статей щодо створення та ліквідації банків, а також різноманітних норм регулювання діяльності комерційних банків.

Стосовно небанківських фінансово-кредитних установ повинно існувати ряд додаткових правових положень. Це пов'язано з тією роллю, яку вони відіграють в економічному житті:

- у їхньому розпорядженні перебуває значна частина грошових коштів;

- ці установи мають вплив на обсяги грошової маси, розміри процентних ставок, платоспроможність господарських суб'єктів;

- вони відіграють важливу роль у рамках валютної політики.

Банківська система України повинна бути представлена при міжнародній організації зі стандартизації, де створено Технічний комітет (ТК-68), що має назву "Банківська справа та відповідні фінансові операції". Тому Національному банку разом із національним Органом по сертифікації необхідно створити підсистему сертифікації в банківській справі. Слід також якнайшвидше добитися вдосконалення державних стандартів у розрахункових документах щодо валютних операцій, переходу банківської системи України на міжнародні стандарти у сфері статистики, обліку і звітності.

Наступне — наявність проблемних банків (у кредитному портфелі яких велика питома вага безнадійних позичок) тощо.

Слід зазначити, що створена в Україні банківська система дієздатна, може обслуговувати підприємства як державні, так і інших форм власності. Введення дворівневої структури банківської системи України стало одним із перших заходів ринкового реформування національної економіки. Отже, слід вважати, що банківська система практично сформувалася і потребує реформування щодо подальшого вдосконалення і розвитку відповідно до вимог ринкової економіки.

Стратегічний вибір на користь дворівневої банківської системи не має життєздатної альтернативи. Про це свідчить не лише досвід Заходу, але й приклад держав Східної Європи, які проводять ринкові реформи. Проте банківська система в нашій державі тільки-но наближена до західного типу. В Україні ще не створені економічні та правові умови для підприємництва та конкуренції у банківській справі.

Реальними умовами функціонування банківської системи в ринковій економіці мають бути:

- рівноправність, економічна свобода та заохочення до раціонального господарювання;

- наявність достатньої кількості банків, можливість вибору або оперативної зміни клієнтом банку;

- існування розвинутої системи підприємництва та конкуренції у банківській справі;

- доступність до достовірної інформації про банк;

- недопущення необґрунтованого, некомпетентного втручання "третьох осіб" у банківську справу;

- налагодження зовнішньоекономічних зв'язків.

Подальші реформи в банківській системі повинні бути адекватними переходу економіки України до ринкової моделі, зміні відносин власності, запровадженню повної відповідальності всіх суб'єктів господарювання за результати своєї діяльності. Тому питання щодо реформування банківської системи України треба розглядати у контексті з радикальним реформуванням національної економіки і програмою макроекономічної стабілізації.

З точки зору фахівця, банки нічим не відрізняються від інших суб'єктів господарювання, а тому також можуть зазнавати фінансових труднощів. Банківські банкрутства — це характерна риса не лише для економік перехідного періоду, але й для розвинутих економік.

Україні необхідно уникнути стандартної моделі порятунку банків, яка застосовується на Заході, коли держава компенсує вкладникам (а інколи навіть акціонерам) усі втрати. Така модель не лише дуже дорога, але й передчасна для економіки, що перебуває на стадії переходу до ринку. Крім того, вона має ряд недоліків. Так на Заході намагаються знайти кращі засоби щодо порятунку банків.

По-перше, вкладники в Україні мусять знати, що вони діють на свій власний розсуд та ризик. Рішення повністю компенсувати їхні втрати (за винятком вкладів населення в Ощадбанк) може підірвати довіру до Національного банку, більше того, може посилитись очікуванням подібного "поблагливого ставлення" і на майбутнє. До того ж повна компенсація втрат призведе до збільшення й без того великого тягаря дефіциту державного бюджету, ще більше розкручуючи інфляцію.

По-друге, тягар структурної перебудови національної економіки має лягти передусім на власників банків, які не повинні ніколи відчувати, що їхні капіталовкладення цілком надійні та безпечні. Лише в цьому випадку власники чинитимуть тиск на керівний апарат банку, змушуючи його бути розсудливішим у прийнятті рішень про надання позик.

По-третє, у разі реструктуризації або ліквідації окремих банків необхідні швидкі дії з метою захисту всіх кредиторів. Якщо банк-банкрут продовжуватиме діяльність, виникає загроза перекладання його боргів на державу або на вкладників решти комерційних банків.

По-четверте, внаслідок надзвичайно монополізованої структури банківської системи слід передусім приділяти увагу великим банкам. Банкрутство жодного з невеликих банків не створює загрози

фінансовій системі в цілому. Отже, якщо докладати значних зусиль щодо реструктуризації малих банків, то це призведе до розпорошення й без того обмежених ресурсів, які слід спрямовувати на вирішення нагальних завдань.

Зміцнення банківської системи підсилить здатність економіки адаптуватися до жорсткішої фінансової політики. Потужніша банківська система зможе нада-

Реальні умови функціонування банків у ринковій економіці і українська модель їхнього порятунку

ти значно більше необхідних кредитних та платіжних послуг приватному сектору, що сприятиме динамічному розвитку економіки України в цілому.

Центральний банк не повинен бути "кишеньковим", або чому необхідна реформа банківської системи?

Необхідність реформування та розвитку банківської системи зумовлена двома групами причин. До першої групи належить перехід України до демократичної державності та економіки ринкового типу, а саме:

1. Структурна перебудова політичного устрою країни (перебудова державної і політичної системи).

2. Процеси, що повинні відбуватися в економіці, наявність змін у формах власності, конверсії, демонополізації, масштабні зміни у структурі продукції, що виробляється, порушення цілісності господарських зв'язків із республіками колишнього СРСР, формування зовнішньо орієнтованої економіки.

3. Економічна нестабільність, що вимагає не лише оперативного, але перш за все довгострокового, перспективного планування й управління.

До другої групи належить недосконалість діючої банківської системи, а саме:

1. Невизначеність поняття та моделі банку, що має використовуватися в кредитній системі України. Ряд банків не виконує мінімального набору операцій, необхідних у міжнародній практиці, щоб вважати себе банком. У цілому темпи приросту банківського капіталу далеко не відповідають темпам приросту фінан-

сових і кредитних потреб економіки. Деякі банки не набрали необхідного рівня статутних фондів. Крім того, більша частина з них знаходиться в скрутному фінансовому становищі. Критерії банку та "небанку" окреслені не досить чітко. Не проведено розмежування банків та небанківських кредитних і депозитних інститутів (наприклад, фінансових та трастових компаній).

2. Відсутність реальної незалежності Національного банку в проведенні послідовної кредитно-грошової політики.

У більшості економічно розвинутих країн центральні банки не належать державі і не відіграють ролі "кишенькових" банків уряду. Тут чітко виокремлено грошову систему держави і бюджет, для фінансування дефіциту якого створено державних цінних паперів. У країнах із розвинутою ринковою інфраструктурою набуто великого досвіду щодо становлення інституту центрального банку і досягнення ним незалежності. Незалежність центрального банку — це не лише "статусна незалежність" в економіці, але й фактор, що має велике політичне та економічне значення для розвитку ринкової інфраструктури.

Слід зауважити, що відповідно до матеріалів Міжнародного валютного фонду, який порівнював інфляційні процеси в роботі центральних банків ряду країн за 1960–1989 роки, було зроблено висновок про те, що незалежні центральні банки прагнуть із нижчою інфляційною ставкою. Крім того, ці банки визначають значний зворотний зв'язок між незалежністю центрального банку та інфляційними змінами.

Аналіз перехідного періоду свідчить, що конче потрібна постійна спільна робота парламенту, уряду і банків. Досвід банківських систем окремих держав світу (Франції, Бразилії, Японії, Китаю, США

Незалежність центрального банку — це не тільки відповідний статус, але й фактор, який має політичне та економічне значення

та інших) — яскрава демонстрація необхідності постійного механізму консолідації інтересів центрального банку, уряду, парламенту, комерційних банків. Роль такого механізму можуть виконувати: а) міжвідомчі консультативні ради; б) консультативні ради з представників різних відомств та Центрального банку; в) регулярні консультації представників

Невідповідність між структурами системи комерційних банків і суб'єктів господарювання, повільний розвиток банків за участю іноземного капіталу, монополізм у банківській справі — проблеми, які стримують ринковий шлях розвитку суспільства

ся від 1 до 4–5 банків та їхніх відділень на 10 тисяч чоловік (без урахування ощадних і небанківських кредитних установ). В Україні щільність банківської мережі становить один банк приблизно

центрального банку, парламенту, уряду, банківських асоціацій.

3. Відсутність достатньої нормативної і правової бази функціонування банківської системи.

4. Невідповідність темпів приросту банківського капіталу і темпів приросту фінансово-кредитних потреб економіки:

- зниження темпів зростання прибутків;
- зниження показника рентабельності;
- зниження частки прибутку, яка використовується на розвиток комерційних банків.

Відповідно до цього банківська реформа має на меті досягнення двох цілей:

1. Створення власної незалежної банківської системи, здатної обслуговувати потреби економіки України як самостійної держави.

2. Розбудова нової структури банківської системи, запровадження нових принципів, методів, форм і видів її діяльності, адекватних потребам економіки на ринкових засадах.

Усе сказане дає підстави для висновків про те, що в Україні ще має відбутися повноцінна реформа банківської системи, аби трансформувати останню відповідно до потреб розвитку ринкової економіки. Ми перебуваємо лише на початку шляху до розв'язання всіх завдань банківської реформи.

Для успішного проведення такого складного і широкомасштабного заходу, як банківська реформа, треба забезпечити економічні й організаційно-правові передумови. Основними з таких передумов є:

1. Випереджаюче реформування на ринкових засадах самої економіки (перш за все сфер виробництва й обміну) на основі широкої приватизації власності, демонополізації і децентралізації економічних процесів. Лише за таких передумов може формуватися фінансовий ринок і банківська система як провідна ланка його інфраструктури. У економічній політиці владних структур України панував інший підхід — спочатку реформувати банківську систему, а потім нові банки "потягнуть за собою ринок" всю економіку. Такий підхід часто-густо можна було зустріти і в порадах західних експертів (у тому числі з МВФ) щодо послідовності проведення економічних реформ. Нереальність такого підходу переконливо довела українська дійсність.

2. Стабілізація економіки, оздоровлення державних фінансів, припинення інфляції і ліквідація її наслідків у грошовій сфері шляхом проведення грошової реформи. Тільки на цій основі може розпочатися залучення населення до плідної праці та процес зростання грошових нагромаджень і заощаджень як об'єктів фінансового ринку. В умовах зу-

Приватизація, демонополізація і децентралізація економічних процесів, оздоровлення державних фінансів, нове банківське законодавство — основні передумови реформи

божіння основної маси населення, падіння рентабельності виробництва, погіршення фінансового стану комерційних структур, постійного зростання взаємних неплатежів не можуть нормально формуватися фінансовий ринок і банки як його провідні структури.

3. Комплексна розробка законодавства з основних проблем розбудови банківської системи і з усіх напрямів банківської діяльності як правової основи функціонування банківської системи на ринкових засадах. При цьому треба запозичити кращий світовий досвід банківської діяльності в умовах ринкової економіки, адаптувати його до сучасного стану економіки України та специфічного шляху переходу України до ринку, а також врахувати власний досвід у цій сфері.

Банки України в перехідний період

Обов'язкові передумови реформування банківської сфери в перехідний період — це подолання інфляції та скорочення дефіциту державного бюджету. Головною стратегічною метою грошово-кредитної політики є забезпечення монетарної стабільності (місячні темпи інфляції — 1–2 відсотки). Отже, монетарна і фінансова стабілізація, зниження темпів інфляції повинні створити умови для зростання інвестицій, відновлення і поновлення виробництва та більш ефективного вирішення соціальних проблем, пов'язаних із підвищенням життєвого рівня населення.

Принципам розвитку банківської справи повинні відповідати види банків та їхні основні функції.

За видами банки розподіляються на: а) центральний (Національний банк); б) комерційні, а саме:

- інвестиційні;
- ощадні;
- спеціального призначення (іпотечні, зовнішньоторговельні, страхові, земельні, пенсійні тощо).

У поєднанні всі види банків мають становити кредитну систему, і гарантом успіху її діяльності повинні стати чесність, безпека, професіоналізм. Кредитна система повинна базуватися на кон-

курентності як між різними видами банків та інших кредитних установ, так і між банками одного виду, що позитивно впливатиме на кредитне і розрахункове обслуговування суб'єктів господарювання.

До основних функцій банківської системи можна віднести:

- регулювання грошового обігу;
- кредитування підприємств, державних органів, приватних осіб та операцій з цінними паперами;
- залучення тимчасово вільних грошових коштів, нагромаджень і перетворення їх у позичковий капітал;
- здійснення грошових розрахунків та платежів у господарстві;
- консультації і надання економічної та фінансової інформації.

Банківська система України повинна обслуговувати процес реформ:

- диверсифікацію власності (приватизацію, утворення незалежного приватного сектора);
 - демонополізацію;
 - утворення нових ринків (цінних паперів, землі, основних фондів, страхових послуг, науково-технічної продукції та інформації тощо);
 - поновлення процесу залучення іноземних інвестицій в Україну через фінансових посередників (товарних і фондових бірж, мережі інвестиційних компаній та фондів, комерційних банків);
 - технічну, технологічну і виробничу перебудову господарства, конверсію і скорочення військових витрат;
 - посилення відкритості економіки, її інтеграції в світові господарські зв'язки.
- Реформована банківська система повинна бути заснована на розширенні форм власності у фінансовому секторі, множинності видів кредитних установ, створенні механізму представництва, задоволенні інтересів усіх верств населення і потреб національної економіки.

Як організувати реформування?

Реформування банківської системи — це державна економічна політика, спрямована на створення засад для довгострокових перспектив зростання життєвого рівня населення, реального виробництва, високої зайнятості, стабільності цін та стабільного валютного курсу національної валюти.

Реформування та розвиток банківської системи в Україні повинні відбуватися за такими напрямками:

- по-перше, треба вдосконалити вже існуючу банківську систему, пристосовувавши її до вирішення вимог сьогодення;
- по-друге, слід забезпечити формування фінансових ринків і мережі банківських установ паралельно з реформуванням економіки України і відповідно до

виникаючих потреб фінансово-кредитної забезпечення ринкової економіки.

Головна мета реформування банківської системи в Україні — створення мережі банків і кредитних установ, які перебували б під банківським наглядом і мали довіру суспільства.

Удосконалювати діяльність банківської системи треба за такими напрямками:

1. Вивчити і законодавчо затвердити поняття "банк" і "небанківська фінансово-кредитна установа".

При цьому під поняттям "банк" повинна розумітися установа, яка створена для залучення грошових коштів і розміщення їх від свого імені на умовах повернення, платності і терміновості. Основне завдання комерційного банку — здійснювати посередництво в переміщенні грошових коштів від кредиторів до позичальників.

Поняття "банк" повинно відповідати таким вимогам щодо необхідності:

- мати загальну ліцензію на діяльність банку;
- мати встановлений нормативами розмір статутного капіталу;
- здійснювати набір суто банківських операцій (депозитні, розрахункові та кредитні);
- перебувати під наглядом Національного банку України;
- дотримуватися встановлених економічних нормативів діяльності комерційних банків (щодо ліквідності, активів банку, достатності капіталу та інше).

Поняття "небанківська фінансово-кредитна установа" повинно включати підприємства, що здійснюють такі основні види діяльності:

- отримання процентів від власних акцій;
- придбання грошових вимог до сплати;
- укладення лізингових контрактів;
- випуск або управління кредитними картками та дорожніми чеками;
- продаж зарубіжних платіжних засобів (операції з іноземними банкнотами та монетами);
- продаж цінних паперів, ф'ючерсних контрактів тощо;
- участь у випуску цінних паперів та обслуговування їхнього обігу;
- надання консультацій підприємствам щодо структури їхнього капіталу, виробничої стратегії та пов'язаних із цим

Поняття "банк" і "небанківська фінансово-кредитна установа". Що між ними спільного і чим вони відрізняються одне від одного

питань, послуг на випадок злиття корпорацій або поглинання однієї компанії іншою.

За світовою практикою до небанківських установ належать: інвестиційні фонди, страхові та трастові компанії, брокерські, дилерські фірми тощо. Відрізняються вони від банків тим, що здійснюють діяльність на фінансовому ринку не випускаючи власних боргових зобов'язань, а лише власні акції. Всі ризики, пов'язані зі зміною вартості активів і пасивів, вони розподіляють серед акціонерів.

2. Комерційні банки повинні бути класифіковані за такими ознаками:

- за формами власності (колективні, приватні, змішаної форми власності, іноземні);
- за способом формування статутного капіталу (акціонерні, пайові, бюджетні, відкритого типу, закритого типу);
- за належністю капіталу банку (українські, іноземні, спільні за участю іноземного капіталу);
- за видами здійснюваних операцій (універсальні, спеціалізовані);
- за територією діяльності (регіональні, міжрегіональні, закордонні);
- за галузевою ознакою (галузеві, міжгалузеві);
- за розміром статутного капіталу (великі, середні, малі).

3. На вибір моделі комерційного банку повинні впливати характерні причини:

- діяльність на нових ринках (цінних паперів, землі, нерухомості, майна та інше);
- тісні зв'язки банку з підприємствами;
- збереження в умовах інфляції активів банку від знецінення;
- створення умов для довгострокових інвестицій та структурної перебудови економіки;
- можливість конверсії частини безнадійної заборгованості державних підприємств в акції або інші цінні папери (при перетворенні держпідприємств в акціонерні товариства).

4. Впровадження вексельного обігу передбачає функціонування механізму банкрутства підприємств, що неодмінно загострить проблему "ненадійних боргів" та шляхів її вирішення. В цьому випадку банки, які тримають "ненадійні борги", можуть стати законними співвласниками підприємств, що підпадуть під механізм банкрутства. З цією метою необхідно внести відповідні зміни до законодавства щодо форми активів комерційних банків, тобто передбачити можливість "зрошення" фінансового та промислового капіталу й утворення на цій основі конкурентоспроможного національного капіталу. Внаслідок цього будуть створені умови для переплетення банків із господарськими структурами, з одного боку, як за-

сновників та акціонерів комерційних банків, а з іншого — банки стануть акціонерами підприємств. Лише за таких умов, притаманих ринковій економіці, комерційні банки будуть зацікавлені в процвітанні підприємств. І тут як позитивне слід відзначити утворення фінансово-промислових груп.

У центрі уваги — комерційні банки

Враховуючи недостатню насиченість банківської мережі (порівняно з економічно розвинутими країнами), з одного боку, а з другого — низьку ефективність діяльності окремих існуючих банків, необхідні такі зрушення:

1. Ліквідація "монобанківської" структури: один банк або його філія — один адміністративно-територіальний район.

2. Створення ядра системи комерційних банків — групи банків, що мають розгалужену мережу філій, повинні бути добре регульованими, створюючи атмосферу надійності в банківському секторі.

3. Розширення ринків кредитних ресурсів для комерційних банків. Для цього необхідні:

- залучення комерційних банків до перерозподілу кредитних ресурсів між галузями і підприємствами всіх форм власності відповідно до цілей та стратегії економічних реформ в Україні;

Комерційний банк: які фактори впливають на вибір його моделі

- розширення функцій комерційних банків у сфері операцій із цінними паперами та довірчими операціями, що спростить і прискорить процеси приватизації.

4. Комерційні банки реформувати за такими напрямками:

- переведення частини діючих слабких банків до розряду фінансових компаній чи приєднання їх до сильніших банків;
- виведення сильних банків на міжнародні фінансово-кредитні ринки;
- створення фінансових компаній, відокремлення банків від небанківських кредитних інститутів;
- запровадження видачі ліцензій на окремі банківські операції;
- сприяння комерційним банкам щодо створення спілок, асоціацій та інших об'єднань для координації своєї діяльності і захисту власних інтересів.

5. Вдосконалити діяльність колишніх державних банків доцільно, створивши

рівні порівняно з іншими комерційними банками умови для банківської конкуренції.

6. Налагодити чітке дотримання жорстких банківських "норм безпеки" (надійності).

Переважає більшість західних банків дотримується консервативних норм діяльності, а в банках пострадянських країн простежується тенденція до ризикованих операцій. Такі операції в разі успіху можуть принести високий прибуток, але можлива невдача загрожує власне існуванню банку. Оскільки банки завжди повинні бути відносно консервативними та уникати ризикованих операцій (навіть якщо такі операції

Кардинальні зрушення в структурі комерційних банків — перші кроки реформування банківської системи України

обіцяють надзвичайно високі прибутки), то дотримання жорстких банківських нормативів є дуже важливим фактором.

Паралельно з проведенням економічних реформ необхідно створювати:

- універсальні комерційні банки;
- спеціалізовані комерційні банки;
- приватні банки;
- громадсько-правові кредитні установи, які надають споживчий кредит і продають товари у розстрочку за безготівковою формою розрахунку;
- інвестиційні комерційні банки, які займаються довгостроковим кредитуванням переважно приватних підприємств та підприємств, що працюють на комерційній основі;
- іпотечні банки, які спеціалізуються на наданні довгострокових позик під заставу нерухомості (землі та будівель) за рахунок власних накопичень та іпотечних облігацій і надання позичок із погашенням у розстрочку;
- поштові та поштово-пенсійні банки;
- кредитні установи промисловості для самопомогі.

Структура власності і необхідність конкуренції між банками

На початковому етапі реформування банківської системи необхідно вирішити проблему дозволу

на комунальну власність у банківській справі, визначити частку кооперативної власності та дрібних акціонерів. Високі вкладення в статутні фонди крупних юридичних осіб, що в масовому порядку призводять до зв'язаного кредитування та до підвищення ризиків, по суті, роблять такі банки "кишеньковими". Дуже незначна кількість банків перебуває в іноземній або у спільній власності.

Уніфікація структури власності повинна бути реалізована у вигляді заходів, що сприятимуть подальшим змінам у власності на банки, а саме у створенні:

а) прямої державної власності на порівняно невеликі банківські інститути, що виконують спеціалізовані завдання;

б) комунальної власності в банківській справі, тобто розширенню можливості місцевих органів влади мати частку власності в статутних фондах банків, а також комунальних кредитних інститутів;

в) умов щодо розширення частки кооперативної власності в заснуванні кредитних інститутів.

Банківська система України дуже монополізована, тому посилення конкуренції в банківському секторі України повинно привести до зменшення розриву між депозитними та позичковими ставками, поліпшення якості всіх банківських послуг. Аби посилити конкуренцію, необхідно:

а) збільшити мінімальний розмір статутного капіталу існуючих банків. Різка підвищення розміру статутного капіталу приведе до того, що банкам доведеться залучати новий капітал або зливатися. Цю проблему доцільніше вирішувати шляхом ліцензування банківських операцій залежно від розміру статутного капіталу;

б) запровадити антимонополістичні закони щодо банківської діяльності на більш віддалену перспективу;

в) сприяти процесу реструктуризації банків, у результаті якої великі банки можуть поділятися, а невеликі і середні — зливатися.

Якщо меншим банкам, що виникнуть у результаті цього процесу, доведеться надалі злитися з одним або кількома іншими комерційними банками, то відповідне поєднання активів, філіалів та досвіду могло б привести до створення потужних та надзвичайно конкурентоспроможних банків.

Негайно слід розв'язати такі проблеми:

- низити податковий прес на банківську систему для забезпечення зростання банківського капіталу відповідно до фінансово-кредитних потреб економіки;

- створити в державі систему підтримки банківських інвестицій і, зокрема, звільнити від оподаткування прибутку, який одержують банки від надання довгострокових кредитів;

- розробити механізм викупу будівель, де розміщені комерційні банки, для забезпечення нормального функціонування цих банків, створення умов для інвестування банківського прибутку, використання цих будівель як гарантії та застави;

- запровадити пільгове оподаткування коштів комерційних банків, що спрямовуються на будівництво, обладнання грошових сховищ, розвиток матеріально-технічної бази;

Конкуренції між банками сприяє збільшення мінімального розміру статутного капіталу, нові антимонополістичні закони і реструктуризація

- звільнити від оподаткування коштів, які комерційні банки направляють на створення страхових та резервних фондів для покриття кредитних і депозитних ризиків;

- дозволити банкам самим визначити частку своєї участі в господарській діяльності і, не виходячи за рамки Державної програми заохочення інвестицій, визначити об'єкти інвестицій та умови спільної господарської діяльності на взаємовигідних умовах.

Це дасть змогу збільшити обсяги кредитних ресурсів і спрямувати їх у національну економіку, поліпшити оснащення комерційних банків, зацікавити їх в інвестуванні коштів.

Реформування банківської системи України — процес складний і тривалий. Це зумовлено не лише надзвичайною складністю самої банківської системи, а й тим, що реформування її повинно здійснюватися в нерозривному зв'язку з реорганізацією сфери виробництва, формуванням ринку, реформуванням системи цін і власності, макроекономічною стабілізацією. Це дасть змогу перевести банки на ринкові засади діяльності, відкрити широкий простір для розвитку фінансового ринку, нагромадження грошових коштів у юридичних і фізичних осіб, а також розширення сфери діяльності банків.

Компетентна думка

Реалії і перспективи ринку цінних паперів в Україні

Наші здобутки у формуванні національного ринку цінних паперів

На початок 1996 року ринок цінних паперів в Україні має вже чотирирічну історію. Звичайно, в історичному аспекті термін досить короткий, але за основними характеристиками — як кількісними, так і якісними — український фондовий ринок в основному сформувався. Причому створювався він буквально на порожньому місці, оскільки обіг облігацій внутрішніх позик колиш-

Українській фондовій біржі необхідно надати статус національної — таку думку висловив Президент України Л.Д.Кучма

нього Радянського Союзу (за які, до речі, правонаступники СРСР, у тому числі й Україна, так до кінця і не розрахувалися) ринком цінних паперів у повному розумінні цього поняття назвати аж ніяк не можна.

Серцевиною, ядром національного ринку цінних паперів із самого початку його формування була і на сьогодні залишається Українська фондова біржа, утворена й зареєстрована Кабінетом Міністрів України восени 1991 року. За ці роки біржа сформувала розгалужену мережу регіональних центрів, філій і брокерських контор, які функціонують в усіх областях України. При біржі створено Центральний депозитарій цінних паперів і введено в дію систему їх електронного обігу. Все більшого розмаху набувають біржові торги акціями, облігаціями, векселями, похідними від цінних паперів —

опціонами і ф'ючерсами.

2 серпня 1995 року Українську фондову біржу відвідав Президент України Л.Д.Кучма, який дав високу оцінку діяльності біржі, її технічній оснащеності та кадровому потенціалу, можливостям УФБ в реформуванні економіки, проведенні приватизації в нашій державі. Президент України висловив думку, що Українській фондовій біржі слід надати статус національної.

Розширюється позабіржовий ринок цінних паперів. Нині в Україні працює більше тисячі фінансових посередників, які займаються фондовими операціями. Це банки, інвестиційні фонди і компанії, довірчі товариства, торговці цінними паперами.

Невпинно зростає кількість емітентів цінних паперів та обсяги їхніх емісій. Якщо в 1992-1994 роках цінні папери в основному випускали фінансово-кредитні установи, то характерною ознакою 1995 року було вже те, що збільшувалася питома вага емітентів-промислових підприємств. Це результат поглиблення приватизаційних процесів. Таку тенденцію українського фондового ринку, яка набуватиме поширення і в цьому році, слід вважати позитивною. Минулого року було випущено перші державні облігації, з'явилися муніципальні цінні папери.

Так дуже коротко можна визначити основні риси нинішнього стану фондового ринку України.

Що гальмує поступ уперед?

У той же час подальший розвиток національного фондового ринку стримується рядом об'єктивних та суб'єктивних факторів. Найголовнішими серед них є такі:

- кризовий стан української економіки, високий рівень інфляції,

Валентин Володимирович Оскольський

народився 1941 року на Донеччині. Освіта вища, за фахом економіст. Трудову діяльність розпочав токарем на заводі. Працював заступником директора, директором заводу в Києві. Протягом багатьох років обіймав керівні посади в Кабінеті Міністрів України.

Був ініціатором та організатором створення в Україні фондової біржі. Від часу реєстрації у 1991 році Української фондової біржі став головою її правління.

Веде плідну громадську, наукову та педагогічну роботу. Автор ряду наукових праць, у тому числі монографії "Міжнародні стандарти фондової торгівлі та Український ринок цінних паперів", керівник авторського колективу виданих УФБ книжок, серед яких перший в Україні навчальний посібник "Фондовий ринок України". Обраний дійсним членом (академіком) Академії інженерних наук України, головою надзірчої ради Київського Слов'янського університету та до керівних органів ряду українських і міжнародних організацій.

відсутність твердої національної грошової одиниці;

- відставання існуючої законодавчої та нормативно-правової бази функціонування фондового ринку від розвитку реальних процесів на ньому (як приклад можна згадати ситуацію, що склалася з трастами та іншими фінансовими посередниками);

Сім складових, які стримують розвиток національного фондового ринку

- недостатність державного регулювання національного ринку цінних паперів;
- нерозвиненість первинного ринку цінних паперів, незначна кількість операцій із похідними від цінних паперів;

Розвинений ринок цінних паперів - шлях до добробуту людей

- відсутність гарантій по операціях із цінними паперами, недовіра населення та його психологічна невідповідність до операцій на фондовому ринку;
- зuboження більшої частини населення, його низька купівельна спроможність, що заважає появі масового приватного інвестора;
- відсутність гарантій держави щодо захисту грошових заощаджень населення, в тому числі й у цінних паперах.

Що робити?

Вихід України із кризи, стабілізація економічного становища, підвищення добробуту людей неможливі

Фондовий ринок стає все більш привабливим. Ціна окремих акцій, проданих кілька місяців тому, перевищувала номінал... у 40 разів. А попит на них за останні два роки зріс... у кілька мільйонів разів

без розвинутого ринку цінних паперів. А для цього, крім подолання інфляції, необхідно здійснити ряд невідкладних заходів.

Перш за все слід прискорити процеси приватизації, насамперед шляхом корпоратизації та акціонування державної власності. У лютому 1995 року Президент України видав Указ "Про участь Української фондової біржі в приватизаційних процесах", згідно з яким державні пакети акцій відкритих акціонерних товариств, що створені в процесі приватизації, мають продаватися за грошові кошти на

УФБ та її філіях. Аукціонний продаж таких акцій, який розпочався лише у червні, засвідчив його високу ефективність. Ціна продажу окремих акцій перевищувала номінал у 38-40 разів, хоча далеко не всі акції, що виставлялися на аукціонах, мали достатню інвестиційну привабливість. У цілому за 1995 рік на УФБ та її філіях продано близько 8 мільйонів цінних паперів. Для порівняння скажемо, що їхня кількість у 1992 році становила 68 штук, 1993 року - 1,4 мільйона, в 1994 році - 2,7 мільйона.

На сьогодні в лістингу Української фондової біржі у відділенні офіційного котирування знаходяться акції чотирьох компаній: АСК "Укррічфлот", АКБ "Україна", Укрсббанку та Української фінансової групи. Акції двох перших компаній котируються в системі електронного обігу цінних паперів. У відділенні позаофіційного котирування знаходяться цінні папери більше 70 емітентів - це без урахування державних пакетів акцій приватизованих підприємств. З метою інформаційної підтримки емітентів, розкриття їхньої виробничої діяльності і перспектив розвитку, пропаганди інвестиційної привабливості на УФБ розгорнута постійно діюча виставка емітентів, цінні папери яких котируються на біржі.

Державні цінні папери

Необхідно також значно збільшити обсяги випуску й обігу державних цінних паперів, відновивши до них довіру з боку населення. Йдеться як про всеукраїнські державні папери - облігації внутрішніх і зовнішніх позик, державні казначейські зобов'язання, - так і про муніципальні облігації загальних та цільових місцевих позик.

У 1995 році держава випустила облігації державної внутрішньої позики. Але система їхнього розповсюдження поки що, на жаль, недосконала. Первинне розміщення облігацій проводиться лише серед юридичних осіб, в основному банків, що звужує коло потенційних покупців і стримує їхній вторинний обіг. Сама ж система аукціонного продажу облігацій носить суто закритий характер.

Зовсім інакше розміщуються на Українській фондовій біржі облігації внутрішньої місцевої позики Київської міської Ради народних депутатів. Облігації випущено в дематеріалізованій формі, вся емісія знаходиться у Центральному депозитарії цінних паперів, а відкритий аукціонний продаж облігацій здійснюється в системі електронного обігу.

На часі - збільшення обсягів випуску та обігу державних цінних паперів. І першочергове завдання - відновити до них довіру людей

У зв'язку із цим - декілька слів про переваги випуску й обігу цінних паперів у дематеріалізованій формі, у вигляді комп'ютерних записів на рахунках.

Відпадає необхідність друкувати фізичні цінні папери з декількома ступенями захисту, завдяки чому емітент економить значні кошти, підвищується надійність цінних паперів від підробок, псування, втрати, спрощується укладання угод за операціями із цінними паперами, що скорочує розрахунки по них. Аукціонування Укррічфлоту пройшло успішно не в останню чергу й тому, що його акції були випущені в дематеріалізованій формі, а їхній продаж здійснювався в електронній системі.

Які перспективи у іноземних цінних паперів?

Національні фондові ринки світу все більше інтернаціоналізуються. Це природно, оскільки капітал взагалі має інтернаціональний характер і вільно переміщується в ті країни і регіони, де його обіг дає найбільший приріст. Це ж стосується й обігу капіталу у вигляді цінних паперів.

Питання обігу в Україні цінних паперів іноземних компаній не вирішено перш за все на законодавчому рівні. Тут повинні бути прийняті державні нормативно-правові акти щодо вирішення принципових питань котирування й обігу в нашій країні іноземних паперів: хто дає на це дозвіл, за якими критеріями тощо. Водночас необхідно визначитися і з суто технічними питаннями: перевезення (чи переведення) цінних паперів через кордони, механізм сплати дивідендів, валюта, у якій прода-

Питання обігу в Україні іноземних цінних паперів необхідно вирішити на законодавчому рівні

Як інтегрувати національний ринок цінних паперів у європейський та світовий? Над цим сьогодні наполегливо працює УФБ

ються папери і сплачуються дивіденди, і таке інше.

Що стосується виходу на світові ринки цінних паперів українських компаній, то тут знову-таки постають питання законодавчого характеру. Та є й інші. З них чи не найголовніше - конкурентоспроможність наших цінних паперів. Зрозуміло, що на Заході будуть цікавитися лише акціями високоприбуткових і перспективних

компаній. У нас же таких поки що обмаль. Наприклад, наприкінці минулого року в Україні за допомогою УФБ зареєстровано представництво однієї з найбільших у Німеччині маклерських фірм "Балльмайер і Шульц". Воно відразу включилося в торги на Українській фондовій біржі, але інтерес виявляє тільки до акцій АСК "Укррічфлот" - акції інших приватизованих підприємств його не приваблюють.

Українська фондова біржа багато робить для закладання підвалин інтеграції національного ринку цінних паперів у європейський та світовий ринки. Досить згадати співробітництво з Товариством французьких бірж і Національним депозитарієм Франції, яке дало змогу в стислі строки створити при УФБ Центрального депозитарію і ввести в дію систему елект-

ронного обігу цінних паперів. Плідною є і співпраця з Товариством сприяння розвитку фондових і фінансових ринків Східної та Центральної Європи (Німеччина). Об'єднанням німецьких фондових бірж "Німецька біржа АГ" і Франкфуртською фондовою біржею. За допомогою німецьких фахівців у Києві на базі УФБ проведено серію із п'яти семінарів з питань фондового ринку, декілька груп українських спеціалістів пройшли стажування у Франкфурті-на-Майні.

Ділові стосунки встановилися між УФБ і керівництвом Федерації Європейських фондових бірж, Нью-Йоркською, Чиказькою, Торонтською, Афіньською, Будапештською, Празькою, Варшавською, Братиславською, Литовською, російськими фондовими біржами, встановлено контакти з Токійською та Корейською біржами. Це співробітництво на сьогодні більше носить характер інформаційного обміну, що, певна річ, важливо, адже це, в першу чергу, обмін досвідом. Та важливішим є те, що створено підґрунтя для багатогранної співпраці, ділового інтегрування.

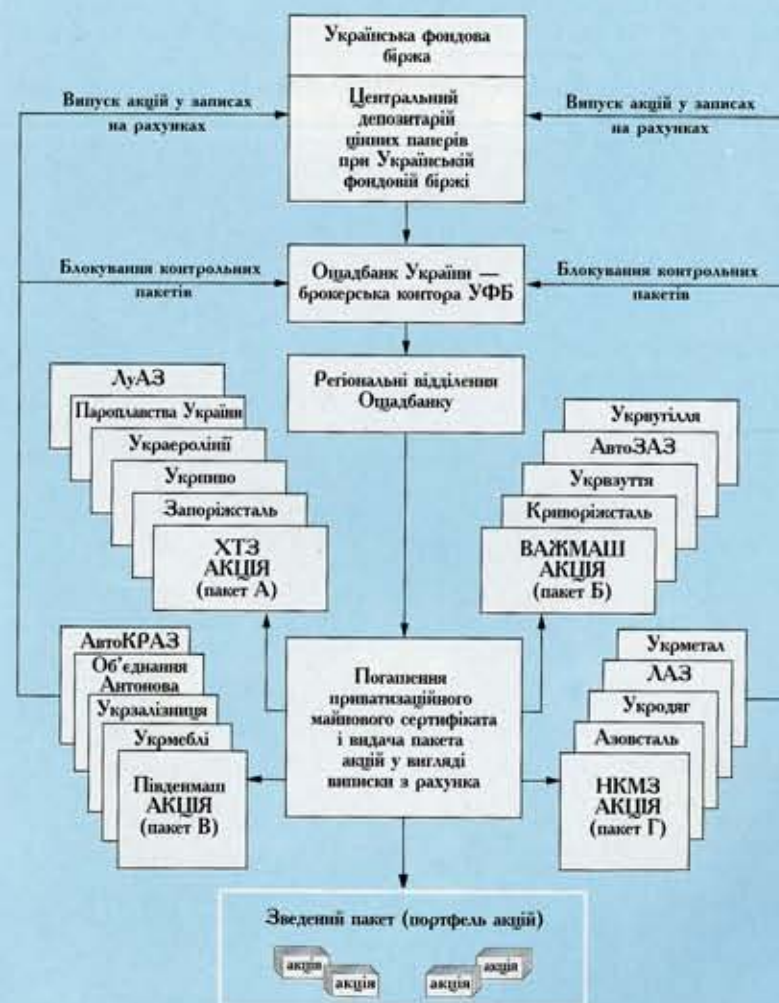
Чим забезпечується функціонування ринку?

Велику увагу Українська фондова біржа приділяє системі підготовки кадрів, їхньому методичному забезпеченню, інформаційно-видавничій та просвітницькій діяльності.

УФБ стала одним із співзасновників Київського інституту інвестиційного менеджменту та Київського Слов'янського університету - вищого навчального закладу нового типу з підготовки фахівців фондового ринку. Заняття факультету економіки та менеджменту відбуваються на базі УФБ. За допомогою біржі створені і працюють курси з підготовки брокерів та аналітиків цінних паперів, ми на власній базі готуємо брокерів для роботи в системі електронного обігу цінних паперів. Систематично проходять семінари з проблем фондового ринку.

За неповних чотири роки біржею видано 8 книжок, кожна з яких, по суті, є унікальною не лише для України, а й для інших держав СНД. У газеті "Ділова Україна" публікується інформаційний випуск УФБ "Гермес", де друкуються біржові бюлетені, нормативні документи, інформаційні матеріали. Для розповсюдження біржової інформації створено інформаційно-аналітичну службу "УФБ-Інформ". На біржі працює бібліотека, коло користувачів якої все більше розширюється.

ОРІЄНТОВНА СХЕМА використання системи електронного обігу цінних паперів у масовій пакетній приватизації великих державних об'єднань, підприємств

Фахівці фондового ринку: сьогодні їх готують Київський інститут інвестиційного менеджменту та Київський Слов'янський університет

Завтрашній день фондової біржі

Одним із найголовніших перспективних завдань для українського ринку цінних паперів є створення Національної фондової біржі. Положення про Національну фондову біржу містить схвалена Верховною Радою України Концепція функціонування та розвитку фондового ринку України. А Президент України, як уже згадувалося вище, наголосив на необхідності надання УФБ статусу національної.

Враховуючи, що УФБ має розгалужену мережу регіональних центрів і філій, зареєстрованих брокерських контор по всій території України, правління Української фондової біржі підтримує пропозиції про надання УФБ статусу національної фондової біржі. На наш погляд, це сприятиме формуванню в Україні централізованого, цілісного і прозорого ринку цінних паперів, який регулюється державою. До функцій Національної фондової біржі можуть належати: котирування та обіг цінних паперів підприємств загальнонаціонального значення та державних цінних паперів; формування і підтримання курсу українського індексу цінних паперів на основі котирування акцій 30-50 найбільших компаній; розробка й встановлення єдиних для України правил біржової торгівлі; розробка й апробація методологічних та методичних підходів до розвитку ринку цінних паперів, фондових технологій; створення системи підготовки національних кадрів та системи інформації фондового ринку; формування в Україні єдиної системи електронного обігу цінних паперів; котирування та обіг цінних паперів іноземних компаній, які мають відповідні дозволи Міністерства фінансів України.

Для прискорення розвитку фондового ринку України, використання можливостей УФБ у реформуванні економіки необхідно також, на наш погляд, здійснити й ряд інших заходів.

Поряд із існуючими варіантами приватизації, необхідно провести масову приватизацію великих державних об'єднань і підприємств загально-

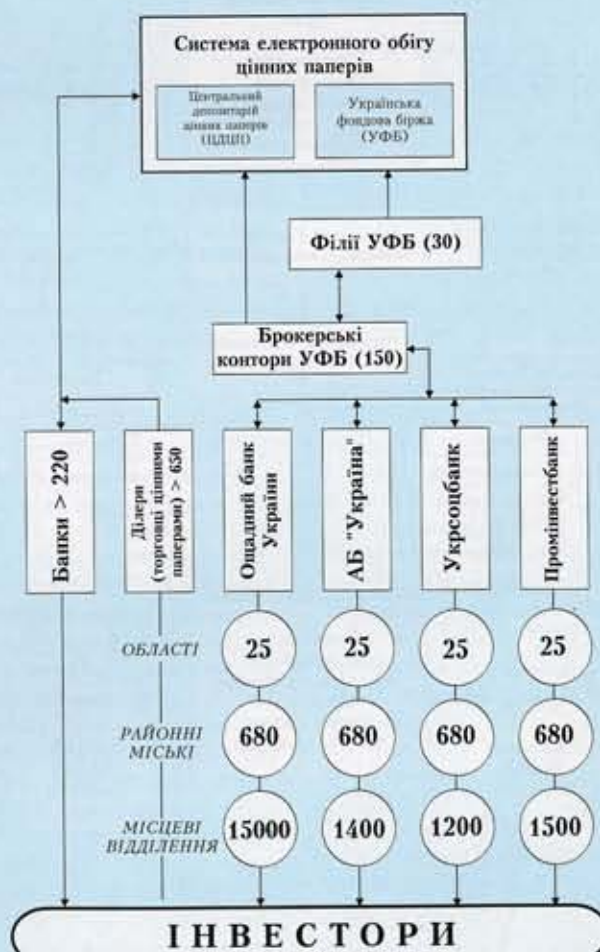
національного значення з використанням системи електронного обігу цінних паперів та мережі відділень Ощадбанку України, яку умовно можна назвати "пакетною приватизацією". Суть її полягає у тому, що створюються пакети акцій 5-7 підприємств різного профілю, при цьому вартість одного пакета дорівнює вартості приватизаційного майнового сертифіката. Будь-який громадянин України у своєму відділенні Ощадбанку отримує сертифікат і одразу обмінює його на пакет акцій, який йому до вподоби, стаючи співвласником вибраних ним підприємств. Тим самим забезпечуються абсолютно рівні умови для всіх громадян щодо участі в приватизації та витримуються загальнонаціональні інтереси. За розрахунками, це дасть можливість протягом 8-10 місяців обміняти привати-

Принадні сторони "пакетної приватизації", або деякі рецепти відносно того, як громадянин України, отримавши у відділенні Ощадбанку свій сертифікат, стати співвласником підприємства

заційні сертифікати на пакети акцій не менше як 40 мільйонам громадян.

Слід прискорити акціонування великих державних підприємств, що мають загальнонаціональне значення, через Українську фондову біржу, Центральний депозитарій цінних паперів при УФБ, Ощадбанк України, інші

ОРІЄНТОВНА СХЕМА створення розгалуженої мережі функціонування фондового ринку України з використанням системи електронного обігу цінних паперів у процесах приватизації

комерційні банки за прикладом успішного акціонування Укррічфлоту. Саме в такий спосіб, за порадами і консультаціями фахівців Європейського банку реконструкції та розвитку, акціонувався Укррічфлот, акції якого випущено в дематеріалізованій формі і розміщено в Центральному депозитарії, а власникам акцій у відділеннях Ощадбанку відкрито рахунки, на які зараховуються дивіденди. Це дає змогу емітентам економити свої кошти на випуску цінних паперів, спрощує їхній обіг в електронній системі, підвищує інвестиційну привабливість акцій та захищеність інвесторів.

Треба розширити кількість приватизованих підприємств груп В і Г, державні пакети акцій яких підлягають аукціонному продажу на УФБ та її філіях згідно з Указом Президента України "Про участь Української фондової біржі в приватизаційних процесах". Проведення таких торгів засвідчує їхню високу ефективність.

Враховуючи позитивний досвід аукціонного продажу на УФБ за грошові кошти державних пакетів акцій приватизованих підприємств, доцільно проводити аукціонний продаж на Українській фондовій біржі та її філіях акцій приватизованих підприємств за приватизаційні май-

нові сертифікати та компенсаційні ошадні сертифікати, які видаються населенню відповідно до Указу Президента України "Про компенсацію громадянам України втрат від знецінення грошових заощаджень в установах Ощадного банку України та Укрдержстраху". Це може становити 30 відсотків державних пакетів акцій відкритих акціонерних товариств, які створені в процесі приватизації.

Національний депозитарій цінних паперів при УФБ - завтрашній день електронного обігу цінних паперів

На Українській фондовій біржі необхідно проводити аукціони з первинного розміщення облігацій державної внутрішньої позики. Первинне розміщення державних облігацій через УФБ з урахуванням успішного проведення на біржі аукціонного продажу акцій приватизованих підприємств та облігацій місцевої позики Київради дасть змогу розши-

рити коло потенційних покупців облігацій, а також створити їх вторинний ринок.

З метою ефективнішого використання системи електронного обігу цінних паперів у приватизаційних процесах планується створити Національний депозитарій на базі Центрального депозитарію цінних паперів при УФБ, як це передбачено Указом Президента України "Про електронний обіг цінних паперів і Національний депозитарій". Якщо УФБ буде надано статус національної біржі цінних паперів, то цілком очевидно, що Національний депозитарій повинен функціонувати при Національній фондовій біржі, яка відіграватиме все помітнішу роль у приватизаційних та постприватизаційних процесах. Крім цього, Центральний депозитарій цінних паперів при УФБ забезпечений відповідним програмним продуктом, електронно-обчислювальною технікою та підготовленими фахівцями.

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що формування фондового ринку в Україні відбулося. Та це лише початок. Попереду копівка і нелегка робота, чимало складних випробувань. І з упевненістю можна сказати, що Українська фондова біржа до них готова.

Вид на конференц-зал НБУ з балкона.

Олександр Іванович Чайка

народився 1953 року в Кисві. У 1974 році закінчив Київський інститут народного господарства. Служив в армії, працював у Жовтневому відділенні (Київ) Держбанку СРСР, Держплані УРСР, Міністерстві економіки України, де займався питаннями готівкового грошового обігу. У Національному банку України — із 1992 року. В даний час — заступник начальника управління ринку капіталів та бірж емісійно-кредитного департаменту.

Державні цінні папери. Такий інструмент регулювання грошово-кредитного ринку в Україні було запроваджено торік відповідно до Закону України "Про цінні папери і фондову біржу" та згідно з постановами Кабінету Міністрів України №586 від 23.08.1994р. та №408 від 10.06.1995р. Міністерство фінансів як емітент та Національний банк як генеральний агент із обслуговування випуску та погашення, починаючи з березня минулого року, провели 25 аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики 1995 року першого та другого випусків.

На перших трьох аукціонах (10 березня, 11 та 18 квітня) було розміщено державні облігації 1995 року першого випуску.

25 аукціонів із розміщення облігацій внутрішньої державної позики 1995 року першого та другого випусків провели торік Міністерство фінансів і Національний банк України. Держава отримала понад 27 трильйонів карбованців неемісійних коштів

Державні цінні папери

Емісія, яка "гасить" інфляцію

ку на загальну суму 1 трильйон карбованців. Погашено їх 29 грудня минулого року. Номінальна доходність за цими цінними паперами становила 140 відсотків річних.

На наступних двадцяти двох аукціонах реалізовувалися державні облігації 1995 року другого випуску з терміном погашення три, шість та дев'ять місяців і номінальною доходністю — 90 відсотків річних. 5 грудня програму розміщення облігацій внутрішньої державної позики 1995 року другого випуску було достроково завершено — емітовано та розміщено всі 250 тисяч облігацій на загальну суму 25 трильйонів карбованців (за номіналом).

За строками погашення облігацій другого випуску їхня емісія розподілилася таким чином:

- 3 місяці — 15.5 трильйона карбованців;
- 6 місяців — 5.0 трильйона карбованців;
- 9 місяців — 4.5 трильйона карбованців.

Ціни, за якими купувалися державні облігації, що обумовлюють фактичну доходність інвесторів за ними, протягом року коливалися. Якщо на перших трьох аукціонах ці коливання пояснювалися насамперед відсутністю належного досвіду учасників ринку державних цінних паперів, то в подальшому — темпами інфляції в країні.

Так, наприклад, улітку, коли інфляція скоротилася до 4-5 відсотків на місяць, середньозважена ціна, за якою купувалися державні облігації, була значно вищою від її номіналу (100 мільйонів карбованців), а саме: 112.6 мільйона карбованців — на 4-му аукціоні, 110.8 мільйона карбованців — на 6-му, 110 мільйонів карбованців — на 8-му. Фактична доходність облігацій, придбаних на цих аукціонах, була в межах 70 відсотків річних.

Підвищення темпів інфляції у вересні та жовтні призвело до зниження цін на державні облігації. Так, починаючи з 17-

Віталій Олексійович Мигашко

народився 1949 року в Кисві. 1972 року закінчив Київський державний університет імені Т.Г.Шевченка, 1982-го — Київський інститут народного господарства. Служив у армії, працював в Економічному науково-дослідному інституті Держплану України, апаратах Держплану та Київського міськвиконкому, в Зовнішньоторговельному об'єднанні "Укрімпекс" при Раді Міністрів України. У 1977-1980 роках працював за кордоном (Ісмен). Із 1992 року — в Національному банку України. Нині — начальник управління ринку капіталів та бірж емісійно-кредитного департаменту.

Дружина — викладач англійської мови. Доньки 10 років (за зізнанням Віталія Олексійовича — найкраще його надбання). Улюблене заняття — відпочинок у колі сім'ї.

го аукціону, що відбувся 10 жовтня, середньозважені ціни на облігації, за якими вони реалізовувалися, були постійно нижчими від номіналу. Відповідно зросла доходність за цими облігаціями для інвесторів, яка, наприклад, на останньому, 25-му аукціоні, досягла 101.9 відсотка річних.

Загалом же за рахунок реалізації облігацій внутрішньої державної позики

Якщо в березні-квітні минулого року коливання цін, за якими купувалися державні облігації, пояснювалося насамперед відсутністю належного досвіду учасників ринку, то в подальшому — темпами інфляції в країні

Підсумки аукціонів НБУ із розміщення облігацій внутрішньої державної позики 1995 року

внутрішньої державної позики 1995 року															Додаток
Дата проведення аукціонів	Пропозиція				Попит				Підсумки аукціонів					Процент задоволення заявок, %	
	Кількість виставлених облігацій	Номинальна вартість облігацій, млрд.крб.	Проголошена ставка доходності, %	Термін погашення облігацій	Кількість банків-учасників	Кількість поданих заявок	Кількість облігацій за заявками	Сума заявлених облігацій, млрд.крб.	Ставка доходності, %	Кількість розміщених облігацій	Залучено коштів до бюджету, млрд.крб.	Ставка доходності, %	Середньозважена ціна, млн.крб.		
1 аукціон-10.03.1995р.	5000	500.0	140.0	12/25/95	11	22	5518	438.3	—	2792	267.8	145.10	95.90	50.6	
2 аукціон-11.04.1995р.	2208	221.0	140.0	12/25/95	35	88	19200	1899.0	—	2208	239.0	128.40	108.22	11.5	
3 аукціон-18.04.1995р.	5000	500.0	140.0	12/25/95	32	85	30330	3187.8	—	5000	626.4	103.90	125.29	16.5	
4 аукціон-19.06.1995р.	30000	3000.0	90.0	3/16/96	38	54	25760	2791.4	78.75	19250	2168.1	73.21	112.60	74.8	
5 аукціон-27.06.1995р.	30000	3000.0	90.0	12/25/95	21	43	20230	2130.2	79.25	18510	1957.5	79.25	105.29	67.0	
6 аукціон-04.07.1995р.	17000	1700.0	90.0	3/31/96	23	54	19550	2108.1	81.61	15930	1765.6	75.35	110.83	53.4	
7 аукціон-18.07.1995р.	20000	2000.0	90.0	10/17/95	47	91	49530	5272.5	71.40	19740	2101.3	63.84	106.45	98.7	
8 аукціон-25.07.1995р.	30000	3000.0	90.0	1/22/96	44	65	36770	4020.4	71.17	22550	2480.7	69.70	110.00	75.2	
9 аукціон-17.08.1995р.	20000	2000.0	90.0	11/16/95	24	57	13240	1403.4	65.67	10580	1127.7	63.30	106.58	52.0	
10 аукціон-22.08.1995р.	15000	1500.0	90.0	11/21/95	23	36	8240	857.2	73.64	7070	737.6	72.42	104.34	47.0	
11 аукціон-29.08.1995р.	15000	1500.0	90.0	11/28/95	24	38	7130	738.2	75.65	5900	616.6	71.71	104.51	39.0	
12 аукціон-05.09.1995р.	10000	1000.0	90.0	12/5/95	24	42	8570	890.9	73.97	8120	845.4	73.32	104.11	81.0	
13 аукціон-12.09.1995р.	10000	1000.0	90.0	12/12/95	26	31	11460	1188.6	76.50	9620	1001.9	73.19	104.15	96.0	
14 аукціон-19.09.1995р.	не огол.	не огол.	90.0	3/18/96	13	20	6440	680.6	78.47	4610	492.8	76.01	106.90	71.6	
15 аукціон-26.09.1995р.	не огол.	не огол.	90.0	3/25/96	15	18	6360	673.3	78.12	4710	503.3	76.09	106.86	74.1	
16 аукціон-03.10.1995р.	12000	1200.0	90.0	1/2/96	21	32	9310	969.1	77.00	8630	899.2	73.00	104.19	92.7	
17 аукціон-10.10.1995р.	13000	1300.0	90.0	1/9/96	14	26	10960	1085.5	93.90	10660	1056.8	93.49	99.14	82.0	
18 аукціон-17.10.1995р.	13000	1300.0	90.0	1/16/96	20	33	9620	944.0	95.47	9010	889.1	95.35	98.68	93.7	
19 аукціон-24.10.1995р.	не огол.	не огол.	90.0	1/23/96	23	36	18670	1841.7	95.50	17910	1771.6	94.39	98.92	95.9	
20 аукціон-31.10.1995р.	не огол.	не огол.	90.0	1/30/96	21	33	17650	1743.5	94.93	17630	1741.8	94.87	98.79	99.9	
21 аукціон-09.11.1995р.	не огол.	не огол.	90.0	2/8/96	18	22	4910	484.6	95.30	4750	468.9	95.22	98.71	96.7	
22 аукціон-14.11.1995р.	не огол.	не огол.	90.0	2/13/96	28	33	10680	1054.4	95.15	10010	989.1	94.84	98.80	93.7	
23 аукціон-21.11.1995р.	не огол.	не огол.	90.0	2/20/96	19	28	12490	1205.5	104.1	11940	1159	101.89	97.07	95.6	
24 аукціон-28.11.1995р.	не огол.	не огол.	90.0	2/27/96	33	45	9120	885.7	101.7	7140	697.4	99.43	97.68	78.3	
25 аукціон-05.12.1995р.	5730	573	90.0	3/5/96	32	51	8870	854.9	103.5	5730	556.2	101.92	97.06	64.6	
За підсумком 25 аукціонів										260000	27160.8				

ки 1995 року першого та другого випусків держава у поточному році отримала 27.2 трильйона карбованців неемісійних коштів, які були спрямовані на часткове погашення дефіциту державного бюджету. (Додаток).

Час показав, що державні цінні папери є цілком надійним для інвесторів інструментом. Держава вже неодноразово у встановлені строки сплачувала свої борги за державними облигаціями. Так, за станом на 12.12.1995 року на загальну суму 6.1 трильйона карбованців було погашено облигації, розміщені на 7-му та з 9-го по 13-й аукціонах НБУ. Крім того, власникам цих цінних паперів сплачено дохід на 4.2 трильйона карбованців.

Для стимулювання розвитку ринку державних цінних паперів із самого початку їх запровадження доход, що отримується власниками цих документів від Міністерства фінансів, не оподатковується.

Створення в Україні в порівняно короткі строки ринку державних цінних паперів обумовило на першому етапі його створення такі характерні особливості:

- повну автоматизацію процедур первинного розміщення державних облигацій;
- відсутність біржового (централізованого) вторинного ринку облигацій;
- наявність позабіржового (децентралізованого) вторинного ринку облигацій.

За станом на початок грудня минулого року на позабіржовому ринку загальна вартість угод купівлі-продажу облигацій, що були укладені лише між комерційними банками, перевищувала 1 трильйон карбованців, а в межах угод "геро" — 10 трильйонів карбованців.

Така активність власників державних облигацій на вторинному ринку вимагала від держави упорядкування цього процесу. Упорядкувати його можна, запровадивши централізовану торгівлю облигаціями. Виходячи із цього, Національний банк України 23 листопада 1995 року зробив перший крок у напрямі створення централізованого вторинного ринку державних цінних паперів. У Центральній розрахунковій палаті НБУ в електронному режимі було проведено перші пілотні біржові торги облигаціями внутрішньої державної позики 1995 року. В них (за попередньою домовленістю) взяли участь 7 комерційних банків, від яких надійшло 7 заявок на продаж 1020 облигацій та 23 заявки на купівлю 1252 облигацій. У результаті торгів було укладено 3 біржових угоди на суму 13.5 мільярда карбованців, 130 облигацій змінили свого власника.

Всебічно проаналізувавши результати перших торгів державними цінними паперами на вторинному ринку, а також враховуючи те, що біржова діяльність потребує особливих вимог до її учасників, було прийнято рішення в подальшому

доручити здійснення біржової торгівлі Українській міжбанківській валютній біржі (під постійним наглядом Національного банку України та за його участю).

11 грудня 1995 року НБУ разом із УМВБ було проведено другі пілотні біржові торги державними облигаціями, участь у яких узяли вже 11 комерційних банків.

Досвід, отриманий під час проведення перших та других пілотних торгів, буде використано для розробки відповідних нормативних документів, які регламентуватимуть функціонування вторинного ринку державних цінних паперів.

Подальший розвиток ринку державних цінних паперів, на думку Національного банку, повинен відбуватися в напрямі значного збільшення його обсягів із переходом на покриття дефіциту державного бюджету виключно за рахунок емісії цих паперів. Для здійснення цього, зокрема, необхідно:

- прийняття Верховною Радою України змін та доповнень до Закону України "Про цінні папери та фондову біржу" (відповідні пропозиції розглядаються в даний час у комісіях Верховної Ради України), а саме положення про те, що власниками державних облигацій можуть бути і фізичні особи;

Що необхідно для того, аби дефіцит державного бюджету покривався в Україні виключно за рахунок емісії цінних паперів

- прийняття Закону України "Про державне регулювання ринку цінних паперів", поданого на розгляд Верховної Ради України;

- завершення вже розпочатого Національним банком України процесу створення системи Національного депозитарію, що повинен забезпечити умови зберігання цінних паперів та обслуговування процесу їх купівлі-продажу;

- нормативне врегулювання питань участі на фондовому ринку іноземних інвесторів. (Нормативне врегулювання питань участі як на фондовому ринку в цілому, так і зокрема на ринку державних цінних паперів іноземних інвесторів є одним із найважливіших питань подальшого розвитку фондового ринку України. Законодавчі та нормативні акти, які визначають статус і можливості іноземних інвесторів, повинні бути максимально наближені до звичайного для них правового середовища, тобто спиратися

на світові стандарти функціонування фондового ринку. Впровадження переважної більшості загальноприйнятих на міжнародних ринках капіталів стандартів та правових норм передбачено, зокрема, Концепцією функціонування та розвитку фондового ринку, схваленою Верховною Радою України. Проте життя не стоїть на місці і тому деякі положення концепції вже втратили свою актуальність, а сама концепція потребує значного доопрацювання.

Здійсненню інституційних змін у правовому середовищі фондового ринку та приведенню його у відповідність із міжнародними стандартами сьогодні сприяє діяльність міжнародних організацій, зокрема Агентства міжнародного розвитку США ("USAID"), Консорціуму "TACIS", Світового банку тощо);

- встановлення достатньо стабільних "правил гри" на фондовому ринку щодо питань оподаткування та показників, що регламентують діяльність комерційних банків;

- запровадження поряд із державними облигаціями внутрішньої державної позики й інших інструментів регулювання грошово-кредитного ринку, а саме:

- а) державних цінних паперів, що розміщуються серед населення (фізичних осіб);

- б) державних цінних паперів із доходністю, прив'язаною до фактичних темпів інфляції (наприклад, можна емітувати облигації типу класичних облигацій із відсотковою ставкою, що змінюється — "Floating-Rate Note". У такої облигації розмір відсоткової (купонної) ставки розраховується на базі ставки "LIBOR", тобто середньої ставки короткострокових кредитів на лондонському грошовому ринку у валюті випуску. Купонний дохід за такою облигацією, звичайно, сплачується двічі на рік, а строк, на який вона випускається, — від двох до десяти років. Є й інші типи таких цінних паперів);

- в) понадкороткострокових державних зобов'язань (із термінами погашення 1 місяць та менше);

- г) можливо, зобов'язань держави, номінованих у вільно конвертованій валюті тощо.

P.S. 11 грудня 1995 року Кабінет Міністрів України постановою №994 вирішив здійснити третій випуск облигацій внутрішньої державної позики 1995 року загальним обсягом емісії п'ять трильйонів карбованців із виплатою доходу з розрахунку 90 відсотків річних та термінами погашення 91, 182 та 273 дні за умовами, передбаченими пунктами 2-10 Основних умов випуску та порядку розміщення облигацій внутрішньої державної позики 1995 року, затверджених постановою Кабінету Міністрів України №586 від 23.08.1994р.

Олександр Миколайович Шаров

доктор економічних наук, учений секретар Українського інституту фінансових та банківських досліджень (Інститут Банку), фахівець з питань теорії та практики валютно-грошових відносин, якими займається протягом останніх двадцяти років в різних посадах у Тернопільській академії народного господарства, Національному банку України, АТ "Українська фінансова група", Інституті Банку.

Автор монографій, підручників та публікацій з проблем грошей та кредиту. Економічну роль золота вивчає ще зі студентської лави, присвятивши цьому питанню свою дипломну роботу, а пізніше — і кандидатську дисертацію.

Золотомонетний стандарт минулого як ностальгічні спогади про "золотий вік" грошової системи

Золото — перший з металів, який став відомий людству приблизно 6 тисяч років тому, а протягом останніх трьох тисячоліть ідентифікувалося з грошима. Але уперше міжнародний характер система золотого стандарту набула лише в Римській імперії за часів Юлія Цезаря і пізніше в системі, що проіснувала дванадцять століть і ґрунтувалася на функціонуванні візантійських золотих

З грошима золото ідентифікується вже три тисячі років. Але юридично світовими грошима воно було проголошене лише в 1867 році

Операції з монетарними металами

Про значення золота тепер і після повної перемоги капіталізму

Гривня, як відомо, на відміну від карбованця існуватиме ще й у формі монет. Та не простих, а золотих. У буквальному розумінні цього слова. Ми маємо на увазі так звані "інвестиційні монети". Хоча проведення грошової реформи висунуло на порядок денний і інші можливості використання золота. Спогади про золотий червінець давно вже не дають спокою нашим реформаторам.

Яка ж роль золота в сучасних грошових системах?

безантів. І хоча у середньовіччі чистого золотого обігу не існувало (передусім через проникнення срібних динарів, які використовувалися у мусульманському світі), все ж таки і для цього періоду було характерне використання окремих національних золотих валют, своєрідних "середньовічних доларів" — флорентійських флоринів, венеціанських дукатів, іспанських реалів — як міжнародних засобів платежу... Тривалий час, однак, жовтий метал виконував грошові

На початку XIX століття в приватному володінні було в 23 рази золота більше, ніж у централізованих резервах. У 1892 році приватні власники мали його більше всього в два рази

функції паралельно з "місячним" металом — сріблом. Золотомонетний стандарт (Gold Specie Standard) юридично сформувався лише в другій половині дев'ятнадцятого століття. Хоча 1867 року золото і було проголошене світовими грошима на економічній конференції в Парижі, фактично дана валютна система базувалася на законодавстві окремих країн. У цей період золоті монети були у вільному обігу в настільки великій кількості, що на їхнє карбування витрачалася більша частина видобутку Каліфорнії, Австралії, Росії, а пізніше і Південної Африки. Причому в приватному володінні їх було більше ніж у централізованих резервах, хоча це співвідношення і змінювалося залежно від накопичення офіційних запасів: у 1815 році співвідношення становило 23:1 на користь приватних власників, а в 1892 році — вже лише 2:1².

Чотири складові золотомонетного стандарту минулого століття

Золотомонетний стандарт передбачав виконання таких умов:

1. Центральний банк країни повинен гарантовано купувати і продавати будь-яку кількість золота за фіксованою ціною.

2. Будь-яка особа може переплавляти золоті монети і використовувати метал на власний розсуд.

3. Власники золота мають право безперешкодно звертатися на монетні двори із замовленнями щодо карбування монети з власного металу.

4. Імпорт та експорт золота не обмежуються³.

¹ Cohen B.J. Organizing The World's Money. The Political Economy of International Monetary Relations. — London, 1979. — P.76.

² Марфунин А.С. История золота. — Москва, 1987. — С.182.

³ Foreign Exchange and Money Market Operations. — Swiss Bank Corp., 1987. — Pp.11-12.

Водночас слід відзначити, що настальні сподоби про "золотий вік" грошової системи, яким уявляються часи золотого стандарту деяким економістам, здебільшого є просто міфом. Передусім сама сфера його панування була обмежена розвинутими європейськими країнами і деякими їхніми колоніальними володіннями (наприклад, у Північній Америці, Аргентині, Південній Африці, Австралії). Механізм золотого стандарту аж ніяк не був абсолютно автоматичним і об'єктивно діючим, а центральні банки не були абсолютно пасивними. Система золотого стандарту не була нейтральною і з політичної точки зору: від часів Римської до часів Британської імперії вона мала ієрархічний характер, і більшість країн розташовувалася на її периферії, підпорядковувались інтересам країни-гегемона, які диктувалися за допомогою її валюти.

"Економізація" золота в XX столітті

З іронією долі тисячолітня роль золота як світових грошей юридично оформилася всього за кілька десятиліть до початку агонії золотого стандарту, ініційованою першою світовою війною. Природно, що власне причини демонетизації золота, детально досліджені вченими різних країн, були набагато глибшими за звичайну необхідність жорсткого державного регулювання економіки у воєнний період. Саме тому золотий стандарт у попередньому вигляді вже не вдалося поновити ніде, хоча певні спроби і робилися.

"Економізація" золота — поворот від існуючого золотомонетного стандарту до зосередження жовтого металу в державних резервах

Завдання повернення до золотого стандарту як нормального стану валютно-грошової системи прямо ставилося на Генуезькій конференції 1922 року (хоча тут же домовилися і про можливість використання для міжнародних розрахунків деяких національних валют, які конвертуються в золото). На практиці ці рекомендації втілювалися у введенні так званого золотозлиткового стандарту (Gold Bullion Standard), встановленого спершу Британією в 1925 році, при якому національна валюта розмінювалася лише на золоті

злитки вагою в 400 трійських унцій. Протягом року майже сорок країн створили подібну систему золотого стандарту. Таким чином, було здійснено "економізацію" золота, тобто його зосередження в державних резервах, що різко відрізнялося від умов існування золотомонетного стандарту. Крім того, більшість країн, які не мали достатніх золотих резервів, не могли дозволити собі прямий обмін національної валюти на злитки жовтого металу і обмежилися так званим "золотодевізним" стандартом. Він передбачав розмін національної валюти на ті іноземні валюти, які обмінювалися на золото центральними банками, що їх емітували (система "золото за кордоном"). Уся утопічність намірів повернення в "золотий вік" стала очевидною під час кризи 1929-1933 років, коли не лише Великобританія, Німеччина, Японія, а й навіть США, єдина країна, яка ще зберігала золотомонетний стандарт (експорт золота із США був призупинений в 1917 році, але знову дозволений із 1919 року), була змушена відмінити його 9 березня 1933 року. Операції з монетарним золотом громадянам США заборонялися (що заборону було знято лише в 1975 році).

Після Великої Депресії всього шість країн "золотого блоку" (Франція, Бельгія, Голландія, Швейцарія, Італія і Польща) намагалися зберегти хоча б урізані форми золотого стандарту, однак у 1935-1936 роках і вони були змушені відмінити його, поступившись залізній вимозі економічних законів. Однак ринкові взаємовідносини продовжували розвиватися, що потребувало і відповідного розвитку валютно-грошової системи. Саме в цей час промислово розвинуті країни почали запроваджувати контроль за рухом капіталу і обов'язкову псію валютних доходів резидентів. У внутрішньому обороті конвертованість у золото не просто припинилася, але й почався повсюдний відхід від кількісних обмежень емісії паперових грошових знаків, введених у Великобританії 1844 року ще актом Роберта Піля та аналогічними законодавчими актами в інших країнах, де передбачалося практично 100-процентне забезпечення емісії золотими запасами.

Демонетизація жовтого металу та її наслідки

Після Другої світової війни ідея поновлення конвертованості валют у золото серйозно вже не розглядалася. Хоча ілюзії можливості повернення до неї залишалися ще досить довго і остаточно розвіялися, очевидно, лише після

спеціального дослідження цієї проблеми так званою "Золотою Комісією", створеною за ініціативою Рональда Рейгана. До складу створеної в 1981 році комісії входили 17 відомих учених-економістів, бізнесменів і політичних діячів, зокрема, міністр фінансів Д.Ріган, економічні радники Президента М.Уайденбаум і Д.Джордан, конгресмени Ч.Уайлі та Г.Реусс. У ході підготовки 700-сторінкової доповіді висувалися

Як використовувати золото? Відповідь на це у 1981 році дала так звана "Золота Комісія", створена Президентом США Рональдом Рейганом

найрізноманітніші пропозиції щодо використання золота: повернення до повного або часткового покриття золотом емісії доларів; випуску облігацій, забезпечених золотом; встановлення паралельного обігу паперових і золотих грошей. Остаточне рішення звелось, однак, до рекомендації здійснення продажу золота з офіційних резервів шляхом поновлення карбування двадцятидоларових монет ("дабл ігл" — "подвійний орел"), які, до речі, не є законним платіжним засобом.

Таким чином, ще раз — після внесення в 1976 році поправки до Статуту МВФ, що відмінювала фіксацію "золотого вмісту" валют, — була констатована повна демонетизація жовтого металу, тобто припинено виконання ним усіх грошових функцій. Центральні банки, які давно зрозуміли це, фактично заморозили свої операції з жовтим металом ще після краху в 1966 році системи офіційної ціни і повернулися до них лише наприкінці сімдесятих років. Повернулися з єдиною метою: поступово позбавитися від своїх золотих запасів (провести їх "дееконімізацію") таким чином, щоб викид на фінансові ринки

1976 рік, поправка до Статуту МВФ: офіційно визнано припинення виконання золотом функцій світових грошей

величезної кількості металу не завалив його ціну (яка і так сьогодні в два з лишком рази нижча від піку січня 1980 року на 850 доларів за трійську унцію), оскільки це різко знецінило б їхні загальні валютні запаси (центральні бан-

ки і міжнародні фінансові організації утримують ще близько 35 тисяч тонн золота) і підірвало б стабільність ключових валют. Єдине, що центральні банки продовжують час від часу робити зі своїми золотими резервами, щоб хоч якось примусити їх працювати, — це використовувати їх у кредитних операціях.

Центральні банки віддають перевагу використанню своїх золотих резервів у кредитних операціях

Якщо в кінці сімдесятих траплялися випадки надання міждержавних кредитів (Італії, Португалії) під заставу їхніх офіційних золотих запасів, то останнім часом деякі центральні банки почали надавати своє золото ринковим спекулянтам для операцій на форвардному ринку. Бажання центральних банків хоч якось задіяти запаси жовтого металу, які не приносять їм ніякої користі, зрозуміле. Як і занепокоєність експертів подібним втягненням центральних банків у суто комерційні операції. "Це не те саме, що використання валютних резервів для впливу на рух валют, коли зачіпаються критичні національні інтереси, — відзначає із цього приводу Д.Лесчеллес. — Ринок золота не визначає ні валютного регулювання, ні монетарної політики".

Оскільки обсяг даної статті не дає нам змоги зупинитися докладніше на питанні зміни ставлення центральних банків до жовтого металу, то рекомендуємо зацікавленому читачеві звернутися до робіт відомого аналітика Т.Гріна: T.Green "The New World of Gold". — London, 1987. — Pp.189-201; T.Green "The Prospect for Gold. The View to the Year 2000". — London, 1987. — Pp. 119-30.

Радянський Союз і на проблему золота дивився по-своєму

Комуністичний підхід до цієї проблеми, однак, помітно відрізняється від загальносвітового (що й не дивно). Причому він, природно, має печать подвійного стандарту: незважаючи на обіцянки вождя світового пролетаріату використовувати жовтий метал не інакше як для будівництва туалетів загаль-

ного користування³, ніде золото так не фетишизувалося, як у Радянському Союзі. Перекоханість у його особливій ролі була настільки великою, що сама думка про роздержавлення операцій із золотом для багатьох урядових чиновників ще й тепер здається жахливою кривою і, навпаки, цілком природною здається необхідність застосування найжорсткіших заходів щодо порушників: наприклад, самостійний видобуток золота із відходів або деталей вважається одним із найжахливіших злочинів, тоді як видобуток, скажімо, міді або алюмінію (на аналогічну суму за вартістю) взагалі не переслідується законом.

Ніде в світі золото так не фетишизувалося, як у Радянському Союзі. Ще й донині деякі зашкарублі чиновники жахаються навіть ідеї про роздержавлення операцій із золотом

Разом із тим, в усьому світі це питання давно вирішене. Золото в монетарній формі традиційно відносять до валютних цінностей (хоча процес демонетизації золота вже ставить під сумнів такий підхід). У деяких країнах валютними металами вважаються також платина і/або срібло (незважаючи на те, що ці метали давно вже не виконують грошових функцій). Найчастіше це обумовлено тим, що такі країни є великими центрами видобутку (Мексика) або тримачами запасів (США) цих металів і зацікавлені у додатковому контролі за їхнім надходженням на світовий ринок.

Виходячи із цієї ж логіки в СРСР і більшості пострадянських країн (включаючи і Росію, і навіть Естонію, не дивлячись на те, що її валютне законодавство найбільш наближене до західних стандартів) до валютних цінностей відносили навіть рідкісноземельні метали і дорогоцінне каміння, які, без сумніву, не належать до валютних цінностей за визначенням. (Подібного "комуністичного рудимента" не спостерігається в інших східно-європейських країнах із перехідною економікою).

Для пострадянських країн характерно те, що в них традиційно віддається перевага жорсткому контролю за операціями з будь-якими (зокрема технічними) виробами, в яких є вміст золота. Як і раніше, регулювання опе-

рацій із золотом і сріблом в усіх формах (за винятком ювелірних виробів) віднесено до сфери валютного законодавства (тоді як саме час говорити про вилучення з нього навіть операцій із монетарним металом і необхідність, як рекомендують спеціалісти, "закріплення за ринком дорогоцінних металів, за міжнародними зразками, характеру спеціалізованого товарного ринку, а не своєрідного придатка до валютного ринку")⁴.

Традиційними для цього регіону є і повоєнні роздержавлення операцій із дорогоцінними металами та дорогоцінним камінням. У Росії, як і раніше, провідне місце в цій сфері діяльності відведено державним органам — Комітету Російської Федерації з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння (Роскомдородмету) і Центральному банку Російської Федерації. Право купівлі злитків дорогоцінних металів безпосередньо у видобувних організацій ("користувачів надрами") мають лише ці органи: у рамках держзамовлення — Роскомдородмет, понад держзамовлення — Центробанк і спеціально уповноважені комерційні банки (які, у свою чергу, можуть перепродувати їх інвесторам і промисловим споживачам). Утім, останніми місяцями в цій сфері намітилися позитивні зрушення, які повинні спричинити роздержавлення видобутку і обороту золота в найближчому майбутньому (зокрема, і стосовно експорту золота). В інших пострадянських країнах, скажімо в Україні, участь у подібних операціях недержавних структур (у тому числі комерційних банків) практично виключено і будь-який інтерес із їхнього боку до розвитку операцій із золотом та сріблом сприймається з підозрою і привертає увагу швидше правоохоронних органів, аніж міністерства фінансів або центрального банку.

Розподіл жовтого металу в Україні

Система розподілу золота в Україні залишається такою, якою вона була в межах планової економіки. Така система, орієнтована на пріоритетне забезпечення державних підприємств, сприяє збереженню монопольної структури економіки, а також гальмує приватизаційні процеси.

Ця система несумісна з ринковим механізмом організації виробництва. Державні установи недостатньо гнучкі в суто ринкових операціях, а перехід на ринковий метод розподілу золота в Росії

³ Lascelles D. After the gold rush — Financial Times, Dec. 5. — 1995. — P.16.

⁴ Див.: Ленин В.И. О значении золота теперь и после полной победы социализма. — Полн. собр. соч. — Т.44. — С.226.

⁵ Борисов С.М. Регулирование сделок с драгоценными металлами на территории России. — Деньги и кредит. — 1994. — №7. — С.72.

робить безглуздом прагнення України залишити стару систему адміністративного розподілу, оскільки вона не дає можливості використовувати ті переваги, які надавала саме така система: гарантованість поставок та низькі ціни. Адже нині ціни можуть бути лише ринковими, а постачання значною мірою стає залежним від політичних причин.

Розвивати ринок золота необхідно ще й тому, щоб забезпечити потреби інвесторів, накопичення яких будуть реальними заощадженнями і таким чином сприятимуть стабілізації грошової системи. Нарешті, у ринкових відносинах будуть зацікавлені й афінажні виробництва, оскільки саме ринок зможе забезпечити їм безперервне фінансування за рахунок продажу афінованого металу за ринковими цінами.

Наявність природних ресурсів золота в деяких регіонах України сприятиме розвитку ринку жовтого металу, але їх наявність (а тим більше кількість) не є обов'язковою умовою розвитку ринку: ні Великобританія, ні Швейцарія, де розташовані головні ринки золота, не є золотодобувними країнами. Те ж стосується і найбільших регіональних ринків.

Київ може розраховувати на те, щоб стати регіональним центром торгівлі золотом для країн південно-східної Європи (Україна, Молдова, Болгарія, Румунія, Греція, країни колишньої Югославії, Албанія, Словаччина, Чехія, Угорщина) та Близького Сходу.

Головними постачальниками металу можуть бути Росія, Вірменія та Узбекистан. В Україні поставки можуть забезпечувати підприємства, що займаються видобутком золота та афінажні. Крім того, певну частину металу можуть постачати уповноважені українські банки та деякі іноземні банки, які мають комерційний інтерес на території колишнього СРСР. Присутність останніх значно полегшила б проблему інвестицій у золотодобувну промисловість України.

Інвестори та афінажні підприємства зацікавлені у ринкових відносинах. А уряд?

Оптовий ринок золота на першому етапі організаційно слід зосередити на одній біржі, де здійснюватиметься фіксинг, тобто встановлення ціни рівноваги попиту та пропозиції металу на підставі заявок учасників ринку. Учасниками ринку можуть бути:

- Національний банк України,
- Міністерство фінансів України,

- українські уповноважені банки,
- іноземні банки,
- спеціалізовані ("золоті") ділери.

Нацбанк здійснюватиме в необхідних випадках "золоті інтервенції", купуватиме золото для потреб валютного резерву, продаватиме інвестиційні монети (bullion coins) із золота та інших дорогоцінних металів. Такі монети карбуються багатьма центральними банками (найбільш відомі — це південноафриканські кріггереди, американські "дабл-ігл", британські соверени, французькі наполеондори, монети з Мексики, Канади, Австралії та навіть російські "червонці"). Досить часто вони навіть мають формальний статус законного засобу платежу, але робиться це не з метою поступового повернення до золотого стандарту, а лише для того, щоб уникнути оподаткування операцій із золотом: у деяких країнах (наприклад, Данії, Німеччині, Франції) операції із золотими монетами, які мають статус законного засобу платежу, звільнені від сплати податку на додану вартість. Отже, нікого не повинно дивувати, якщо і наші золоті монети отримають такий статус. Адже платити зайві податки не любить ніхто, в тому числі й держава.

Оптовий ринок золота повинен бути зосереджений на одній біржі. Це дасть змогу здійснювати неупереджений "фіксинг"

Мінфін продаватиме від імені держави метал, який видобувається державними гірничодобувними підприємствами, та купуватиме золото для потреб державних промислових підприємств. Приватні (акціоновані) видобувачі золота, а також приватні споживачі будуть здійснювати аналогічні операції за посередництвом "золотих" ділерів. Через них надходитиме на ринок метал від афінажних виробництв, розташованих як в Україні, так і за кордоном.

Уповноважені банки здійснюватимуть операції лише з монетарним металом, пропонуючи його інвесторам (у тому числі дрібним — у вигляді монет) та залучаючи метал із світового ринку. Що стосується інобанків, то залежно від ситуації на ринку їм можуть бути дозволені всі операції або лише продаж металу.

Роздрібний ринок представлятимуть банки, які продають дрібні злитки і монети приватним інвесторам, та ювелірні магазини.

А в законодавстві... — прогалина

Головним юридичним документом, який регулює діяльність ринку золота, повинен стати Закон про дорогоцінні метали та дорогоцінне каміння, в якому необхідно передбачити ринковий механізм перерозподілу золота та інших дорогоцінних металів. (Проект цього закону вже не перший рік лежить десь у "високих" кабінетах).

Слід також підготувати юридичний документ, який би регламентував порядок надання ліцензій "золотим" ділерам та порядок їхньої роботи. Щодо біржі, то її функції може виконувати підготовлена належним чином товарна біржа (оскільки з технічної точки зору біржова торгівля золотом не відрізняється від торгівлі іншими товарами). Щодо банків, то основою їхньої роботи на біржі можуть бути відповідні ліцензії Нацбанку, який повинен лише уточнити критерії надання таких ліцензій відповідно до програми розвитку ринку золота в Україні.

Саме завдяки розвитку ринку золота можна досягти як збільшення товарної маси, що знаходиться в обігу та протистоїть масі грошей, так і добитися певного інституційного розвитку фінансового ринку, створити додаткові інструменти забезпечення ліквідності фінансових установ, що, в свою чергу, допоможе стабілізувати національну валюту.

Що ж стосується безпосередньо золотого запасу Національного банку України, то створювати його за рахунок іноземної валюти, на наш погляд, абсолютно недоцільно (враховуючи нижчу ліквідність золота порівняно з готівкою, а також більшу складність у прогнозуванні цінових тенденцій), а використання для оплати національної валюти (що доцільно лише в умовах її високої інфляції та низької конвертованості) навряд чи дозволить тримати у жовтому металі більше п'яти відсотків загальної вартості валютного резерву, що, звичайно, цілком достатньо.

Отже, якщо говорити про перспективи ринкового шляху розвитку ук-

Створювати золотий запас НБУ за рахунок іноземної валюти абсолютно недоцільно

раїнської економіки, можна так інтерпретувати відоме гасло класика лєнінізму: "не берегти слід в Україні золото, а продавати його подорожче, купуючи подешевше". Іншими словами, ринок золота потрібно розвивати.

Офіційні документи

ЗАТВЕРДЖЕНО
наказом Міністерства фінансів
України за погодженням із
Національним банком та
Міністерством економіки
України №176 від 10.11.1995 р.

Ціни на дорогоцінні метали у виробі і брукхті та дорогоцінне каміння, що скуповуються в населення

Проба металу	Купівельна ціна за грам металу (крб.)			
	золото	платина	паладій	срібло
333	670000			
375	755000			10000
500	1006000		270000	13000
583	1173000			
585	1177000			
750	1509000			20000
800				21000
850			458000	
875				23000
900	1811000			23000
916	1843000			24000
925				24000
950		1995000		
958	1927000			
960				25000

Примітки: 1. Золото у виробі і брукхті проб, що не передбачені у додатку, купуються за цінами, обчисленими виходячи з 2012000 крб., платина — 2100000 крб., срібло — 26000 крб. за грам чистого металу.

2. Купівельні ціни на дорогоцінне і напівдорогоцінне каміння, передбачені у преїскуранті № 111-1991р., затверджені постановою колишнього Міжреспубліканського комітету по цінах при Мінекономіки СРСР №39 від 05.08.1991 р., збільшуються відповідно у 5000 та 1000 разів.

3. Зубні протези, що були у користуванні, із вмістом золота 900/750 проби, елементи знімних протезів із сплаву ЗлПлСрМ 750-90-80 купуються за ціною 1630000 крб. за грам.

4. Брукхт виробів, комбінованих із золота і срібла з вмістом срібла до 70 відсотків, купується за ціною 622000 крб. за грам, понад 70 відсотків — за ціною срібла.

5. Предмети релігійного культу, медалі і жетони дореволюційного карбування, монети, злитки купуються за вищевказаними цінами відповідного металу та проби.

6. Маса виробів і брукхту із золота, платини та паладію визначається шляхом зважування на вагах із точністю до 0,01 грама, а срібла — із точністю до 0,1 грама.

7. Ввести в дію з 15 листопада 1995 р. ціни на дорогоцінні метали у виробі і брукхті та дорогоцінне каміння, що скуповуються в населення.

8. Ціни, затверджені наказом Мінфіну №152 від 25.09.1995р., із введенням у дію з 15 листопада 1995 р. нових цін на дорогоцінні метали у виробі і брукхті та дорогоцінне каміння, що скуповуються в населення, вважати такими, що втратили чинність.

Начальник Головного управління
дорогоцінних металів і дорогоцінного
каміння Міністерства фінансів України

В. В. Видолуб

Авіакомпанія „ТРАНСАЕРО“ стала першою недержавною компанією Росії, яка започаткувала регулярні пасажирські перевезення повітряними лайнерами „Боїнг“, запровадила бізнес-клас обслуговування на внутрішніх і міжнародних авіалініях, систему бронювання пасажирських і вантажних перевезень на рейсах авіакомпанії, продаж перевезення за кредитними картками „VISA“, „AMEX“, „MASTERCARD“, „DINERS CLUB“, „JCB“, систему пільг для пасажирів, які часто користуються авіапослугами за програмою „ТРАНСАЕРО-ПРИВІЛЕЙ“, є дійсним членом Міжнародної асоціації повітряного транспорту IATA.

„ТРАНСАЕРО“ сьогодні — це:

- 21 регулярний маршрут до міст Росії, близького та далекого зарубіжжя;
- чартерні рейси до Іспанії, Італії, Португалії, Єгипту, Кіпру, Греції, Туреччини, Чехії, Таїланду;
- флот, до складу якого входять п'ять „Боїнгів-757“, п'ять „Боїнгів-737“ і літаки ІЛ-86;
- висока безпека польотів;
- сервіс на рівні міжнародних стандартів;
- обслуговування за бізнес- та економічним класами;
- комфортабельні бізнес-зали в аеропорту Шереметьєво-1;
- торгівля DUTY FREE на зарубіжних рейсах;
- гнучка система тарифів і знижок;
- можливість безплатних польотів і додаткових пільг для постійних клієнтів за програмою „ТРАНСАЕРО-ПРИВІЛЕЙ“;
- широка мережа офісів бронювання і продажу квитків у всіх пунктах польотів;
- продаж квитків на рейси понад 60 авіакомпаній світу;
- власний навчальний центр, сертифікований російськими авіаційними властями;
- 1600 кваліфікованих робочих місць;
- співробітництво із вітчизняними авіабудівниками у створенні перспективних зразків авіаційної техніки.

Авіакомпанія відзначила свій 5-річний ювілей перевезенням 1 000 000 пасажирів, відкриттям 21-го регулярного маршруту Москва — Южно-Сахалінськ — Москва. „ТРАНСАЕРО“ продовжує розробляти комплекс програм обслуговування на землі та в повітрі.

У планах на 1996 рік — відкриття регулярних рейсів до Львова, Акмоли (нової столиці Казахстану), Ашгабаду, Караганди, Чикаго, Тайваню. До кінця 1996 року планується перевезти вже 2 мільйони пасажирів.

Нині „ТРАНСАЕРО“ виконує регулярні рейси до таких міст:

Алмати
Баку
Берлін
Владивосток
Єкатеринбург
Іркутськ
Київ
Мінськ
Нижньовартовськ
Новосибірськ
Норильськ
Одеса

Рига
Сочі
Санкт-Петербург
Ташкент
Тель-Авів
Франкфурт
Южно-Сахалінськ
Ейлат (Ізраїль),
а також пропонує
політ за маршрутом
Москва — Рига —
Лондон.

Подорожуйте з „ТРАНСАЕРО“ і почувайте себе В ПОВІТРІ, ЯК УДОМА

Інформація щодо бронювання квитків

у КИЄВІ: Агентство авіакомпанії „ТРАНСАЕРО“,
бульвар Шевченка, 10, тел.: (044) 225-06-40;
Аеропорт „Бориспіль“, тел.: (044) 296-78-70;

в ОДЕСІ: Агентство повітряних сполучень,
вул. Щорса, 2, тел.: (0482) 65-81-86.

Методичне забезпечення банківських операцій

Оцінка стійкості валют у мультивалютному просторі

Метод, запропонований у статті, дає змогу оцінити ступінь відносної стійкості валюти в певній групі валют, які аналізуються, на підставі динамічних рядів курсів валют

Михайло Іванович Власюк

народився 1954 року. Закінчив Київський політехнічний інститут (за фахом — інженер-системотехнік) та АЖІО-коледж (спеціальність — фінанси і кредит). У банківській системі працює 4 роки. Має досвід роботи у сфері банківських інформаційних технологій. Член редакційної ради журналу „Комп'ютери + Програми: банківські технології“. Директор інформаційно-аналітичного центру „Банк-Інформ“ при Асоціації українських банків.

Коло інтересів: методологія, математичні методи, інструментальні засоби фінансового аналізу банківської діяльності.

Юрій Вікторович Кузнецов

народився 1972 року. Закінчив Київський політехнічний інститут (спеціальність — прикладна математика). У сфері банківських інформаційних технологій працює 4 роки. Програміст „Міжнародного комп'ютерного клубу України“.

Коло інтересів: сучасний інструментарій програмування, системне програмування, прикладне програмування банківських додатків, математичне забезпечення фінансового аналізу банківської діяльності.

Визначимо K_{ij} — курс j -ої валюти відносно i -ої валюти як вартість одиниці j -ої валюти, виражену в одиницях i -ої валюти.

Індекс зміни курсу j -ої валюти відносно i -ої (одиниця вимірювання — проценти), розраховується за формулою:

$$I_{ij}(t) = \left[\frac{K_{ij}(t)}{K_{ij}(t-1)} - 1 \right] \times 100\%, \quad (1)$$

де $K_{ij}(t)$ — курс за дату, дані по якій аналізуються,

$K_{ij}(t-1)$ — курс за попередню дату,

$I_{ij}(t)$ — шукане значення індексу.

Як внутрігрупову міру стійкості j -ої валюти оберемо середньозважений індекс зміни курсу, який розраховується за формулою:

$$M_j(t) = \frac{\sum_{i=1}^N Q_i \times I_{ij}(t)}{\sum_{i=1}^N Q_i}, \quad (2)$$

де Q_i — ваговий коефіцієнт i -ої валюти.

Під стійкістю валюти мається на увазі числова міра, розрахована на певному інтервалі часу із урахуванням взаємного впливу курсів валют групи, яка аналізується. Ця числова міра дає змогу робити висновок про те, якій валюті варто віддати перевагу, виконуючи операції із валютними фінансовими інструментами.

Передбачається, що:

— задано групу із N валют, які аналізуються;

— кожна валюта представлена динамічним рядом курсів відносно національної валюти в інтервалі часу $[T_1, T_2]$.

Внутрігрупова стійкість обчислюється із застосуванням індексу зміни курсу валюти і певного критерію згортання, який застосовується для обчислення міри стійкості.

Вагові коефіцієнти можуть обиратися кількома способами: або всі $Q_i=1$, або Q_i — експертна оцінка надання переваги валюті i , або кожен Q_i пропорційний залишку i -ої валюти за валютним балансом банку, обсягу продажу і таке інше.

Із урахуванням викладеного вище алгоритм обчислення має такий вигляд:

1. Обирається провідна валюта j із групи N валют;

2. Якщо це не національна валюта, в одиницях якої задано курси валют, що аналізуються, то робиться розрахунок крос-курсів на дату t і $t-1$;

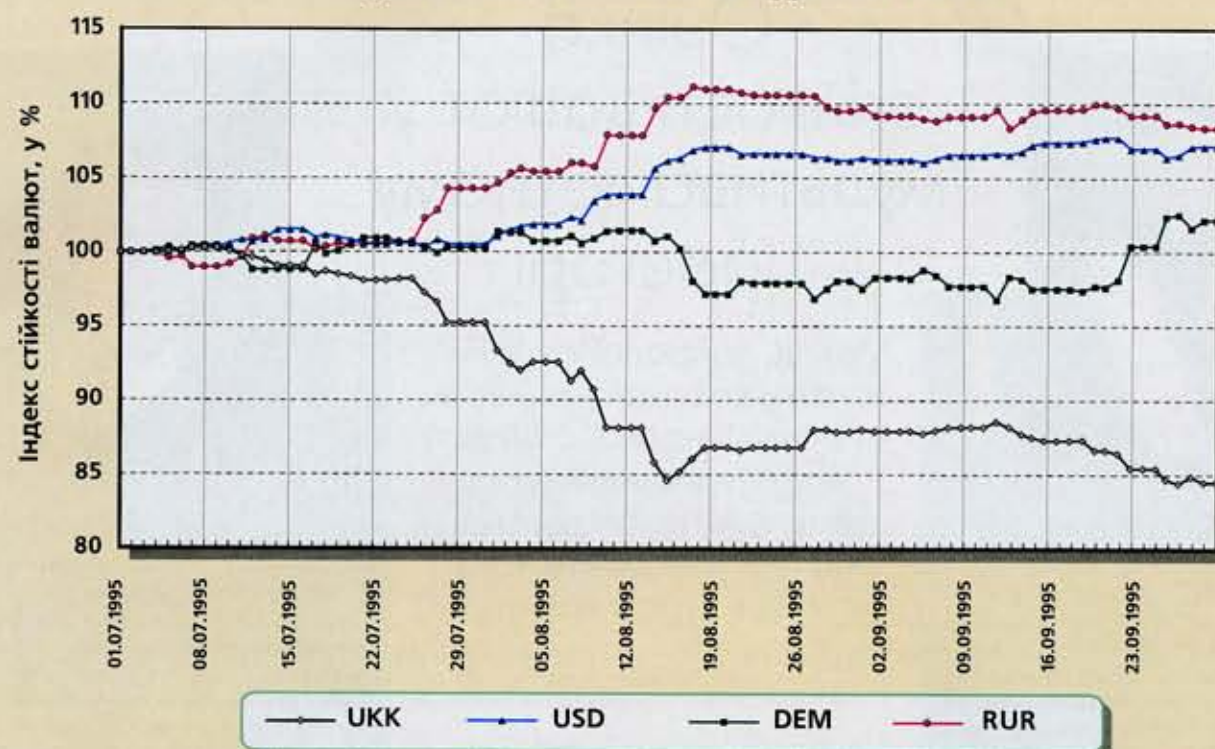
3. Обчислюється N індексів зміни курсу за формулою (1), де i змінюється від 1 до N ;

4. Обчислюється міра стійкості j -ої валюти на дату t за формулою (2);

5. Дії, передбачені в пунктах 1–4, повторюються для кожної j -ої валюти із N заданих.

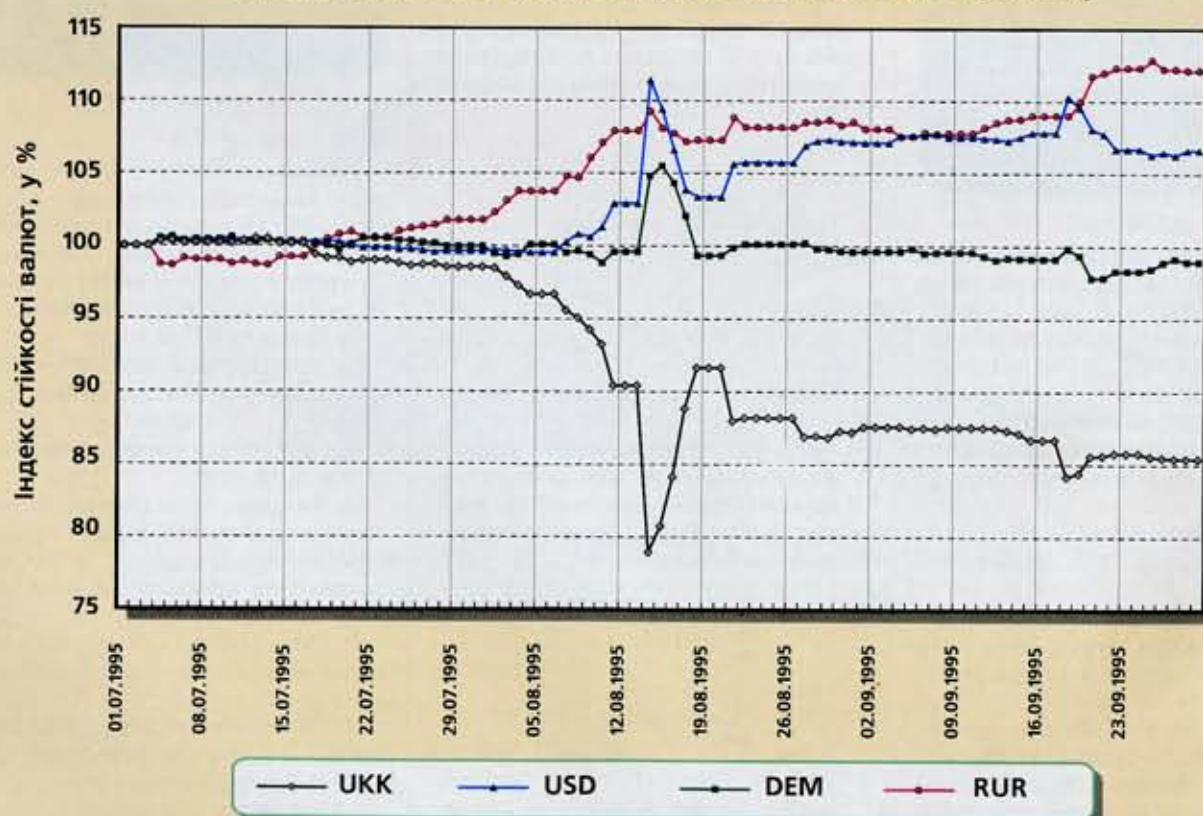
Малюнок 1

Оцінка стійкості валют за курсами УМВБ

Малюнок 2

Оцінка стійкості валют за курсом готівкового продажу

Коли всі $Q_i=1$, значення міри $M_j(t)$ може інтерпретуватися так: якщо $M_j(t)<0$, значить курс валюти j падав у інтервалі $[t-1, t]$; якщо $M_j(t)>0$ — курс валюти j зростав у інтервалі $[t-1, t]$.

Описаний метод може бути застосований для вирішення таких практичних завдань оцінки стійкості валют:

- 1) щодо курсів УМВБ, у тому числі зважених обсягом продажів;
- 2) відносно середніх курсів купівлі-продажу у валютних обмінних пунктах;
- 3) стосовно офіційного курсу НБУ, зваженого валютою балансу — підсумковим рядком балансу банку, відносно кожної валюти, яка аналізується;
- 4) щодо курсів купівлі-продажу обмінного пункту, зважених щоденними залишками валют в обмінному пункті.

При вирішенні завдань, означених у пунктах 3–4, застосовується такий метод розрахунку величин Q_i (див. формулу (2)): кожний залишок валюти — D_i переводиться в національну валюту шляхом перемноження на відповідний курс. Враховуючи це, формула розрахунку міри стійкості набуде такого вигляду:

$$M_j(t) = \frac{\sum_{i=1}^N D_i \times K_{ni} \times I_{ij}(t)}{\sum_{i=1}^N D_i \times K_{ni}}, \quad (3)$$

де D_i — залишок i -ої валюти;
 K_{ni} — курс i -ої валюти щодо національної (якщо $i=n$, $K_{ni}=1$).

Особливістю методу є те, що значення стійкості щодо кожної валюти в кінцевій точці інтервалу T_2 залежать від вибору початкової точки T_1 зі збереженням тенденцій зміни в інтервалі $[T_1, T_2]$.

Застосування методу проілюструємо на прикладі вирішення таких завдань:

- оцінка стійкості валют за курсами УМВБ за III квартал 1995 року (малюнок 1);
- оцінка стійкості валют за курсом готівкового продажу банками Києва та області за III квартал 1995 року (малюнок 2).

Надаємо читачу можливість самому проаналізувати наведені графіки. Скажемо лише, що вони досить адекватно відображають процеси, які мали місце на валютному ринку України в липні—вересні 1995 року.

Коментар фахівця

Останнім часом у літературі все частіше з'являються матеріали, в яких спеціалісти з прикладної математики подають пропозиції щодо вдосконалення економічних процесів, зокрема з питань визначення та прогнозу валютного курсу національної грошової одиниці тощо. Стаття Михайла Власюка і Юрія Кузнецова — одна з них. Ми аж ніяк не проти використання економіко-математичних методів при проведенні економічних досліджень, хоча і вважаємо, що досліджувати економічні процеси тільки з математичних позицій недостатньо.

Стаття "Оцінка стійкості валют у мультивалютному просторі" написана на зловідомому темі, оскільки стосується важливих економічних процесів, а саме — питань валютного регулювання.

Автори дають визначення "стійкості" валюти як числової міри, яка характеризує зміну рівня курсу валюти відносно іншої протягом певного часу. "Ступінь стійкості" як економічна категорія, виходячи з практики визначення валютного курсу, в теоретичних викладах з валютно-курсової політики не використовується. Якщо ж розглядати індекс стійкості, то необхідно сказати, що цей показник залежить передусім від ступеня повної або часткової конвертованості валюти.

Що стосується використання "індексу зміни курсу", то необхідно сказати, що з метою аналізу динаміки валютного курсу карбованця відносно іноземних валют цей показник використовується Національним банком України та іншими суб'єктами валютного ринку України з початку формування такого ринку і визначає темп ревальвації чи девальвації національної грошової одиниці відносно іноземних валют за певний період.

Стосовно запропонованого "середньозваженого індексу зміни курсу" необхідно зазначити, що на практиці цей показник також використовується Національним банком України, уповноваженими банками та іншими суб'єктами валютного ринку із часу введення карбованця в безготівковий обіг. Починаючи з 16 листопада 1992 року, валютний курс карбованця відносно грошових одиниць республік колишнього СРСР Національний банк України визначав, враховуючи зміну рівня середньозваженого курсу карбованця за попередній період. Крім того, з метою аналізу структури валютного ринку, динаміки валютного курсу карбованця тощо Національний банк України, уповноважені банки та інші суб'єкти валютного ринку України підраховують середньозважений валютний курс карбованця на міжбанківському валютному ринку за готівковими операціями з іноземною валютою та з інших операцій.

Для точнішого визначення рівня середньозваженого валютного курсу карбованця обстеженням краще охопити ширший обсяг валютного ринку України. Тому ваговими коефіцієнтами при розрахунку середньозважених валютних курсів вибираються обсяги купівлі та продажу іноземної валюти на валютному ринку України, на відміну від запропонованих авторами вагових коефіцієнтів (де $Q=1$ чи Q_i — пропорційна залишку валюти на валютному рахунку балансу банку та інше). Залишок іноземної валюти на валютному рахунку балансу банку, на наш погляд, не може бути вирішальним при визначенні валютного курсу карбованця. Так, наприклад, якщо залишок доларів США в касі комерційного банку на початок операційного дня становить певну суму, то це ще не означає, що курс продажу доларів США, який встановлюється цим комерційним банком, повинен бути нижчим порівняно з рівнем ринкового валютного курсу, що склався залежно від попиту та пропозиції.

Загалом же вважаємо, що з метою аналізу структури валютного ринку, динаміки валютного курсу тощо викладені авторами пропозиції можуть бути корисними для подальшого використання суб'єктами валютного ринку України.

Віра Галь,

начальник відділу валютних курсів та операцій на міжнародних валютних ринках управління валютних операцій НБУ, кандидат економічних наук

Галина Володимирівна Юрчук

закінчила факультет прикладної математики Казахського державного університету імені С.М.Кірова та Львівський технікум банківської справи (спеціальність — банківський службовець). З 1991 року працювала в АКБ "Київлях-банк", АТ "Градобанк" (начальник відділу міжнародних розрахунків). Із червня 1995 року — завідувача сектором торговельних валютних операцій відділу регулювання поточних валютних операцій управління валютного регулювання НБУ.

Протягом кількох років на території України обслуговування клієнтів, які розраховуються за товари та надані послуги за пластиковими картками, було можливе виключно за допомогою таких іноземних банків та організацій, як "Кредобанк", банк "Менатеп", АТ "Компанія об'єднаних кредитних карток" та деяких інших.

Авторизація пластикових карток міжнародних платіжних систем VISA, EUROCARD/MASTERCARD, DINERS CLUB, JCB, AMERICAN EXPRESS проводилася лише через процесингові центри, що знаходилися за межами України. Зв'язок із цими центрами міг здійснюватися лише через телефонні канали, що, звичайно, ускладнювало цей процес. Інколи протягом кількох годин клієнтам не вдавалося зв'язатися із центром авторизації. Отже, їм зручніше було розрахуватися готівкою, ніж чекати підтвердження платоспроможності картки. Але з 1 серпня минулого року в Україні припинено обіг готівкової іноземної валюти в розрахунках за товари та надані послуги. Тож саме розрахунки за пластиковими картками стали вельми актуальними.

Відрядно, що деякі українські банки нині вже стали дійсними членами

Офіційний коментар

Замість готівки — пластикова картка

Ще зовсім недавно зручніше було розраховуватися готівкою, оскільки процесингові центри знаходилися за межами України. Сьогодні ж акценти змістилися — і престижніше та простіше стало розплачуватися за товар та надані послуги, використовуючи пластикові картки

(principal member) двох основних платіжних систем. Зокрема, АКБ "ІНКО" та АКБ "Відродження" є членами системи VISA INTERNATIONAL SERVICE ASSOCIATION. А І Український міжнародний банк та АКБ "Україна" — системи Europay International S.A. MASTERCARD International. (Для інформації: утримувачів карток VISA у світі більше 400 мільйонів, EUROCARD/MASTERCARD — понад 280 мільйонів, DINERS CLUB — близько 80 мільйонів). Згідно зі статутами вищезгаданих платіжних систем юрисдикція учасників цих систем поширюється лише на країну, де знаходиться основне місце їхнього бізнесу. Тому іноземні банки та підприємства, члени VISA та EUROPAY/MASTERCARD, повинні припинити свою діяльність на території України.

Оскільки в Україні вже є банки-резиденти — дійсні члени VISA та

Банки України стають дійсними членами провідних міжнародних платіжних систем

EUROPAY/MASTERCARD і їхня діяльність регулюється статутами відповідної платіжної системи, усі юридичні особи — резиденти України, які бажають обслуговувати клієнтів за кредитними картками вищезгаданих платіжних систем, зобов'язані були до 1 жовтня 1995 року укласти угоди з банками-резидентами про обслуговування кредитних карток. Якщо ж юридичні особи — резиденти України не бажають працювати за угодами з банками — резидентами України, то такі юридичні особи-резиденти зобов'язані припинити обслуговування клієнтів за кредитними картками вищезгаданих платіжних систем.

Щодо питання про обслуговування за кредитними картками платіжних систем DINERS CLUB, JCB, AMERICAN EXPRESS, то поки що дозволяється працювати за угодами з юридичними особами-нерезидентами.

Створення українськими банками, членами VISA та EUROPAY/MASTERCARD, своїх процесингових центрів в Україні поліпшить сервіс при розрахунках за пластиковими картками як клієнтів, так і підприємств, оскільки телефонувати відтепер не обійдеться тільки до Києва, в центр авторизації. Банки, які я називала вище, планують найближчим часом встановити POS-термінали, тобто підтвердження щодо платоспроможності картки банк отримуватиме не по телефону, а на дисплеї, до того ж миттєво.

Зауважу також, що доходи, які надходять українським банкам від операцій, пов'язаних із обслуговуванням пластиковими картками, залишатимуться на їхніх рахунках в Україні. А це, безперечно, сприяє розвитку національної економіки. До речі, при розрахунках за товари та послуги підприємства, які ніколи не працювали з валютою, нині можуть використовувати пластикові картки типу VISA, а на їхні рахунки надходитиме національна грошова одиниця.

З перших вуст

Розпочав роботу Інститут Банку

Нещодавно в Києві розпочав роботу Український інститут фінансових та банківських досліджень (Інститут Банку). Розповісти про завдання нової наукової установи ми попросили її керівника Валерія Івановича Огісненка.

Досвід українських комерційних банків протягом останніх п'яти років переконливо доводить, що навіть в умовах новостворюваних ринків фінансові установи не можуть розвиватися "навпому", не розуміючи головних тенденцій розвитку. Більше того, в умовах переходу до ринкових відносин такі знання мають особливу значимість. І ці знання не можуть бути замінені окремими порадами західних фахівців (хоча і нехтувати їхнім досвідом теж не варто). Але сьогодні ми на власному досвіді впевнилися, що неможливо забезпечити ані стабільний розвиток комерційних банків, ані здорової монетарної політики без серйозних наукових досліджень у цій галузі. Адже саме наукові розробки — солідне підґрунтя як для тактики, так і для стратегії суб'єктів кредитного ринку.

Учора нам здавалося, що нічого не може завадити подальшому розвитку нашої банківської системи: банки "плодилися та розмножувалися", зростали обсяги кредитування. І як наслідок — криза неплатежів, неповернення боргів, "ланцюгові" банкрутства, проблема достатності власного капіталу... На жаль, розробляючи стратегічні рішення, ми цього не враховували.

Сьогодні, дивлячись на наших російських сусідів, ми передбачаємо майбутні проблеми: "чорний вівторок", "банківська криза", хід приватизаційних процесів... Усе це з певним відставанням наближається і до нас. Але як уникнути цих проблем, ми не знаємо і лише повторюємо чужі помилки.

Завтра ми повинні налагодити систему аналізу чужого і власного досвіду, забезпечити його теоретичне осмислення і наукове прогнозування майбутніх тенденцій у світі і в країні.

Це і є головне завдання нашого інституту. Наукові кадри в Україні є. Згадаємо, що за часів Радянського Союзу наша республіка була однією з головних "постачальників" наукових кадрів до Москви. Сьогодні ж наукові школи Києва, Одеси, Тернополя тощо

мають можливість працювати безпосередньо на потреби власної держави. Нас підтримують і провідні українські банки: колишні державні і нові комерційні, столичні і регіональні.

Досить добрі відносини встановлюються і з Національним банком України, який, незважаючи на свої власні можливості, зацікавлений в існуванні незалежної думки із усіх питань, пов'язаних із функціонуванням банківської системи в Україні. Такий підхід, без сумніву, сприятиме забезпеченню довгострокового порозуміння між двома рівнями нашої банківської системи.

Інститут вже розпочав співпрацю зі своїми закордонними колегами. Не хотілося б багато говорити про наші плани до того, як будуть виконані хоча б деякі з них. На це, звісно, потрібен час. І не завжди в таких питаннях потрібно поспішати: краще подумати, проаналізувати ще раз, аніж видавати "сирі" ідеї. Але і дуже зволікати ми не збираємося. Вже найближчим часом значно збільшиться обсяг наших публікацій, активнішою стане участь у конференціях, підготовці законодавчих актів. Отже, всіх, хто відчуває в собі невикористаний творчий потенціал, запрошуємо до співпраці з нашим інститутом.

Валерій Іванович Огісненко

народився 20 серпня 1954 року. 1975 року закінчив Київський інститут народного господарства, а 1986 року — спеціальний факультет Московського фінансового інституту. Протягом 1975-1989 років працював у місті Києві в системі Держбанку, Житлообанку СРСР, обіймаючи посади економіста, керуючого відділенням, заступника керуючого Київської міської конторою Держбанку СРСР, начальника Київського міського управління Житлообанку СРСР.

З 1989 по 1995 рік — голова Правління Київського народного банку. З вересня 1995 року — віцепрезидент Асоціації українських банків. З листопада 1995 року очолює Український інститут фінансових та банківських досліджень (Інститут Банку).

Фойє Національного банку України.

Людмила Патрица
"Вісник НБУ"

Життя іде, і береже його — ідея

Штрихи до портрета
Володимира Матвієнка —
банкiera і людини

Зима стояла сніжна і пронизливо-холодна, як зойк у чорній темряві ночі. А він — у плащику, легкому взутті. Перехожі перезиралися: дивак! Дехто, може, співчував: "А раптом чоловікові нічого вдягнути..." Але хіба здоровий глузд міг віднести це на зайнятість? Він не помічав морозів, біг стрімко по життю, бо саме його доля покликана створити (так, створити!) перший у державі самостійний банк — Національний. Усі сили в ньому зосередилися на цій святій ідеї, на догоду якій він ладен був відректися від найспокусивіших принад, від домашнього затишку, забути про відпочинок і про геть-чищо все на світі. В тому бажанні не було жодного відтінку фарисейства чи прагнення прославити своє ім'я. Ім'я в нього вже було. І знання, честюлюбство, впевненість у своїх діях — також. Його обрали народним депутатом України майже одностайно, і про це тоді написала навіть зарубіжна преса. Тепер Матвієнко повинен був на "голом" місці створити Національний банк, який набув би авторитету в світі.

Починати завжди важко. А ще ж не було досвідчених кадрів, законів, методології, техніки, власних коштів — нічого, лише назва — Національний банк України. Закінчувався рік, зарплату людям видавати нічим, радянських рублів немає... Різні тоді були пропозиції. Матвієнко відстояв свою: завіз в Україну купони. І вони врятували тоді всіх. Хоча в пресі однозначної думки не було. Звинувачувати, заперечувати простіше. Набагато складніше — зрозуміти. Матвієнко відважився настояти на введенні купонів. Перед тим він понад три години бесідував з Дж. Соросом на його квартирі в Нью-Йорку. Переконав американський досвід. Відомо, становленню конвертованого долара теж передували купони, що були в обігу протягом двох років і про які американці одразу ж забули, як було введено національну валюту. Перший Го-

лова Правління НБУ Матвієнко ставив за мету створити завдяки введенню купонів систему, яка б притягнула на наш ринок сільськогосподарську продукцію, а селу — дала промислову. Ще й нині побутують різні думки відносно тих рішучих дій Матвієнка. Але ж будемо відверті: 1992 року курс купона-карбованця щодо рубля був 1:1. Отже, заяви і спекуляції деяких депутатів-красномовців стосовно зубожіння українського народу в результаті запровадження купона були безпідставні.

Матвієнко впевнений: тоді, до кінця 1992 року можна було ввести й гривню. Він мав підтримку на Заході, йому довіряли як людині й банку, а такі параметри там також враховуються, навіть коли мова йде про загальнодержавні інтереси. Володимир Павлович уже встиг налагодити контакти із центральними банками Англії і Франції, Німеччини і США, Китаю і Угорщини. Зустрічаючись із канцлером та з міністром фінансів Австрії, він малював райдушні перспективи для України. Тоді канцлер Враніцький зауважив, що зробить коригування своїх планів — і замість Росії, якій призналася сімдесят відсоткова частка фінансової допомоги (30 процентів мало б іти іншим державам СНД, в тому числі й Україні), тепер піде нам. Переговори велися про пільговий кредит, а це відкривало нові можливості для створення національної грошової системи. Матвієнко, який очолював НБУ, тоді вже міг вирішувати ці питання на державному рівні.

Він поспішав, саме поспішав зберегти добросусідство з Росією. У перехідний період, коли дві держави стали самостійними, але не могли існувати без десятиліттями налагоджених виробничих зв'язків, необхідний був банківський, абсолютно рівноправний, союз, який би контролював емісію, виробляв методологію здійснення платіжного обороту (на той час в обігу були як

російські рублі, так і українські купони), стежив за надходженням валютних коштів. Аде, за словами Володимира Павловича, немає кращого способу зруйнувати економіку країни-сусіда, як мудре маніпулювання своєю валютою... Чому нині кажуть, що, розвалюючись, "хистка споруда" під назвою СРСР привалила в Зовнішекономбанку валютні рахунки резидентів України? Чому в Москві були заблоковані валютні кошти юридичних і фізичних осіб, а Укресімбанк із дня свого створення не вважався правонаступником заборгованості Зовнішекономбанку колишнього Союзу перед Україною? Матвієнко передбачав, що так станеться, і тому був категорично проти непрофесійного рішення: відмовити Зовнішекономбанку в акціонуванні. Він знав, що міждержавний банк потрібен! Росія і Білорусь, до речі, теж сходилися на тому, що частка України повинна була становити 1 мільярд доларів.

Матвієнко бачив на десятиліття вперед. Його живили знання, перспективність мислення. Але надмірна політизація суспільства, облудний туман балачок застеляли очі на суто економічні питання багатством, хто сидів у високих кабінетах. Не було концепції перехідного періоду від однієї суспільно-економічної формації до іншої. На цьому не раз наголошував Леонід Кучма парламенту України, бажаючи визначитися, яку ж державу ми будемо — соціалістичну чи капіталістичну.

Деякі лідери з Верховної Ради минулого скликання, прагнучи видавати бажане за дійсне, робили промах за промахом. А все розпочалося з ідеї мати власну валюту держави вже сьогодні. Так, одним розчерком пера, ми проголосили про вихід із рублевого простору, не маючи не лише власної бази для друкування банкнот, коштів для фінансування цих заходів, а й не бажаючи зрозуміти, що

цей захід повинен бути цивілізованим, юридично оформленим на основі міждержавних угод із країнами Співдружності. Але до думки фахівців ніхто не хотів не тільки дослухатися, а навіть вислухати їх. "Зачаровані" лідери держави чомусь вислуховували і прислухалися лише до вояжерів із-за кордону та скороспечених вітчизняних горе-реформаторів. У вищих ешелонах влади панувала ейфорія, лжепатріоти обмазували дьогтем уся й усіх... Провідними ідеологами реформування банківської системи ставали не банкіри, а убогі вбодівальники монетарної теорії, про яку знали лише з чуток.

Проголосивши політику власної національної валюти, верховні чини бездумно запровадили таку систему міждержавних розрахунків із країнами СНД, яка в поєднанні з розривом економічних і виробничих відносин створила фінансові тромби, уповільнивши товарний і грошовий обіг між підприємствами і державами. Ось так, Україна "вискочила голою" у світ, хоч і приваблювала своїм науково-технічним потенціалом та природними багатствами.

Ще тоді Матвієнко пропонував відкрити розрахункові центри в регіонах України, щоб у період до створення класичних Міждержавних розрахунків із країнами СНД спромогтися забезпечити експортно-імпортні операції в нових умовах. Проте ці пропозиції теж були відкинуті керівниками певних депутатських комісій. Сам Президент теж займав невизначену позицію.

...Той шалений і несподіваний "наскок" на Голову Правління НБУ відбувся на закритому засіданні Верховної Ради 24 березня 1992 року. Журналістів до сесійного залу не пустили. Не було й третини депутатів, а півтора десятка "активних" ледве встигали бігати по рядах і натискувати кнопки "проти". Так, його попереджали: "Напиши заяву сам". Але він відмовився. Він пропонував їм почекати — 3-4 місяці. Але все йшло за планом, який коригувався далекими від банківської справи людьми...

Хтось сподівався на його інфаркт, хтось торжествував. А Володимир Павлович? Він почувався лише обкраденим, відчував, що і в Україні вкрали якусь надію. Думки спліталися у безвихідь лабіринту... Що це — кінцева зупинка? Глухий кут? Загибель шонайкращих намірів?

Але над Матвієнком нібито витала якась вищість. Це була вічна його ідея: закласти підвалини незалежності України.

Час підтвердив: ті рішення, які пропонував Матвієнко, треба було приймати, і негайно. З часом все ускладнювалося, і проблеми, як гвіздки, за образним висловом Володимира Павловича,

доводилося виривати власними зубами. Замість відкриття кореспондентських рахунків комерційних банків України в країнах Співдружності НБУ і Центробанк Росії заходилися вести розрахунки між підприємствами через власні центральні банківські установи. І влітку 1992 року утворилося "звалище" платіжних документів. Розрахунки зупинилися, і тоді горе-ініціатори в банківській справі знову почали кричати "ганьба!", критикувати Нацбанк. Нове керівництво НБУ, як і попереднє, опинилося у колі, в центрі якого стоїть один, а з усіх боків на нього сипляться стусани.

Володимир Павлович запитує мене, чи знаю я, хто такі більшовики. Ну, певно ж, учила історію. Але він хитає головою: "Ні, більшовизм нічого спільного з ідеологією не має. Це просто фізичний параметр. Більшовизм — коли гуртом на одного..." Це явище живе й нині. І дехто намагається керувати саме більшовицьким бунчуком. Саме такий спосіб було обрано й тоді, коли Нацбанк уже в особі В.П.Гетьмана намагався стримати прийняття непопулярного рішення про виведення рубля з грошового обігу, адже цей волюнтаристський захід ще тяжче вдарило по економіці України. З політичного боку, рубль міг бути виведений з грошового обігу, але покваліфікований цього кроку призвела до того, що вже з перших днів функціонування карбованця як єдиної державної валюти почав відчуватися великий дефіцит у рублях. І якщо у 1992 році ми мали незмінний курс карбованця відносно рубля й інших валют, то потім курс карбованця почав падати в геометричній прогресії...

Свою роль зіграло політичне лобі, обране, як по-простому каже Володимир Павлович, галасливою вулицею. Національний банк, який мав би займатися грошовою політикою, бути самостійним, став паличкою-стукалочкою і спонсором уряду, аби гасити страйки шахтарів і вчителів, видавати, обминаючи комерційні банки, величезні кредити Мінфіну. Якби хоча б на два-три дні застрайкували банкіри і припинилися всі банківські операції, то, подумки прикидає Матвієнко, удар по економіці був би не менший, ніж Чорнобильська катастрофа... А банки і банкірів у нас продовжують ганьбити, звинувачувати в усіх смертних гріхах, залякувати ще більш жорсткими податками.

Володимир Павлович розповідає про один цікавий експеримент. До різних кліток посадили двох мишей. Піддослідних однаково годували. Але одній із них щодня показували kota, і вона невдовзі... здохла. Шось схоже відбувається і навколо банків, яким як не уряд, то парламент щоразу "показують kota", звинувачуючи їх навіть в ор-

ганізованій злочинності. Преса кричить: банкіри — злодії! А банкіри — найнещасніші люди. Їхня діяльність — сфера суцільного ризику, як у перших космонавтів. Де наші міждержавні угоди? Де цивілізовані закони? Матвієнко гірко зітхає: лікнеп... Візьміть хоча б Закон про заставу, згідно з яким кредити можна надавати під різні види нерухомості — землю, будівлі, заводи тощо. Щоб реалізувати майно, взятє в заставу, треба не лише пройти складну процедуру арбітражних рішень, а й бути готовим понести чималі збитки. Давайте поміркуємо реально. Відсотки за юридичне оформлення, податок на додану вартість, податок на прибуток і т.д. і т.п.! А завтра ще придумают новий податок із банків. І залишиться банкірові хіба що охрімова свита...

Нещодавно віце-прем'єр-міністр Василь Євтухов попередив: можливо, і Промінвестбанк націоналізуємо. Можливо націоналізуємо, можливо — ні. Але хіба можна ефективно працювати, якщо не знаєш, ким прокинешся зранку? Зрештою, саме таке ставлення до банків підриває авторитет нашої держави в світовому співтоваристві. Як на ці процеси може впливати навіть такий Банкір з великої літери, як Матвієнко? І чи може, якщо малокомпетентні люди інколи зачинають перед ним двері? Уряд часто не звертає уваги на те, що майно взято в заставу, і розпоряджається ним одноосібно, ігноруючи інтереси банків. Ведеться, як кажуть, гра в одні ворота. Це — катастрофа для національної банківської системи.

Президент пропонує: дайте пряму дію заставі, негайно прийміть закон про відповідальність щодо банківських взаємовідносин між Росією і Україною. Але все стоїть на місці. Чужі для України ті люди, які банкірів називають шахраями і шукають злочини в банківській сфері. І перша фатальна помилка Ульянова, вважає Матвієнко, полягала в тому, що він привів матроса у банк. Відтоді банки працюють під орудою матроса, а не під керівництвом кваліфікованої національної еліти. Але ж розум не можна підмінити показною класовою свідомістю. А якщо душу вишкребли і напхали в неї партійного ключа диктатури пролетаріату або фальшивої демократії, то пуття не буде. Не бу-де!

Гроші повинні забезпечити на еквівалентній основі товарний обмін між товаровиробниками. І лише коли маса грошей відповідає товарній масі з урахуванням діючих цін і кількості їх обротів за певний період, товарний обмін іде нормально. Коли таких грошей не вистачає, то продукція не може бути реалізована, оскільки покупець не матиме коштів на її оплату. Це інститутські істини, але щоб вони стали політикою держави, треба не лише вміти гарно го-

ворити, але й бути професіоналом. Таким, як Матвієнко.

Сьогодні Володимир Павлович Матвієнко очолює універсальну банківську установу, яка комплексно обслуговує практично всі провідні галузі промисловості, — Промінвестбанк. Ніколи, відколи існує цей банк (раніше — Республіканська контора Будбанку), жодної копійки держава не виділяла на його утримання. Нині в Промінвестбанку державна частка становить 0,6 відсотка, решта — законні кошти комерційних структур, а також акціонерів, які свого часу, можливо, економлячи на найнеобхіднішому, вклали ці кошти в банк. Цей банк із самого початку зробив ставку на мобілізацію вільних коштів населення. Акціонерами банку стали близько 200 тисяч громадян України, а ще півтора мільйона — вкладниками коштів на депозити. Показово, що на 83 відсотки статутний капітал банку створено за рахунок коштів шахтарів, металургів, машинобудівників, хіміків. Акціонерний капітал становив у 1992 році 1,79 мільярда рублів. Нині він досяг 7,5 трильйона карбованців. Це найбільший капітал серед комерційних банків України. Добовий обіг коштів Промінвестбанку — 13 трильйонів карбованців. Матвієнко впевнений: якщо не знецінювався карбованець, Промінвестбанк потрапив би до десятки кращих банків Європи. Хоча й так серед 3,5 тисячі банків, зареєстрованих у Росії, рейтинг його вельми високий: наш Промінвестбанк зайняв би сьоме місце, а російський Промінвестбанк — лише дванадцять. Але сьогодні комусь хочеться зупинити цей рух вперед, повернути колесо назад. Проте воно не крутиться назад, а якщо крутити — зламається... А банк повинен працювати системно і чітко, як космічний корабель. Якщо цей "корабель" сконструйований правильно, якщо ним керують фахівці, він здатен на найвищий результат.

Леонід Кучма, ще будучи Прем'єром, якось запитав у Володимира Павловича: "Що треба зробити для банків?" І Матвієнко ще тоді попросив: "Забудьте про них хоча б на два роки. А тоді запитайте, хто що зробив". Це справді мудра думка. Ніхто не вирішує за лікаря, що йому робити, не втручається в дослідження математики чи хіміка. А ось політиком та економістом у нас в державі вважає себе чи не кожен. Усяк сміливо дає оцінку цілій структурі, яка надійно тримає на плечах десятки складних економічних процесів, зводячи роль банківської галузі до суто обліково-розрахункової...

Хоча і в цій ролі банки потребують до себе особливої уваги. Матвієнко це добре розуміє. Довго сміється, згадуючи, як перше, що зробив, коли 1979 року прийшов заступником Голови Правління Промінвестбанку, — приніс на собі ксерокс. Потрібна техніка — сказав сам собі. На початку 1988 року, вже очолюючи банк, він зробив висновок, що працювати в банку без комп'ютерів — це утопія. Зібрав розширене засідання правління і сказав: "Те, що радянська влада не спромоглася зробити протягом 70 років, ми мусимо зробити за 7!" На Матвієнка дивилися, як на прожектера чи утопіста. Вершиною автоматизації після рахівниці були "Фелікс", потім — "Аскота". Про які надскладні й найточніші ще системи мріяв Матвієнко?

Але вже 8 березня 1988 року він був у Лондоні. Не маючи ще тоді жодного долара чи фунта стерлінгів у кишені, уклав контракт на закупівлю великої партії

техніки. "Ми створимо найсучаснішу в світі систему, ми вийдемо у світ попри будь-яку недовіру," — повторював Матвієнко. Сам багато читав, радився зі спеціалістами. Було дві точки зору: або нехай електроніки пізнають економіку, або нехай економісти опанують кібернетику. Матвієнко знайшов філософський компроміс: потрібні фахівці з того й іншого боку, а вже вони знайдуть вихід. Це була абсолютно нова концепція автоматизації банківських установ, на втілення якої взяв курс Промінвестбанк. Нині тут на 18 тисяч працюючих — понад 7 тисяч комп'ютерів, створено мережу локальних і загальних обчислювальних мереж. Матвієнко пишається: збулася його мрія, у яку тоді мало хто вірив. Тепер система розрахунків між установами Промінвестбанку — одна з найкращих у Європі, його документами обробляють розрахункові документи користувачів більшості банків України і країн СНД. Завдяки цьому в Україні побудовано ефективну систему міжбанківських

розрахунків, а електронно-комп'ютерний зв'язок "банк-клієнт" дає змогу клієнтам спілкуватися з банком, одержувати інформацію, давати банку доручення, не виходячи з кабінету. Воістину, величезне досягнення! А біля його джерел стояла людина, яка далеко не завжди всіх влаштовувала, — Володимир Матвієнко.

Сьогодні в нього не болить голова за те, як кожне із 250 відділень банку закінчує день — із синім чи червоним салюто. Червоного не буває! Промінвестбанк перейшов на роботу в реальному режимі часу, тобто інформація про розрахунки до центрального обчислювального центру надходить на момент її здійснення в тому чи іншому відділенні незалежно від відстані. Завдяки підключенню до світової банківської системи зв'язку СВІФТ установи Промінвестбанку мають можливість здійснювати за лічені хвилини міжнародні розрахунки.

Талант, як відомо, дається обраним. Птах таланту може кружляти над тисячами голів, а обрати для гнізда одну-дві, незважаючи на походження, рекомендації, титули — сів, тому що втомився, і цим, певно, крім усього іншого, додатково цікавий наш світ. Працювати з такими людьми особливо приємно. І Володимира Павловича люблять у банку — за його невичерпну енергію, за безкінечні ідеї, які весь час осявають його і якими він захоплює інших. "Я не знаю, коли Олексій Шкляр — мій помічник, іде додому. Він завжди поруч — і о сьомій ранку, коли я переступаю поріг

банку, й о дванадцятій ночі, коли йду із банку".

Він просто сипле добрими словами про головного бухгалтера Клавдію Малку і про своїх заступників Миколу Масла, Анатолія Шаповалова, Джемму Маслову, Василя Случа, Миколу Приза. Матвієнко, здається, вміє розпізнавати в людях особливий хист — хист банкіра. Так він знайшов для Національного банку багатьох директорів департаментів — Лідію Воронову, Ольгу Кандибку, Анатолія Савченка, Наталію Гребеник, відданих непростій банківській службі Марію Шербак і Людмилу Івашкевич. Нині очолює обласне управління НБУ по Києву і області Олександр Веселовський — теж давній приятель і колега Матвієнко. Кілька місяців тому в НБУ прийшов новий заступник Голови Правління Володимир Бондар, вихованець Матвієнко. Недарма підлеглі називають його ніжно, з любов'ю — "батько"...

...Я уважно слухала Володимира Павловича і думала, що якби описати все, що він зробив для банківської системи України, вийшов би прекрасний методичний посібник. Банки нині загрузають у проблемах, вони намагаються вижити, поліпшити платоспроможність, втиснутися в економічні нормативи. А Матвієнко мислить масштабіше — і за ним майбутнє. Три-чотирма вважає Володимир Павлович тенденцію до зниження питомої ваги довгострокових кредитів у загальному обсязі банківських позичок. Нині вони становлять усього 10 відсотків. Звідси висновок: банки недостатньо впливають на поліпшення інвестиційної погоди в Україні. Хоча особисто Володимир Павлович попри всю важливість залучення до розвитку нашої економіки іноземного капіталу залишається прихильником опори на національну валюту. І любить повторювати: "Найправильніший шлях до виживання — мобілізація власних коштів".

Промінвестбанк нині основні зусилля спрямовує на розвиток національного судно- і літакобудування, військово-промислового комплексу, вдосконалення енергетичної бази та переробних галузей промисловості. Наприклад, сьогодні цей банк обслуговує 90 відсотків суднобудування. На останніх зборах акціонерів генеральний директор Херсонського суднобудівного ВО Володимир Волков підкреслює, що завдяки Промінвестбанку виробництво об'єднання у 2,5 рази збільшило виробництво танкерів.

В.П.Матвієнко часто говорить про доцільність утворення промислово-фінансових груп. І не просто говорить. Приклад тому: спільно з Росією при фінансуванні Промінвестбанку розпочато виробництво нових літаків типу "АН" і "ТУ" дев'яти найменувань. Створюється ФПГ у суднобудуванні й металургії. За всіма цими новими напрямками структурної перебудови економіки — розум, воля і професіоналізм банкіра Матвієнко.

Володимиру Павловичу притаманна така риса характеру, як іскрометний сміх: ще не знаєш з якого приводу, а вже й сам входиш у це оптимістичне коло. Його захопила нова ідея, у неї знову мало хто вірить, а він, Матвієнко, знає, що вона реальна. Як реальною є думка, яку живить енергія людини. Тому що, вважає Володимир Павлович, в основі розвитку будь-якого суспільства — діалектика. І Гегель, котрого він так шанує і вивчав із дитинства, первинною вважав "абсолютну ідею", яка за своєю природою є дієвим початком "абсолютного духу"... Істина кон-

кретна, процес розвитку пізнання нескінченний. Зрештою, яка різниця, що первинне — матерія чи ідея... Для нього особисто на даний момент — ідея. (Він, про всяк випадок, стукає по дерев'яному). Якщо з банками не будуть розправлятися фізично, якщо Верховна Рада стане мудрішою і прийме Закон про Національний банк, вони протягом наступних п'яти років, стверджує Матвієнко, відродять економіку. Він перебирає папери: "Ми перші уклали угоду з американською фірмою, якій доступні найсучасніші математичні програми. І купуємо їх у кілька разів дешевше. Тому що ми — перші". Я думаю: "Вони перші, тому що Матвієнко у своїх поглядах — першовідкривач". Я слухаю, спостерігаю, дивуюся...

Матвієнко — справжній філософ. Недарма він називає цю науку найточнішою. Вона забезпечує життєдіяльність цілих поколінь. Ідея створення Чорнобильської АЕС ніколи не

прийшла б на думку філософам, тому що вони бачать майбутнє на мільйони років уперед, для них важливіше не держава, а народ...

Скоро, скоро банкіри прозріють. І зрозуміють: щоб зберегти державу, треба створити міцний фундамент із трьох блоків: фінансової стабільності, прогресивної інвестиційної політики і політичної єдності. Така вона, Матвієнкова філософія. Його української породи впертість знову перетворюється на добродушність, що так личить його зовнішності...

— У студентстві був "протестантом", — сміється. — Протестував себто. Спершу — проти диктатури пролетаріату, що ледь з інституту не вигнали. Вдруге — насмілювався висловитись, що не бачу різниці між ідеалізмом і матеріалізмом. Подумали: молодий, не розуміє". Помілялися викладачі. Ідея веде його по життю. Попри всякі негаразди, непорозуміння, бруд... Енгельс, книги якого теж серед томів Гегеля, Маркса, Толстого,

Шевченка, Канта на полицях Матвієнко, ще в юності застерігав: "Кожен, у кому сидить Рафаель, повинен мати можливість безперешкодно розвиватися". Матвієнко постійно шукав таку можливість. Ще із села Білка на Житомирщині, коли навчався у старших класах. Доводилось платити по 150 рублів на рік за навчання. Сім'я була велика, і він улітку підробляв у колгоспі, складав ті рублі, щоб із матері не тягнути... Потім в інституті за навчання довелося платити... 200 рублів за перший семестр. Сидів на сухариках і водичці, а істинний смак знаходив у першоджерелах, звіряв із ними свої думки, зіставляв.

А бідність була страшною. Якби не прожектор Хрущов, який збагнув, що плату за навчання слід відмінити, можливо, не відбувся б і нинішній Матвієнко. Не закінчив би він Київського інституту народного господарства, не захистив би кандидатську, не став би професором, відомою людиною у світі та лауреатом міжнародної премії "Дружба", яка присуджується за наукову й творчу роботу, визначну громадську діяльність та сприяння організації співробітництва між країнами. Хоча кожен цей етап він проходив самотужки. Працював кредитним інспектором, ревізором, доріс до голови правління контори Будбанку в Артемівську, заступника голови правління Донецької обласної контори Будбанку, голови правління Дніпропетровської обласної контори Будбанку. 1979 року став першим заступником голови Республіканської контори Будбанку, а 1982 року — головою.

Його хобі — робота. А крім цього ще багато різних уподобань. Пише вірші, любить танцювати, любить веселі компанії і красивих жінок. Володимир Павлович зізнається, що колектив, який він очолює, на 83 відсотки — жіночий. Інколи він, правда, застерігаючи, каже: "Ви тут не жінки, а відповідальні працівники, директори департаментів, начальники управлінь, а ці поняття — чоловічого роду". Але сердитий він буває рідко. Від жінок, від дружини Галини, дочки Ірини та онучки Ганнусі він черпає доброту. В кабінеті у нього висить картина "Три богині". Вони теж його надихають. "Жінки — це святині, — замріяно каже Володимир Павлович. — А любов — це сила і краса, запорука вічного тривання життя".

У Матвієнкової мудрості — невичерпне джерело надихаючої сили. Самобутність його характеру, натури, мислення наче уособлює колорит нашої, самої України. Берегти би нам таких людей, обіргати від зла, підступності, облуди. Обожнювати. І в нас вірив би світ.

Анатолій Олександрович Селіванов

доктор юридичних наук, професор. Відомий учений у галузі національного публічного права. Автор понад 100 наукових праць, із них 6 монографій (зокрема, "Територіальне та галузеве управління народним господарством", "Державне управління економікою України" та інших). Неодноразово публікував свої наукові праці в зарубіжних наукових виданнях, читав лекції та виступав експертом із проблем управління банківською системою та місцевого самоврядування за кордоном. Член авторського колективу проекту Закону України "Про Національний банк України".

Працював у центральних та місцевих органах виконавчої влади. Із 1979 року читав лекції на юридичному факультеті Київського національного університету імені Т.Г.Шевченка. Із 1994 року — головний науковий консультант Секретаріату Верховної Ради України.

Кардинальних змін у банківській сфері поки що не відбулося

Економічні реформи та пошук шляхів виходу з кризового стану в Україні дедалі більше привертають увагу до аналізу існуючої банківської системи, її впливу на процеси фінансово-грошової стабілізації. З одного боку, ми спостерігаємо прорахунки в рецептах монетаристів, які намагалися будь-якими засобами стабілізувати національну валюту, а вже потім братися за піднесення економіки. З другого боку, нормальний економічний розвиток неможливий в умовах нестримно зростаючої інфляції. Отже, стабільність грошово-кредитної сфери значною мірою визначається тим

На часі — закони другого покоління

НБУ: роль і місце в системі органів держави

Міркування фахівця про основні законодавчі передумови діяльності Національного банку України

Банківська система України нині є найрозвинутішою частиною фінансового сектора економіки. Банки можуть стати одним із найголовніших інструментів підтримки вітчизняного товаровиробника

економічним середовищем, у якому вона функціонує. За цих умов теоретичні посилення на можливі швидкі темпи переходу української економіки до ринку, створення стабільної та ефективної банківської системи (яка виконує в широкому розумінні свої основні функції — платіжний кліринг і фінансове посередництво), коли дуже важко створюються інвестиційні фонди, фондів біржі та повільно розвивається ринок цінних паперів, є умовним фактором сучасного економічного стану в країні. При цьому банківська система на першому етапі свого формування за принципами Закону України "Про банки і банківську діяльність" від 20 грудня 1991 року є зараз найбільш розвинутою частиною фінансового сектора економіки і найближче підійшла до сучасного ринку в Україні. На наш погляд, саме банківська система як основний фінансовий посередник на чолі з Національним банком України, а також Державний бюджет стануть основним джерелом та розпорядником фінансового капіталу, необхідного як для здійснення приватизації, так і для довгострокового розвитку економіки. Біржові установи також відіграватимуть важливу роль, але в Україні бракує обсягів заощаджень від юридич-

них і фізичних осіб, достатніх для розвитку Української фондової біржі та інших бірж. Проте для переходу до ринкової економіки, як свідчать висновки відомого американського експерта Кіннона, місцеві фондові біржі не потрібні.

Природний розвиток банківського сектора, як це відбувалося в західних країнах із ринковою економікою, не лише необхідний для переходу до ринкової економіки, а й неминучий навіть для найрудиментарніших форм обігу товарів і послуг у будь-якій ринковій економічній системі, що нині народжується у постсоціалістичних країнах. Банки можуть стати одним із найголовніших інструментів підтримки вітчизняного товаровиробника, стимулювання інвестиційної діяльності, зокрема такі можливості відкриваються у зв'язку з прийняттям Закону України "Про промислово-фінансові групи". Нині банківські установи більше займаються операціями з широкою клієнтурою (в основному операції для приватних клієнтів банки визначають як збір вкладів, незначні за обсягом позики, обслуговування за платіжними дорученнями та інше). Для юридичних осіб використовується корпоративна банківська діяльність (послуги для промислових та сільськогосподарських структур, комерційна банківська діяльність — фінансування торгівлі, обмін валюти та інше).

Чинне банківське законодавство цілком виправдало себе. Але сьогодні потрібні закони другого покоління

Усе це підтверджує, що діюче в Україні банківське законодавство за п'ять років виправдало себе, оскільки не гальмувало розвитку і становлення багатьох десятків комерційних банків та нагромадження ними досвіду самостійної банківської діяльності. Але незаперечно і те, що кардинальних змін у банківській сфері поки що не відбулося, оскільки час вимагає подальших змін і реформ у системі банківських і кредитних установ, запровадження постійних і добре продуманих юридичних механізмів регулюючого напрямку, створення надійної системи банківського права і банківського законодавства, яка б гарантувала стабільність взаємовідносин банківських і кредитних установ із державою та їхніми резидентами.

Правознавці називають це правовою реальністю ринкової економіки, коли вкрай потрібні сьогодні закони другого покоління, яким би досконалим із точки зору громадських діячів у банківській сфері не видавався чинний Закон України "Про банки і банківську діяльність".

Банк — установа не уряду чи Президента, а держави

Саме тому Національний банк України не лише природно стоїть на чолі національної банківської системи, але й регулює її діяльність, бере активну участь у становленні нової економіки. Він не лише продукує емісію грошової маси, контролює її обсяг, організовує рефінансування банківської системи країни і стежить за станом кредитних інститутів, але й відіграє серйозну роль у регулюванні макроекономічних процесів. У зв'язку із цим зрозуміле небажання окремих недалекоглядних політиків і банківських керівників навіть розглядати ідею визначення повного статусу Національного банку, а від нього

Залежність емісійного центру від державної виконавчої влади набуває в Україні політичного характеру, оскільки країна, яка не забезпечить високий ступінь незалежності свого центрального банку від урядових структур, не може бути членом об'єднаної Європи

дивитись на всі інші важливі складові банківської системи та її реформування. Колишній Президент Німецького федерального банку (Бундесбанку) Гельмут Шлезінгер ще у 1991 році закликав зробити незалежними всі європейські центральні банки, яким "слід надати цілковиту автономію у здійсненні їхньої грошово-кредитної політики, щоб вони змогли забезпечити стабільність цін незалежно від інструкцій своїх урядів". (The New York Times, September 30, 1991).

Нині залежність емісійного центру України від державної виконавчої влади набуває політичного характеру. Виникає запитання: чому? Згідно з рішенням членів Європейського Союзу країна, яка не прийняла законодавство і не забезпечила реально високий ступінь незалежності свого центрального банку від урядових структур, не може бути членом об'єднаної Європи.

Таке ж положення прийнято і щодо майбутнього Європейського банку. Зокрема, в резолюції зазначається, що він не може піддаватися впливу ні урядів, ні органів та структур Європейського Союзу. Чітка й однозначна позиція Європейського Союзу і щодо забезпечення посадової недоторканності глав центральних банків. До закінчення повноважень ніхто не має права звільнити Голову центрального банку із посади, яку він займає (у Німеччині, наприклад, це 8 років, у США — 14, у Франції — два терміни по 4 роки).

Вплив досвіду міжнародної практики має сьогодні неабияке значення, оскільки донедавна в питаннях фінансово-банківської системи наша держава орієнтувалася виключно на власне розуміння всього комплексу питань банківської організації і діяльності. У своєму Зверненні до Верховної Ради України від 11 жовтня 1994 року Президент України вперше за умов незалежної держави зазначав, що принцип повної самостійності Національного банку означає "утвердження реальної дворовневої банківської структури із сильним автономним, наголошувало — саме автономним Національним банком і розгалуженою авторитетною, стабільною, конкурентоспроможною системою комерційних банків". Це концептуальне положення не помилково твердження, а тверда позиція Президента України, про яку не слід забувати, коли йдеться про визначення правового статусу Національного банку. "У цьому зв'язку, — зазначав Л.Кучма, — всіляко підтримуватиметься принцип самостійності НБУ; його виключної підзвітності Верховній Раді". (Кучма Л.Д. Шляхом економічних реформ, 1994, с.9, 57).

Президент України Леонід Кучма рішуче виступає за самостійність НБУ

Важливо підкреслити, що позиція Президента України із цього питання відповідає на перспективу загальноновизнаним у світі стандартам, коли Національний банк не може бути ані урядовим, ані президентським банком, а повинен готувати монетарні та фінансові плани відповідно до національного економічного плану. Лише в цьому випадку можна створити інституційний механізм управління монетарною сферою з єдиним центральним банком, єдиною грошово-кредитною політикою та дійовою системою монетарного контролю захисту національної валюти.

У зв'язку із цим назвемо прийняті в міжнародній практиці базові фактори, які становлять умови діяльності центрального банку. Зокрема, для Національного банку України їх можна визначити як:

- 1) систему діючих законів України;
- 2) ступінь незалежності центрального банку від органів державної виконавчої влади;
- 3) взаємодію центрального банку з банківською системою і кредитними установами в країні.

Важливим чинником є також структура управління Національним банком, яка б давала можливість приймати важливі рішення у грошово-кредитній сфері і визначати монетарну політику в державі щодо захисту національної валюти. При цьому вся відповідальність була б сконцентрована і лягала б на сформовану структуру. В такому випадку підконтрольність і підзвітність забезпечувалися б кадровими призначеннями компетентних осіб у банківсько-фінансовій сфері. Це має стосуватися в першу чергу Ради директорів (Правління) Національного банку, яка повинна формуватися Головою Національного банку за погодженням із Прем'єр-міністром України (оскільки безпосередні зв'язки Національний банк повсякденно здійснює саме з урядом, сприяє реалізації його економічної політики, обслуговує внутрішній і зовнішній борги держави). Президент України, який виступає у взаємовідносинах із Національним банком швидше політичною інстанцією кадрового підбору — пропонує кандидатуру для призначення на пост Голови банку, — має вплив

через загальні оцінки його діяльності.

Не випадково талановитий реформатор німецької економіки Конрад Аденауер із позицій уряду визнавав: "Незалежність центрального банку не завжди прийнятна, але це дуже заспокоює" (Die Welt, 12.04.1990). Аналіз розвитку правового статусу Німецького федерального банку доводить, що він на практиці підтвердив свою роль визначенням жорстких меж грошової маси і їх дотримання. В практиці діяльності Бундесбанку не було випадків, щоб він фінансував потреби німецького бюджету на пільгових умовах без оформлення боргових зобов'язань уряду. Закони ФРН визначають грошову систему, яка рішуче обмежує доступ держави до кредитів емісійного банку.

У практиці діяльності Бундесбанку не було випадку, щоб він фінансував потреби німецького бюджету на пільгових умовах без оформлення боргових зобов'язань уряду. У ФРН обмежено доступ держави до кредитів емісійного банку

Тому важливо концептуально визнати, що Національний банк України теж повинен через законодавчу основу допускати кредитування уряду або потреб галузевого управління лише для подолання короткострокових касових дефіцитів протягом виконання бюджету, але ні в якому разі не для фінансування бюджетних дефіцитів. Не можна допускати і такої ситуації, коли Голова Національного банку отримує вказівки кредитувати борги уряду від його керівників за сферами управління, які за ними закріплені. На наш погляд, існуюче становище взаємодії Національного банку з Верховною Радою України слід не лише зберегти, але й закріпити у його статусі як гарант незалежності проти втручання будь-яких органів і посадових осіб у грошово-кредитну політику. Якщо в законі прийняти іншу позицію (як, наприклад, це спостерігається у Франції, де Банк Франції знаходиться під впливом міністерства фінансів), то за умов становлення національної грошової системи це може призвести до вкрай негативних наслідків.

Слово — за законодавцями

Звертаючись до німецького законодавчого досвіду, слід ось на що звернути увагу. У Конституції ФРН зафіксовано, що федеральний уряд повинен заснувати центральний банк із визначеним статутним капіталом. На жаль, про Національний банк України як про державну інституцію нічого не говориться в проекті нової Конституції України, члени робочої групи серед публічних установ не знайшли йому місця як Банку держави. За відомим Конституційним договором між Президентом України і Верховною Радою від 8 червня 1995 року Національний банк позбавлений права законодавчої ініціативи, що вже негативно позначається на сфері формування публічного банківського законодавства. За цих умов принципово важливим є законодавче визначення функціональних особливостей статусу Національного банку України, який покликаний бути:

- 1) єдиним емісійним центром, що як публічна установа держави користується монополією правом грошової емісії на території країни, зберігає і веде облік національних золотовалютних резервів України;
- 2) банком держави, який зобов'язаний підтримувати загальнодержавні економічні програми, якщо вони не суперечать грошово-кредитній політиці;
- 3) органом стабільності національної грошової системи, який відповідає за здійснення внутрішнього платіжного обігу та антиінфляційної політики, а також операцій із зарубіжними контрагентами;
- 4) банком банків, тобто виступати кредитором останньої інстанції, який надає банкам і кредитним установам можливість рефінансування на певних умовах у випадках тимчасового дефіциту ліквідних засобів;
- 5) органом банківського нагляду і контролю, який визначає необхідний рівень стандартизації і компетентності у національній кредитній системі.

Цікаво, що згідно з останніми змінами до закону про Німецький фе-

Досвід, вартий уваги: згідно з останніми змінами до закону про Німецький федеральний банк він визначається як банк держави, а не уряду

деральний банк його визначено як банк держави, а не банк уряду (як було раніше). Це дає банку можливість виконувати функції національного клірингового центру, який здійснює розрахунки на національному рівні із зарубіжними банками. В цих розрахунках беруть участь центральні банки земель та їхні філії, які виконують міжбанківські компенсації на територіальному рівні та між собою.

Цей корисний досвід можна запозичити при створенні відповідного законодавства України. В такому випадку Національний банк одержить реальні можливості контролювати готівковий і безготівковий платіжний обіг у країні. Певний у тому, що заперечувати проти такої перспективи було б із наукових і практичних позицій справою невдячною і недалекою. Саме тому у фінансовому світі кожен із повагою ставиться до німецької банківської системи, яка спрямовується Федеральним банком і забезпечує захист стабільності німецької марки та боротьбу з інфляцією.

"Малим парламентом у кредитній справі" буде Національна рада з грошово-кредитної політики при НБУ. Якщо народні депутати України проголосують за її створення

У законодавстві України є можливість створити правові передумови конструктивної взаємодії Національного банку з урядом і Верховною Радою України щодо повноцінного використання центральним банком економічних інструментів в умовах падіння виробництва і платіжної кризи. Цьому важливому кроку, на який повинен звернути увагу депутатський корпус під час розгляду проекту Закону України "Про Національний банк України", потрібно надати законодавчу основу. Йдеться про створення принципово нової форми банківського управління як своєрідного "малого парламенту у кредитній справі" — Національної ради з грошово-кредитної політики при Національному банку України. Ця ідея знайшла відображення в Програмі економічної політики уряду України, яку наполегливо намагається провести в життя Прем'єр-міністр України Є.К.Марчук. Свого часу він направив до Верховної Ради пропозиції,

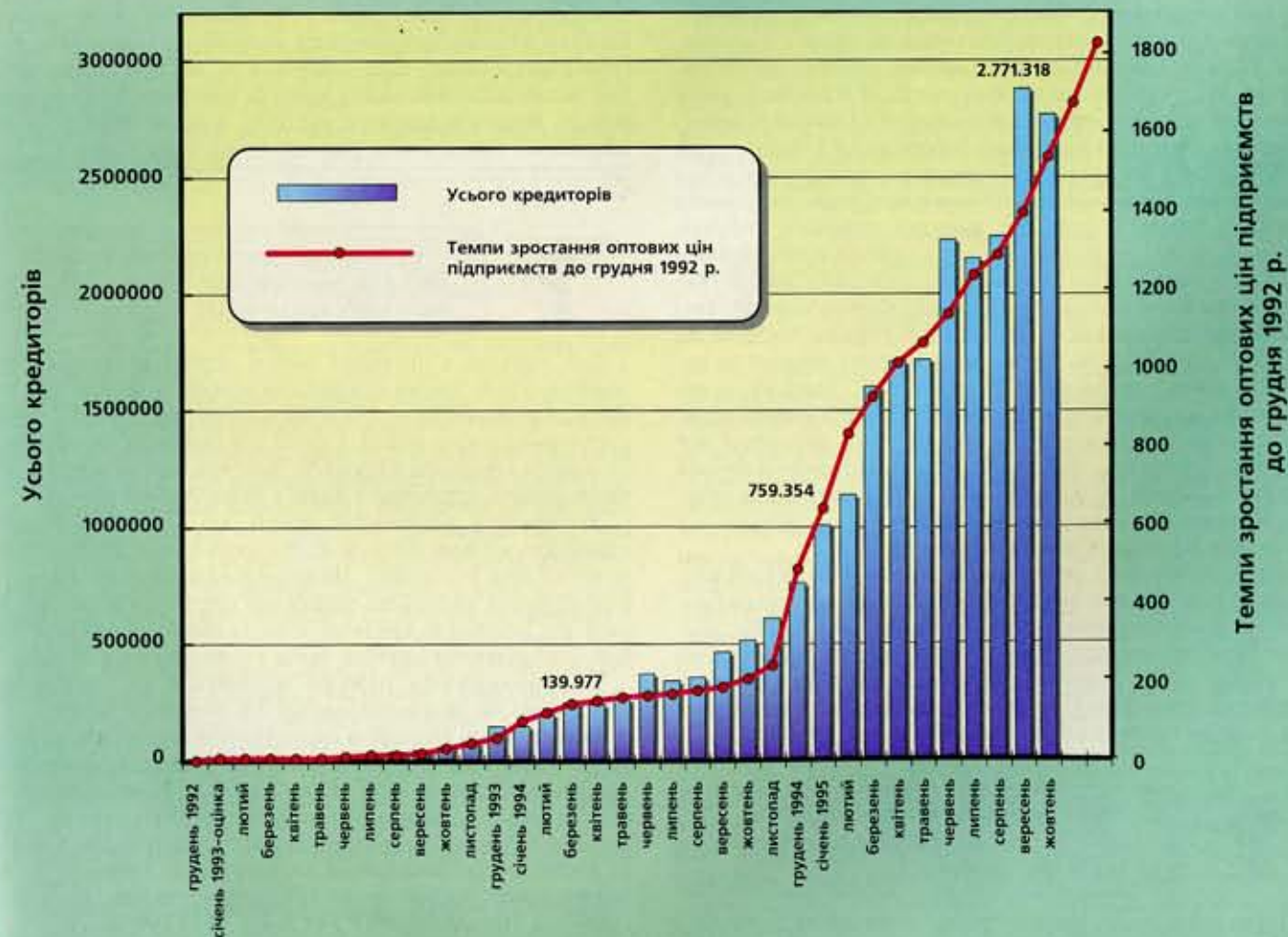
які були відображені в проекті закону через конкретний механізм формування персонального складу Національної банківської ради, визначення її функцій та повноважень. Посилання на наявність чи відсутність подібних прецедентів, коли парламенти зарубіжних країн формували аналогічні структури на паритетних засадах із державною виконавчою владою, лише посилює необхідність розуміння концептуального питання про те, яким органом держави є і має бути Національний банк України. Зусилля, які докладаються Головою Правління

Національного банку В.А.Ющенком щодо утримання в межах можливого рівня стабільності національної валюти, ще раз підкреслює необхідність створення вказаної структури при центральному банку як продовження курсу реформ, проголошеного Президентом України і підтриманого Верховною Радою України.

Таким чином, створення законодавчих передумов у визначенні місця і ролі Національного банку України в системі органів держави, а також емісійного центру, який скеровує кредитну систему, виступає сьогодні

вирішальним фактором формування і розвитку всієї грошово-кредитної політики в країні. Мабуть, тому увага до проекту Закону України "Про Національний банк України" не стільки все більше стає справою законотворення, скільки ареною політичних і фінансових інтересів. Ці інтереси (вірніше, їхні носії) справляють реальний вплив на економічну ситуацію в країні, відображають різні погляди опонентів у розумінні сьогоднішніх потреб і майбутніх перспектив банківсько-фінансової основи незалежної держави України.

Кредиторська заборгованість зростає у номінальному виразі, але її реальне значення у 1995 р. менше ніж у 1993 та 1994 рр.

Рубрику веде юридичний

департамент НБУ

Запитання — відповідь

До Національного банку України надходить багато запитів із проханням дати роз'яснення з питань, які регулюються нормативними актами НБУ.

Положення, інструкції та інші документи головного банку країни реєструються відділом систематизації законодавства і реєстрації нормативних актів юридичного департаменту НБУ.

Відповіді на запитання, які найчастіше зустрічаються в пошті цього департаменту, підготувала начальник відділу Кривошеєва Ніна Володимирівна.

**Ніна
Володимирівна
Кривошеєва**

закінчила юридичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка. Працювала в Міністерстві освіти України, Державному комітеті України у справах видавництва, поліграфії та книгорозповсюдження. З квітня 1995 року — начальник відділу систематизації законодавства і реєстрації нормативних актів юридичного департаменту НБУ.

Які санкції застосовуються за порушення підприємцями встановлених норм із регулювання обігу готівки?

У разі порушення суб'єктами підприємницької діяльності всіх форм власності, а також фізичними особами — громадянами України, іноземними громадянами, особами без громадянства, які є суб'єктами підприємницької діяльності, норм із регулювання обігу готівки, встановлених Порядком ведення касових операцій у народному господарстві України №228 від 02.02.1995 року, згідно з Тимчасовим положенням щодо встановлення ліміту залишку готівки в касі, норм витрачання грошей з виручки, строку і порядку здавання виручки підприємствами, організаціями, установами і колективними сільськогосподарськими підприємствами №229 від 02.02.1995 року застосовуються фінансові санкції у вигляді штрафу. Такі санкції передбачено Указом Президента України №436/95 від 12.06.1995 року "Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки". Зокрема, за перевищення встановлених лімітів залишку готівки в касах штраф стягується у двократному розмірі суми виявленої понадлімітної готівки; за перевищення норм витрачання готівки на поточні потреби — у розмірі сум їх перевищення; за неоприбуткування (неповне оприбуткування) у касах готівки — у п'ятикратному розмірі неоприбуткованої суми.

Ці штрафні санкції застосовуються щодо підприємств державними податковими інспекціями на підставі матеріалів проведених ними перевірок і подань комерційних банків, державної контрольно-ревізійної служби, органів Міністерства внутрішніх справ України, Національного банку України шляхом надання банку за місцем знаходження розрахункового рахунка платника безакцептної вимоги-доручення.

Чи встановлено граничний розмір кредиту, який комерційний банк може надати позичальнику?

Порядок надання, використання, повернення кредитів і регулювання взаємовідносин між суб'єктами визначено Положенням про кредитування, затвердженим постановою

Правління Національного банку України №246 від 28.09.1995 року. Зазначеним положенням встановлено граничний розмір кредиту, який може надавати позичальнику комерційний банк. Сума кредиту не повинна перевищувати 25 відсотків власних коштів банку. Крім того, загальний обсяг наданих кредитів не може перевищувати восьмикратного розміру власних коштів банку. Слід підкреслити, що про кожен випадок надання позичальнику кредиту в розмірі, який перевищує 10 відсотків власного капіталу, комерційний банк зобов'язаний повідомляти Національний банк України.

Чи можливе одержання валютних кредитів резидентами України від іноземних кредиторів?

Так, кредити в іноземній валюті можуть надаватися іноземними кредиторами юридичним особам — резидентам України. Але обов'язково — для діяльності, передбаченої їхніми статутними документами, і лише для цільового фінансування одного кредитного проекту. Дані кредити резиденти України можуть отримувати лише у безготівковій формі.

Усі кредити в іноземній валюті, які резиденти України отримують від нерезидентів, потребують обов'язкового ліцензування або реєстрації Національним банком України. Індивідуальні ліцензії на одержання кредитів в іноземній валюті від іноземних кредиторів надаються юридичним особам — резидентам України (крім уповноважених банків).

Уповноваженим банкам надаються свідоцтва про реєстрацію на одержання кредитів в іноземній валюті.

Індивідуальні ліцензії та свідоцтва про реєстрацію на одержання кредитів в іноземній валюті від іноземних кредиторів можуть видаватися НБУ після розгляду їх клопотання та відповідних документів, які передбачені Положенням "Про порядок надання резидентам України індивідуальних ліцензій та свідоцтв про реєстрацію на одержання кредитів в іноземній валюті від іноземних кредиторів", затвердженим постановою Правління НБУ №329 від 29.12.1995 року.

Індивідуальна ліцензія або свідоцтво про реєстрацію видаються лише зазначеному в них резиденту-позичальнику без

права передачі третім особам. Вказані документи повинні мати реєстраційний номер, дату і печатку Національного банку України.

Які банкноти вважаються зношеними і не повинні прийматися підприємствами, установами, організаціями для оплати?

Загальні правила визначення ознак платіжності грошових білетів Національного банку України (банкнот) визначено додатком №1 до Порядку ведення касових операцій у народному господарстві України, затвердженим постановою Правління Національного банку України №21 від 02.02.1995 року. Зокрема, підприємства, установи, організації, товариства не повинні приймати банкноти, від яких залишилося менш як 3/4 їхнього початкового розміру (пошкоджені вогнем або водою, у яких відсутня захисна стрічка, хоча і видимі номінал, серія та номер).

Але якщо у справжності пошкоджених банкнот не виникає сумнівів, і від них залишилося більше за половину їхнього початкового розміру, видимі номінал, серія та номер, хоча і відсутня у зв'язку з пошкодженням вогнем або водою захисна стрічка і залишився фіксований водяний знак, то такі банкноти банки повинні обмінювати.

Грошові білети, щодо справжності яких не виникає сумнівів, повинні прийматися без обмежень для оплати та обміну навіть якщо на них є такі пошкодження: у будь-якому місці банкноти плями, написи, надриви, якщо банкноти протерті та природно зношені, але від яких залишилося не менш як 3/4 їхнього початкового розміру та видимі номінал, літери серії та один номер; порвані, надірвані і склеєні, якщо окремі частини (на яких збереглися серія та номер) безперечно належать тій же банкноті.

Банкноти з такими дефектами вважаються зношеними і повинні вилучатися банками з обігу.

Які комерційні банки мають право одержувати ломбардні кредити?

Надання комерційним банкам ломбардних кредитів, тобто кредитів під забезпечення державних цінних паперів, здійснюється з метою стимулювання розвитку ринку цінних паперів і підтримки ліквідності комерційних банків. Умови надання та погашення цього кредиту регулюються Тимчасовим положенням про порядок рефінансування Національним банком України комерційних банків під заставу державних цінних паперів, затвердженим постановою Правління НБУ №246 від 28.09.1995 року. Даним положенням передбачено, що право на отримання ломбардного кредиту мають комерційні банки, в яких є ліцензія на здійснення банківської діяльності і які включено до Республіканської книги реєстрації банків, валютних бірж та інших фінансово-кредитних установ, що працюють не менше одного року, дотримуються економічних нормативів Національного банку України, а також встановлених для комерційних банків нормативів обов'язкових резервів. Необхідними умовами є також відсутність на момент надання кредиту простроченої заборгованості за кредитами НБУ та за відсотками за ними і дотримання встановлених НБУ правил ведення бухгалтерського обліку.

Рефінансування комерційного банку у вигляді ломбардного кредиту здійснюється на підставі кредитного договору. Ломбардний кредит надається на строк, що не перевищує 30 днів.

Яким правовим актом врегульовано питання про відкриття анонімних валютних рахунків і які умови їх відкриття?

Указом Президента України №679 від 01.08.1995 року "Про відкриття анонімних валютних рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів)" уповноваженим банкам було дозволено відкривати анонімні валютні рахунки. Постановою Правління Національного банку України №205 від 16.08.1995 року затверджено Порядок відкриття та функціонування анонімних валютних рахунків фізичних осіб (резидентів і нерезидентів), яким і регулюється дане питання.

Слід зазначити, що анонімні валютні рахунки — це поточні або депозитні рахунки, які відкриваються банками виключно у вільно конвертованій валюті фізичній особі (резиденту чи нерезиденту) без засвідчення особи власника рахунка.

За бажанням фізичної особи анонімний валютний рахунок відкривається на певний строк чи безстроково. Підставою для відкриття такого рахунка є письмова заява фізичної особи, що оформляється у вигляді картки спеціальної форми, в якій також вказується назва уповноваженого банку, дата заповнення картки та відкриття анонімного рахунка, номер та тип анонімного рахунка. При цьому дані про особу та документи, що засвідчують особу власника рахунка, не вимагаються. Доступ до рахунка здійснюється за допомогою шифру, який встановлюється власником рахунка під час його відкриття.

Умови взаємовідносин між банком і власником анонімного валютного рахунка регулюються угодою, яка укладається сторонами.

Необхідно звернути увагу на те, що право відкривати анонімні валютні рахунки одержують лише ті банки, які сплатили та зареєстрували статутний фонд у сумі не менш як 1 мільйон ЕКЮ, мають власні кошти в сумі не менш як 3 мільйони ЕКЮ та генеральну ліцензію Національного банку України на право роботи з валютними цінностями, а також сертифіковане НБУ відповідне програмне забезпечення.

Які організації уповноважені здійснювати контроль за діяльністю довірчих товариств?

Спільним наказом Фонду державного майна України, Міністерства фінансів України та Національного банку України №1170/48/92 від 18.09.1995 року затверджено Зміни і доповнення до Положення про порядок обліку та контролю за діяльністю довірчого товариства щодо розміщення приватизаційних паперів, затвердженого наказом Фонду державного майна України №153 від 23.03.1994 року, Міністерством фінансів України №18-440 від 23.03.1994 року, Національним банком України №108 від 01.03.1994 року. Ними визначено органи, які здійснюють контроль за діяльністю довірчого товариства щодо розміщення приватизаційних паперів.

Відповідно до даного нормативного акта контроль за діяльністю довірчих товариств та комерційних банків, що обслуговують ці товариства, здійснюють у межах своєї компетенції Фонд державного майна України, Міністерство фінансів України, Антимонопольний комітет України, Національний банк України. Зокрема, на Фонд державного майна України та його регіональні відділення покладено контроль за діяльністю довірчого товариства щодо розміщення приватизаційних паперів, а Національний банк України контролює додержання банківського законодавства комерційними банками, які обслуговують проведення довірчих операцій та забезпечують зберігання власних коштів довірчого товариства та майна довірчителів.

У США валюта нова, але проблеми залишаються старі: як уберегти долар від підробки

Запровадження банкнот нового зразка почнеться у 1996 році з банкноти номіналом 100 доларів. Поступово вводитимуть в обіг банкноти меншого номіналу (50, 20, 10 і т.д.).

Банкноти більшого номіналу матимуть вищий ступінь захисту, але основний дизайн банкнот усіх номіналів відображатиме єдину концепцію.

Створення нового дизайну та запровадження банкнот нового зразка фінансується Федеральною резервною системою головним чином за рахунок відсоткового прибутку за вкладеннями у державні цінні папери США.

На початку 1996 року Сполучені Штати Америки розпочнуть запроваджувати в обіг банкноти нового зразка. Цей захід проводитиметься поступово: старі банкноти з різних депозитних організацій, потрапляючи до Федерального Резерву, замінюватимуться новими. За словами керівника Федерального Резерву Алена Гринспена, "США ніколи не вважали недійсною валюту, яка перебуває в обігу, не збираються цього робити й нині. Старі банкноти не анулюватимуться і не знецінюватимуться, США пишуться своєю валютою і цінуватимуть її завжди, незважаючи на довготривалість перебування її в обігу".

З метою досягнення більшої безпеки і захисту національної валюти, запроваджено її новий дизайн і кілька нових захисних елементів. На думку експертів Федерального Резерву, вони практично унеможливлять підробку і випуск в обіг фальшивих купюр.

Які ж ці елементи? Розглянемо їх на прикладі банкноти номіналом 100 доларів, яка здавна найбільше привертає пильну увагу фальшивомонетників.

Запровадження долара нового зразка не означає анулювання чи знецінення старих банкнот

ЗАХИСНА НИТКА

Це — полімерна нитка, вертикально впаяна в банкноту. На банкнотах різної номінації вона розташована в різних місцях. На нитку нанесені слова, побачити які з обох боків можна лише на світло. Відтворити їх неможливо ніякою фотокопіювальною і фотокомп'ютерною технікою. На серійних банкнотах 1990 року захисна нитка вже була, але тільки зліва. Тепер же для високого ступеня захисту нитка розташована у різних місцях на банкнотах різного достоїнства. Для того щоб переконатися у справжності купюр, достатньо випробувати їх ультрафіолетовими променями: нитка починає флюоресцювати червоним кольором.

ПЕЧАТКА ФЕДЕРАЛЬНОЇ РЕЗЕРВНОЇ СИСТЕМИ (ФРС)

На новій банкноті зображено печатку самої ФРС. Раніше замість неї використовувалась печатка окружної ФРС, яка випускала цю банкноту. Літера й номер, розташовані під серійним номером, ідентифікують Федеральний резервний банк, який випустив цю банкноту.

МІКРОДРУК

Завдяки тому, що слова набрано мікрошрифтом, скопіювати їх без жодної помарки практично неможливо. Мікрошрифт серійних банкнот 1990 року, традиційно розташований навколо портрета, тепер модифікований. Він з'являється двічі на лицьовому боці купюри і прочитати його можна лише за допомогою багаторазового збільшення. Так, у лівому нижньому куті мікрошрифтом "USA 100" зображено номер, а на латкані костюма Бенджаміна Франкліна мікрошрифтом набрано "United States of America".

На думку американських експертів, новий дизайн і нові захисні елементи практично унеможливляють підробку купюр

Деякі елементи захисту долара розпізнати під силу тільки складним електронним системам

ПОРТРЕТ

Для того, аби полегшити можливість переконатися у справжності купюри, портрет Бенджаміна Франкліна збільшено і зміщено від центру. Зміщення портрета залишає більше місця для розташування водяного знака і захисної нитки. Це ускладнює можливість підробки і дозволяє уникнути швидкого зношування купюри на згині.

ВОДЯНИЙ ЗНАК

Для нової банкноти характерний водяний знак із зображенням того ж історичного діяча, що й на портреті. Він розміщений праворуч і побачити його можна з обох боків тільки на світло. Підробити водяний знак неможливо ні з допомогою кольорового копіювального апарата, ні з допомогою комп'ютерного сканера.

ДРУК ІЗ КОНЦЕНТРИЧНИХ ТОНКИХ ЛІНІЙ

Цей тип друку важко зберегти при підробці банкноти. Друк із концентричних заокруглених виконаний як тло до портрета Бенджаміна Франкліна як на лицьовому, так і на зворотному боках купюри, де на тлі друку зображено ще й Палац Незалежності.

ФАРБА, ЩО ЗМІНЮЄ КОЛІР

Фарба на купюрі змінює свій колір залежно від кута, під яким розглядають банкноту. Ця фарба використана в цифровому позначенні у нижньому правому куті лицьового боку банкноти. При розгляді під прямим кутом — фарба зелена, при зміні кута зору її колір стає чорним.

НОМЕР СЕРІЇ

Це комбінація з одинадцяти цифр та букв, розташованих на лицьовому боці купюри у верхньому лівому і нижньому правому кутах. Додаткова буква використовується для того, щоб жодна з купюр одного достоїнства не пройшла під одним і тим же серійним номером.

Розвиток банківської системи України проходить за відсутності достатньої кількості висококваліфікованих фахівців, які досконало володіли б методами банківської діяльності, були б здатними швидко опанувати сучасні банківські технології. Проблема підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації таких кадрів було присвячено науково-практичну конференцію, яка відбулася в Банківській академії НБУ.

Учасники конференції — керівники Національного банку, провідних комерційних банків, міністерств, вищих і середніх спеціальних навчальних закладів України, представники міжнародних фінансових установ і організацій обмінялися думками з приводу стану та перспектив розвитку банківської освіти в нашій державі.

— Треба виходити з того, — сказав, відкриваючи конференцію, **Голова Правління НБУ Віктор Ющенко**, — що фахівці, яких маємо зараз, визначатимуть основний кадровий потенціал банків у найближчі десять років. Тому підвищення їхньої кваліфікації залишається головною проблемою загалом і для кожного банку зокрема. З цією метою створено Національний центр підготовки банківських працівників, фінансово-банківську школу,

Банківську академію, де за перший рік її роботи підвищили кваліфікацію 800 фахівців НБУ і комерційних банків.

Щоб знати, скільки необхідно готувати і які саме кадри, слід визначити потребу в них на перспективу і розробити модель майбутнього банківського спеціаліста. Потрібна генеральна угода про співробітництво між навчальними закладами і замовниками.

Треба нам вирішити цілу низку й інших проблем.

Ось деякі з них. Готуємо кадри на застарілій базі. Низьким залишається рівень соціального захисту викладачів та студентів. У нас немає підручників. Як не парадоксально, але підготувати хороший банківський посібник не так просто. Необхідна співпраця провідних учених і практиків — як вітчизняних, так і зарубіжних.

Виникла потреба створити Національну банківську бібліотеку, фондами якої користувалися б фахівці всіх банків і викладачі навчальних закладів. Вирішення організаційних питань, забезпечення приміщеннями може взяти на себе Національний банк.

Думаю, слід було б створити спеціальний фонд сприяння розвитку банківської освіти.

Цю думку підтримав у своєму виступі і **ректор Тернопільської академії народного господарства Олександр Устенко**.

— Усі протиріччя розвитку банківської освіти, — сказав він, — закладаються в таку просту схему: політика НБУ — ми не хочемо готувати кадри для комерційних банків; політика комерційних банків — знайти сокирку під лавкою, тобто для чого нам самим готувати кад-

ри, коли їх можна переманити вищою зарплатою, квартирами й іншими благами. Тому заклик НБУ до співробітництва повинен мати відповідний ґрунт для домовленості.

Дмитро Бондар,
"Вісник НБУ"

Кадри на сьогодні і на завтра

Навчальні заклади повинні працювати не тільки на замовлення, а й на підготовку майбутніх національних кадрів універсального плану.

— А для цього потрібна структура навчальних закладів, що готують банківських спеціалістів, яка відповідала б багатоступеневому принципу навчання, — відзначила **директор Львівського банківського коледжу Тамара Смовженко**. — За таким принципом наш коледж у співпраці з середніми школами і Тернопільською академією народного господарства працює вже шостий рік.

І ще. В ідеальному варіанті, на наш погляд, повинен бути орган, який взяв би на себе ініціативу відстежування всіх програмних продуктів, що створюються і впроваджуються в практику банків, і забезпечив необхідні умови залучення адаптованих версій у навчальний процес.

На думку **проректора Одеського державного економічного університету Олександра Редькіна**, банківська освіта повинна розвиватися за напрямками, які на практиці визначає життя. В ОДЕУ започатковано шість філіалів-кафедр: НБУ, Промінвестбанку, Ошадбанку, Укрсоцбанку, Укресімбанку, банку "Україна". Таким чином, тут готуються фахівці, потрібні вже сьогодні кожному банку.

Під час обговорення було висловлено й ряд інших пропозицій.

Учасники конференції прийняли рекомендації, які в процесі доопрацювання буде покладено в основу створюваної концепції розвитку системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів для банківської системи України.

▲ Учасники конференції.

Коледжі Національного банку — Львівський, Харківський, Черкаський — готують кадри для всієї банківської системи України.

Банківські фахівці та інкасатори поглиблюють свої знання на курсах підвищення кваліфікації Харківського обласного управління НБУ.

Щороку в системі НБУ за всіма формами навчання вдосконалюють фаховий рівень понад півтори тисячі працівників.

Основним центром підвищення кваліфікації є створена в грудні 1994 року Банківська академія. Тільки за минулий рік в ній пройшли курс навчання понад 800 банківських спеціалістів. Лекції читали майже 100 провідних вітчизняних і зарубіжних фахівців.

У Банківській академії протягом року постійно працюють курси вдосконалення знань іноземних мов, ефективного використання сучасної комп'ютерної техніки та нових технологій передачі інформації. Навчання проводиться в спеціалізованих аудиторіях.

Цільові семінари для фахівців системи Національного банку України дають можливість всебічно та ефективно вирішувати основні проблеми розвитку банківської системи України.

Активно сприяли та фінансували розробку програм семінарів і участь викладачів Міжнародний валютний фонд, Агентство міжнародного розвитку США, фірма KPMG "Peat Marwick", Японський центр міжнародних фінансів й інші міжнародні організації.

Узгоджено питання щодо проведення навчання також за участю фахівців Банку Франції, Банку Англії, значну технічну допомогу в навчанні персоналу Національного банку планує надати ЄС.

▼ Банківська академія знаходиться в будинку по вулиці Січневого повстання, 6-в, який є пам'яткою архітектури. Побудований 1836 року. Архітектор — Л.Станзані.

Будинку НБУ — 90 років

Дмитро Крохмалюк,
"Вісник НБУ"

Архітектурна перлина столиці

Будівлі, як і люди, мають свої неповторні долі. Одним із них судилося зачаровувати і полонити серця багатьох поколінь людей, іншим — нести невдячний хрест убогих халуп. Долю будинку Національного банку справедливо можна вважати щасливою. Переживши чимало воєн, революцій та інших суспільних потрясінь, ця перлина архітектури України так же дивус своєю урочистістю і довершеністю, як і далекого 1905-го — року свого народження.

Контору Державного комерційного банку в Києві було засновано більше півтора століття тому — 1839 року. Згодом для неї купили великий двоповерховий будинок у стилі ампір на Інститутській вулиці, що належав київському дворянству. (Тут пізніше розмістилася і створена 1860 року на базі ліквідованих Позикового та Комерційного банків Київська контора Державного банку Росії). З фотознімків можна судити, що це була величезна вишукана двоповерхова споруда з ефектним восьмиколонним портиком та двома виступами по боках фасаду. Проте рік у рік фінансові операції банку зростали і ставало дедалі очевидніше, що стара будівля вже не може задовольняти потреб контори Держбанку. Вирішено було споруджувати новий сучасний будинок. А долі старого можемо нині хіба що поспішчу-

вати. Як пише український історик Федір Ернст у путівнику "Київ. Провітник", виданому в 1930 році, його було "вкрай знесовано — одрізано праве крило і знесено портик". Утім, можете пересвідчитися в цьому і самі, порівнявши дві фотографії, між якими — 90 років.

Щоправда, спершу старий будинок планували все-таки пристосувати до

вимог часу, однак із цього нічого не вийшло. Одним із аргументів проти реконструкції були "незручності віддаленості будинку від центру торгово-промислової діяльності м. Києва — Хрещатики — і поганого з ним сполучення через крутий підйом по Інститутській вулиці". Цілих десять років пішло на підшукування все нових і нових місць для будівництва (які в Пе-

Будинок, у якому контора Держбанку містилася до 1905 року (вул. Інститутська, 9). Фотографія зроблено до 1906 року.

Сучасний вигляд цього ж будинку, спотвореного пізнішими перебудовами. Пристосований під житлові приміщення.

Архітектор О.В.Кобельський (1860—1942). Крім будинку контори Держбанку в Києві, до кращих його споруд належать: вокзали в містах Сарнах, Козятині та Бендерах; будинки в Києві: центральний телеграф (1903), колишній комерційний інститут — тепер Педагогічний університет (1906, у співавторстві) та інші.

Архітектор О.М.Вербицький (1875—1958). За розробленими ним проектами споруджені: Київський залізничний вокзал (1928—1933), елеватор в Одесі, цукровий завод у Верхній Черкаській області, паперова фабрика в Малині Житомирської області тощо.

тербурзі відхиляли одне за одним), переконували Державного банку в Петербурзі і тодішнього міністра фінансів Вітте, що розширити старий будинок неможливо, тому потрібно споруджувати новий. Лише восени 1902 року розпочалося будівництво. І не на звабтивому Хрещатику, а на тій же Інститутській, поряд зі старим приміщенням банку.

Участь у конкурсі із розробки проекту взяли архітектори О.В.Кобельський, П.І.Голландський і В.В.Городельський (так, так, той самий — славнозвісний автор і власник зведеного 1901—1903 років будинку з химерами). Кращим

Засідання будівельної комісії. Знімок узято із виданої 1906 року книги "Зданіе Киевской Конторы Государственного Банка".

було визнано проект О.В.Кобельського, який узявся за діло. Пізніше до нього приєднався О.М.Вербицький, за ескізами якого розроблено головний фасад.

Для керівництва роботами було створено спеціальну будівельну ко-

місію. Вона розробила принципи, які лягли в основу робіт: "1) одразу намітити розміри приміщень, які можуть задовольнити потреби не менш як на п'ятдесят років, 2) крім того, при спорудженні будівлі звернути більше уваги на міцність і довговічність її конст-

руктивних частин, які б відповідали призначенню будівлі і не потребували частого ремонту і 3) цілком убезпечити в пожежному відношенні, майже повністю виключивши дерев'яні частини". Забігаючи наперед, зазначимо, що ці принципи були scrupulously виконані. Крім усього іншого, в банку навіть передбачили "запасне підземелля для майбутніх потреб 103 кв. сажені"!

Щоб добитися якомога кращого виконання робіт, члени комісії вирішили не віддавати здійснення проекту, так би мовити, до одних рук. (Як бачимо, такий крок цілком виправдав себе). Заяви на участь у будівництві подали близько ста фірм. На кожен вид робіт влаштовувався конкурс, і не просто між усіма бажаними, а між солідними, відомими фірмами, які вже зарекомендували себе на інших об'єктах. У результаті жорсткого відбору право на виконання тих чи інших робіт одержали близько двадцяти підрядників, у тому числі Південно-Російський машинобудівний завод, фірми і будівельні контори Гінзбурга, Шмітта, Броніковського і Зоммера, Шварценберга і Сафонова, лейпцигські, магдебурзькі та інші. Облицювати будинок штучним каменем і виконати художні роботи всередині приміщення було до-

ручево італійському скульптору Еліо Салі.

1 серпня 1905 року (за старим стилем) контора перенесла свої операції до нового будинку, а 22 лютого наступного року — приміщення було освячено. Київ одержав прекрасну, зве-

Малебень у день освячення будинку Київської контори Державного банку 22 лютого 1906 року (за старим стилем).

дену за останнім словом техніки, дво-поверхову будівлю із похилим та підвальним поверхами. Вона була оснащена центральним паровим опаленням, електричним освітленням, подвійною вентиляційною системою - нагнітальною і витяжною. Сім електричних вентиляторів загальною потужністю близько 18 кіловатт могли протягом години двічі перекачати в приміщеннях усе повітря. Взимку воно підігрівалося батареями, влітку, проходячи холодними підземними каналами, - охолоджувалося (крім того, його можна було охолодити додатково, якщо заповнити зволожувальний резервуар льодом).

Як наголошується в цитованому вже короткому нарисі про спорудження контори, виданому, найімовірніше 1906 року в Києві, "питання опалення і вентиляції настільки важливе в таких будинках, що в членів комісії жодного разу не було сумнівів щодо застосування всього найкращого, що є в цій справі, незважаючи на чималі затрати. Вартість усіх споруд, пов'язаних із опаленням і вентиляцією, разом із будівельними робо-

тами доходить до 100.000 руб."⁴ (Дев'ята частина від вартості спорудження всього будинку банку із чотирьох поверхів флігелем для службовців та закупівлею меблів!).

Фрагмент стелі аванзалу зі світільником.

Маленька деталь. Повітря для вентиляції бралось в спеціально посадженому у дворі банку розарії. Щоранку вмикалися спеціальні повітрязабірники і на всі поверхи робочих приміщень подавався п'яний аромат троянд. Під час реконструкції і капітального ремонту будинку НБУ була спроба відновити роботу цієї системи. З'ясувалося, що вентиляційні ходи в повному порядку. На місці ж колишнього розарію, біля повітрязабірних шахт... гараж. Самі розумієте, не той тепер аромат...

Згідно з проектним завданням між сусідньою садибою з одного боку і старим банком із другого було заплановано розрив шириною приблизно 5 метрів. Це дало змогу цікаво прив'язати споруду до оточуючої забудови. Окремо поставлений будинок із двох боків був композиційно з'єднаний із сусідніми будівлями кам'яними воротами. Це вигідно вирізняє його з-поміж банків, скажімо, на Хрещатику, які зводилися в один фронт із загальною забудовою вулиці. Крім того, будівля формує фронт забудови вулиці Інститутської і замикає перспе-

ктиву вулиці Банкової. Це визначає містобудівне значення споруди, яка входить до історично складеного ансамблю Липок.

За проектом О.В.Кобелева у дворі будинку контори Держбанку було споруджено цегляний флігель для службовців. Його фасади витримані в тому ж стилі, що і корпуси банку. На чотирьох поверхах флігеля розмішувалися одні- і двокімнатні квартири для 32 службовців, а в підвальному поверсі було облаштовано погреби, комори і склад палива для банку. Кімнати флігеля опалювалися печами.

Хоча розміри приміщень банку визначалися з таким розрахунком, щоб "задовольнити потреби не менш як на п'ятдесят років", однак уже 1933 року (у зв'язку з майбутнім переведенням столиці України із Харкова до Києва) будинок контори Держбанку перестав задовольняти зростаючі потреби міста. Тому було прийнято рішення надбудувати ще два поверхи.

Рідко коли така надбудова не порушує цілісності і пропорцій будинку. Подібні споруди-каліки (а їх, на жаль, немало) "влячили наші предки", як правило, вимушені ходити в зелені дерев і кущів. Можливо, тому О.В.Кобелев

Архітектор В.М.Ригов (1874-1942). Крім розробки проекту надбудови Державного банку (у співавторстві з О.В.Кобелевим), спроектував багато житлових і громадських споруд у Києві: будівлі старого Інворму (1916), кінофабрики - нині Національна кіностудія художніх фільмів імені Довженка (1927-1930), будинок колишньої лікарні "Гришани сестер-жалібниць червоного хреста" - тепер клінічний інститут імені Стражеско (1913) та інші.

спершу відмовився брати участь у цій ризикованій справі. Боявся зіпсувати свій найважливіший витвір? Не знаємо напевно, що змусило його змінити початкове рішення - хижий осядал тодішньої репресивної машини чи прагнення не допустити спотворення своєї архітектурної перлини. Але факт залишається фактом - у співавторстві з архітектором В.М.Риговим О.В.Кобелев береться за розробку проекту надбудови ще двох поверхів.

Розпочаті 25 лютого 1934 року будівельні роботи були завершені за вісім з половиною місяців - до 7 листопада. В історичній довідці, підготовленій 1974 року фахівцями інституту "Укрпроектреставрація" у зв'язку з реставрацією фасадів будинку контори Державного банку, наводяться цікаві технічні подробиці надбудови. Третій і четвертий поверхи мурували одночасно з підняттям даху. Тобто дах не знімали, як це робилося завжди в таких випадках, а розрізали автогіном на сім частин (добре, що він був із металевих конструкцій) і поступово піднімали за допомогою джеків і домкратів. Після того, як кладку стін було завершено, частини даху встановили на чавунних подушках і знову

Фрагмент операційного залу. Картуш і вітражі.

зварили. Вага залу, піднятого на висоту 12 метрів, - 330 тонн; периметр - 400 метрів.

Порівняйте фотографії банку до і після реконструкції 1934 року. Завдяки майстерності архітекторів будинок за своїми архітектурно-художніми якостями став ще кращим і виразнішим.

Як тут заперечити, що доля цієї споруди справді щаслива. Аби ще раз переконатися в цьому, придивіться уважно до старого приміщення банку - того, в якому контора містилася до 1905 року (вони стоять поряд на Інститутській). Над обома будинками надбудовано ще по два поверхи. Але якщо новий від цього

лише виграє, то старий із розкішного двоповерхового красеня з ампірним портиком і колонами перетворився в злишайну (ба навіть надолугу) житлову кам'яницю. Воєннику, не рідше красивим, а рідше щасливим.

У плані будинок НБУ Н-подібний. Два паралельно розміщених чотирипо-

Порівняйте ці два фотографії нового будинку державного банку - двооповерховий і чотириповерховий. Погодьтеся, надбудова 1934 року була виконана надзвичайно майстерно. Вона не тільки не порушила гармонії будинку, а й зробила його ще виразнішим і монументальнішим.

верхових корпуси композиційно об'єднані головним приміщенням банку - двоповерховим операційним залом, багатоздобленим ліпним декором у техніці високого рельєфу і вітражами. Фасади будівлі виконано в стилі північноіталійської готики і раннього флорентійського Відродження з мармуровими колонами, вишуканим орнаментом, емблемами ремесел. Цегляні стіни головного фасаду облицьовували штучним каменем, що імітує сірий граніт і рожевий піщаник.

Композиційним центром головного фасаду є ошатний портал (тобто архітектурно виділений вхід), що включає колонаду перед входом із балконом. Портал дуже вдало підкреслено двома симетричними ризалітами по боках (ризаліт - виступаюча частина будинку). Вони надають споруді парадності і роблять виразнішим її стиль. Ризаліти прикрашені балкончиками і снарєними напівциркульними вікнами, а завершуються - невеличкою аттиковою стінкою і легкими вежами на кутах.

Бокові частини головного фасаду прикрашені рядами правильно розміщених вікон. Парні вікна першого поверху розділені тонкими коринфськими колонками. На другому - великі прорізи з напівциркульним верхом заповнені парними вікнами з розеткою над ними. Підвіконні частини другого та четвертого поверхів прикрашені невеличкими рустиками (рустика - облицювання стін каменем із грубо обтесаною поверхнею) і маскаронами у вигляді лев'ячих голів.

Монументальність будинку підкреслюється широким карнизом, прикрашеним майолікою. Наріжні сторони фасаду закріплені витими колонками з декоративними вежами, які підтримуються скульптурними величезних грифонів - крилатих левів, або напіворлів, напівлевів. Цікаво, що в античній міфології грифони вважалися охоронцями золотих копалин.

Таким було наріжне оформлення головного фасаду будинку контори держбанку до 1934 року. Декоративна вежа підтримується скульптурними величезних грифонів - крилатих левів. Після надбудови ще двох поверхів вежі підняли, і єдиними їх із скульптурами грифонів витими колонками. Фото знято до 1906 року.

Скульптура грифона на розі головного фасаду. Сучасний вигляд.

Скульптор Е.Салія (1864–1920).

Операційний зал. Скульптура Гермеса (у римській міфології – Меркурія) – бога торгівлі, прибутку, ремісництва, скотарства. Вважався вісником богів, виконував їхні посылські функції і тому зображався із жезлом, у крилатих сандаліях і шоломі. Супроводив також душі померлих у царство Аїда. Покровитель подорожніх (статуй з його зображенням ставилися на дорогах). Жезл Гермеса був чарівним, служачи господарю для приспання (тому Гермес шанувався також і як бог сну та сновидіння).

Робота скульптора Е.Салія.

Операційний зал. Скульптура Афін Паллади (у римській міфології – Мінерви) – однієї із найгомонніших богинь грецької міфології, улюбленої дочки Зевса. Афіна Паллада – богиня мудрості, перемоги в війні, покровителька наук, мистецтва і ремесел. Греки зображували її у вигляді суворої величної діви у військовому обладнанні, із щитом, списом і в шоломі. За легендою, Афіна Паллада навчила людей загинувати коней і запрягти биків. Можливо, тому скульптор Е.Салія зобразив її верхи на приборканому, "загнуданому" орлі.

Операційний зал. Скульптура Деметри (у римській міфології – Церери) – богині землеробства і родючості, рідної сестри Зевса. Стародавні греки вважали, що вона подарувала людям злаки й навчила їх вирощувати хліб.

Робота скульптора Е.Салія.

Операційний зал. Скульптура Гефеста (у римській міфології – Вулкана) – бога вогню і ковальства, сина Зевса і Гери. Єдиний з богів, що не цурався фізичної праці: кував блискавки для Зевса, будував олімпійські палаці, виготовляв зброю і прикраси для богів. Зображався широкоплечим і кувальним. За легендою, Зевс скинув його з Олімпу за те, що у суперечках богів завжди тримав сторону матері. Упавши на скелястий острів, Гефест покालічився і став шкутильгати.

Робота скульптора Е.Салія.

Ми вже говорили, що художнє оформлення приміщень контори банку було доручено італійському скульптору другої половини XIX – початку XX століття Еліо Салія (1864–1920). Дуже мало знаємо про цю надзвичайно талановиту людину. Навіть прізвище її в різних видавництвах писалося та й досі пишеться по-різному – Салія, Саліа, Сала, Салія.

Скульптор Еліо Салія приїхав до Києва у 90-х роках минулого століття. І не сам, а з двома своїми братами – художником і ліпником. Він багато співпрацював із відомим архітектором В.В.Городенським. Розпочалася їхня співпраця на спорудженні міського музею старожитностей і мистецтв (нині Національний художній музей, що на вул. Грушевського, 6). Італієць виконав там фронтонну композицію, фігури левів при вході і грифонів на кутах будинку. Потім Салія оздоблював споруджену за проектом того ж В.В.Городенського караїмську кенасу на Ярославовому Валу, 7 (тепер тут – Будинок актора). Та найбільше потрясли сучасників скульптурні роботи Салія на

По всьому периметру операційного залу над балконом поміщено картуші – ліпні прикраси у вигляді щитів, на яких зображено різні емблеми і герби.

будинку з химерами (вул. Банкова, 10), який було споруджено за проектом архітектора В.В.Городенського. Як декоративні елементи він використовував зображення різних звірів (голови слонів, оленів, носорогів, гігантських жаб), риболовцьких сітей серед хвиль, виконаних із цементу.

Крім того, Салія оздоблював Миколайський костіол (вул. Червоноармійська, 75), головний корпус Київського політехнічного інституту, будинок міського театру (нині – Національна опера України).

Не менш дбайливо оздобив Салія і будинок Державного банку. Про зовнішнє його оформлення говорилися вище, додамо лише, що й усередині приміщення таке ж напрочуд гарне і урочисте. Інтер'єри відрізняються витриманістю стилізації, вдало вирішеним освітленням, зручністю та доцільністю внутрішнього планування. Тут теж багато ліплення та різьблення – особливо в операційному залі: скульптури античних богів Гермеса, Деметри, Афін Паллади і Гефеста, сандрики (карнизи над дверними прорізами) і маскарони. По всьому периметру залу над балконом поміщено картуші – ліпні прикраси у вигляді щитів, на яких зображено різні емблеми і герби. У центрі стелі операційного залу зовсім недавно було відновлено в первісному вигляді розписане фарбами по склу зображення патрона Києва – архистратига Михаїла.

Зуважимо принагідно, що Салія внесли нові методи у відтворювання ліпних прикрас і скульптур. Бра-

ти вперше застосували в Києві так звану пабивку із цементу. Метод полягав в тому, що у форму не заливається алебастр, як робилося раніше, а набивається навісхлий замішаний цемент. Після висихання і зняття форми залишається цементний виріб, який має перед алебастровим ряд переваг, особливо при фасадних ліпленнях.

... Дев'яносто років минуло око князів і гостей древньої столиці чудова перлина, створена архітектором Кобелевим і тисячами невідомих майстрів. За своїми високими художніми якостями цей будинок є одним із крашних серед споруд Києва XX століття. Проходячи заклопотано повз нього, знайдіть у шоденній суєті хоча б кілька хвилин і зупиніться. Особливо якщо захмаренні настрії, а на душі – обридлива обліжна сльота. Помилуйтеся цим неповторним витвором подільських рук, і ви відчуєте, що життя – не така вже й кепська річ, як нам інколи здається.

Автор висловлює вдячність за допомогу в роботі над цим матеріалом головному спеціалісту інституту "Укрпроектреставрація" мистецтвознавцю М.А.Кадомській та старшому музейному доглядачу музею Національного банку України І.П.Дзюбенко.

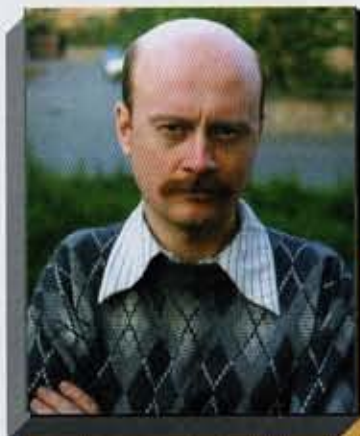
Засклені світлового ліхтаря операційного залу. Нещодавно, після підстапінської перерви, тут було відновлено зображення захисника Києва архистратига Михаїла, яке прикрашало зал до 1934 року.

¹ Зданіє Київської Контори Государственного Банка. – К., 1906. – С.2.

² Вказ. праця. – С.5.

³ Вказ. праця. – С.7.

⁴ Вказ. праця. – С.8.

Георгій Анатолійович Козубовський

народився 1962 року в місті Києві. Закінчив історичний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Науковий співробітник Інституту археології Національної академії наук України.

Захистив кандидатську дисертацію на тему "Гроші, грошовий обіг Середньої Наддніпрянщини XIV–XV століть". Автор більше 20 наукових публікацій із питань нумізматики та археології середньовічної України. Працює над створенням нумізматичної карти України XIV–XVII століть.

Монгольська навала XIII століття збілася із так званим „безмонетним періодом“ в історії Східної Європи. Традиційно початок „безмонетного періоду“ датують серединою чи кінцем XII століття, пов'язуючи його з особливими формами виробничих відносин та обміну, які виникли в умовах феодальної організації суспільного виробництва. Закінчення „безмонетного періоду“ відносять до другої половини XIV століття – часу відновлення карбування власних монет у князівствах Східної Європи та надходження і обігу значної маси іноземних монет. Основними грошовими засобами в „безмонетний період“ були срібні зливки-гривни*, а також різноманітні товаро-гроші: скляні браслети та намистини, шиферні пряслиця, бруски солі, черепашки каури, шкіри та хутра тварин, прикраси, фрагментоване срібло, сільськогосподарська продукція та інше.

Проте дослідники наголошують на умовності самого терміну „безмонетний період“. Адже відомі монетні знахідки і цього часу. Просто порівняно із численними знахідками X–XI чи XIV–XVIII століть іноземні монети XII–XIII століть становлять незначний відсоток, а власні – не карбуються.

* Тут і надалі назва грошової одиниці „гривна“ подається уживаній нині формі – „гривня“.

З історії грошей

Монетне карбування в Україні у XIV–XV століттях

Монгольська навала призвела до руйнування багатьох місцевих та міжнародних торгових шляхів, до пограбування населення Русі-України, перешкоджала активному монетному обігу та власному карбуванню, тим самим продовжуючи „безмонетний період“.

Поступова відбудова зруйнованих ординцями продуктивних сил, їх подальший розвиток сприяють поживленню господарського життя. Поглиблення суспільного поділу праці, зростання сільськогосподарського та ремісничого виробництва, збільшення населення міст дають поштовх розвитку економічних зв'язків між районами та містами, піднесенню внутрішньої і зовнішньої торгівлі.

Створена в результаті завоювань величезна держава – Золота Орда, до складу якої входила абсолютна більшість українських земель, у середині XIV століття

культурне життя. Певна стабілізація політичного та економічного життя відбувається і на тих українських землях, які не увійшли до складу Великого князівства Литовського і Руського.

На території українських земель формується кілька державних утворень із потребами та умовами для активного монетного обігу, економічно і політично спроможних на власну емісію. Найрозвинутішими регіонами в XIV–XV століттях стають Середня Наддніпрянщина, степова частина Наддніпрянщини, Галичина, Волинь, Поділля, міста Криму та Північного Причорномор'я. Монетна емісія, як правило, здійснюється в столицях, опорних пунктах політичної влади.

На Середній Наддніпрянщині, яка стала осередком відновлення української державності під проводом литовсько-русських князів Ольгердовичів, такими центрами стають столиці найрозвинутіших князівств Русі-України – Київського та Новгород-Сіверського.

Монети Київського князівства XIV століття

Випуск власної монети у Києві пов'язується з ім'ям князя Володимира Ольгердовича (1362–1394), який зайняв „київський стіл“ після перемоги свого батька над татарами у битві на Синіх Водах.

Сучасною історіографією політика київського князя Володимира Ольгердовича розглядається як продовження справи Данила Романовича Галицького та його нащадків в об'єднанні українських земель у межах єдиної державної системи. Спираючись на традиційну роль Києва як політичного і культурно-релігійного центру Русі, Володимир Ольгердович дбав про розширення меж Київського князівства, піднесення політичного та економічного значення Київської землі. За активної підтримки князівської влади у Києві відновлюється митрополічна кафедра (1376–1380, 1382–1389), перенесена за часів ординського панування до Володимира-Суздальського, а потім – до Москви. У 1384 році Во-

Фото 1. Монета Київського князя Володимира Ольгердовича (1362–1394). Національний музей історії України. Збільшення в 3 рази.

лодимир відправив до в'язниці поставленого на митрополита у Константинополі суздальського архієпископа Діонісія, який „помишляє от Києва ити на Москву, хотя быти митрополитом на Русі“. Літописець, аргументуючи арешт Діонісія, вкладає до вуст Володимира слова, які свідчать про політичний вплив князя: „пошел еси на митрополию в Царьград без нашего повеления“.

Наприкінці 1394 або на початку 1395 року литовською великокнязівською владою Володимира Ольгердовича було „виведено“ з Києва силою. Київським князем стає Скиргайло Ольгердович, перед тим намісник польського короля Ягайла у Литві.

Ознакою політичного та економічного потенціалу Київської землі за Володимира Ольгердовича постає факт карбування власних монет, а самі монети – важливим джерелом у реконструкції державотворчих процесів у Русі-Україні.

Фонд монет Київського князівства нараховує близько 1200 екземплярів, які походять із більш як півтора десятка пунктів знахідок. Номінальна вартість монет удільних князівств того часу була значно вищою за вміст у них дорогоцінного металу (срібла). Це обумовлювало придатність таких монет до обігу лише у вузьких кордонах місцевого ринку, де діяли норми примусового курсу відповідних монет. Абсолютна більшість знахідок київських монет походить із Середньої Наддніпрянщини – території, контролюваної київським князем. Водночас окремі монети Володимира Ольгердовича знаходили у Литві, на Кубані та на Нижньому Дніпрі, що свідчить про економічні зв'яз-

ки Київського князівства.

Як і абсолютна більшість тогочасних монет Східної Європи, київські монети виготовлялися із срібного плюшеного дроту. Дріт певної товщини рубали на шматочки, плющили і карбували зображення.

Монети Володимира Ольгердовича поділяються на сім груп, які різняться зображеннями та метрологічними характеристиками. Вага київських монет – від 0,1 до 1,1 грама, розміри – 8–15 міліметрів.

Перший тип київських монет є наслідуванням золотоординських монет хана Джанібєка (1342–1357) (рис.1). Подібні наслідування відомі й в інших регіонах Східної Європи. Багато князівств Північно-Східної Русі починали карбування власних монет через наслідування золотоординських.

Усі інші типи київських монет поєднані зображенням „князівського знака“, завдяки якому монети київського князя виділяються серед багатьох нумізматичних пам'яток Східної Європи (рис.2–5). Є всі підстави бачити у цьому знакові схематичне зображення церкви. На європейських середньовічних монетах часто зустрічається зображення церкви, навіть

робляться спроби ідентифікації конкретних храмів із зображеннями на монетах. Як правило, на середньовічних європейських монетах зображався головний собор міста.

Київ – центр митрополії вся Русі навіть після монгольських погромів зберіг багато монастирів та церков. Про значення Києва наприкінці XIV століття згадується в соборній патріаршій постанові 1380 року: „невозможно ему быть архиереем Великой Руси, не получив сначала наименования по Киеву, который есть соборная церковь главный город всей Руси“.

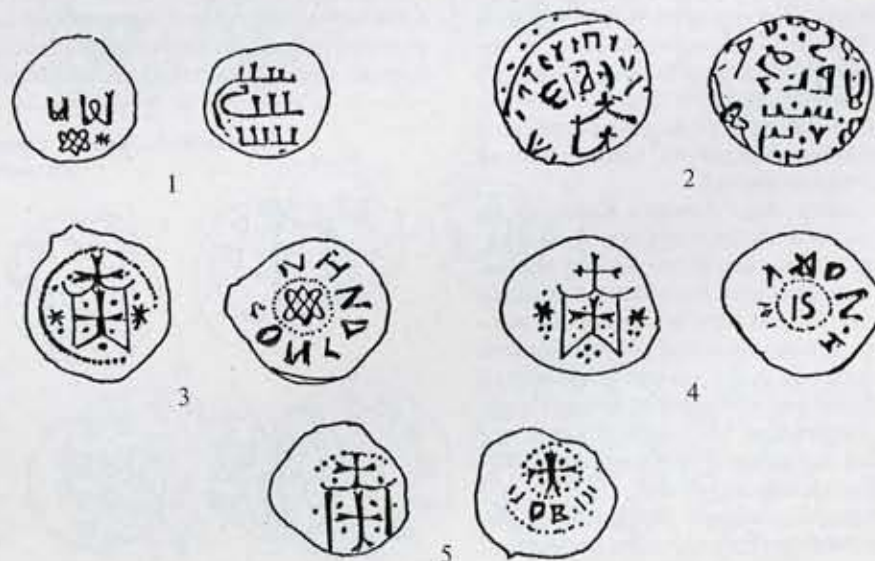
Можливо, герб на київських монетах зображав якусь конкретну київську цер-

Більшість типів монет, карбованих Володимиром Ольгердовичем, поєднані відтворенням „князівського знака“, в якому вгадується схематичне зображення церкви. Існує припущення, що при створенні цього знака могли бути використані давньоруські знаки Рюриковичів – тризуб та двоzub

кву, пов'язану з князем, а найвірогідніше – символізував соборну церкву вся Русі і „головну митрополію“ у широкому розумінні. Не виключено, що у творенні гербового зображення, пов'язаного з релігійним значенням міста, взяв участь сам митрополит Кипріяні. Потім у дітей князя цей знак закріпився як родовий, про що свідчать зображення на печатках синів Володимира Ольгердовича.

Проблематичним залишається з'ясування питання про долю в XIV–XV

Рисунки 1–5. Монети Київського князівства XIV століття. Збільшення в 1,5 раза.

Випуск монет Київського князівства у XIV столітті пов'язується з ім'ям князя Володимира Ольгердовича, який зайняв „київський стіл“ після перемоги свого батька князя Литовського Ольгерда над татарами

Фото 2. Монета Новгород-Сіверського князя Дмитра-Корибута Ольгердовича (1380–1392). Національний музей історії України. Збільшення в 3 рази.

століттях давньоруських знаків Рюриковичів - тризубів та двозубів. Цілком ймовірно, що якийсь із них зберігався (у первісному чи зміненому вигляді) на одному з атрибутів князівської влади у Києві в XIV столітті і саме його було використано при створенні „нового знака”. Однак і в такому випадку цей „християнізований тризуб чи двозуб” повинен був усвідомлюватися в очах його творців як церковний символ.

Проіснувавши до 90-х років XIV століття, після усунення Володимира Ольгердовича з Києва київський монетний двір знову занепадає. Тепер уже - на цілі століття

На другому боці монет Володимира Ольгердовича з „князівським знаком” - наслідування ординських монет Мухаммеда-Буляка (1370–1380) - (рис.2) - зображення татарської „плетінки” (рис.3), значка «IS» (рис.4; фото 1), хрестика (рис.5), що відтворює різні політичні та економічні реалії того часу. Останні типи київських монет - бракетати, з однобічним зображенням „князівського знака” чи хрестика. Навкрути центральних зображень - різні модифікації імені князя „Володимир” (фото 1), часто в скороченому вигляді.

Монетне карбування у Києві, як і в інших регіонах Східної Європи, залежало від надходження та запасів срібла, хоч і визначалося потребами в обіговій монеті. Ці фактори впливали на кількість карбованих монет і на їхню якість. Крім того, влада мала значні прибутки від зменшення вагових та якісних норм при карбуванні. Це значною мірою пояснює коливання в метрологічних параметрах київських монет.

У скарбах монети Володимира Ольгердовича зустрічаються з гривнями,

тичні умови не давали можливості карбувати монети на Київській землі.

Сіверські монети XIV століття

На відміну від Київської та Переяславської земель, об'єднаних під владою князя Володимира Ольгердовича, Чернігово-Сіверщина постає розділеною на багато удільних князівств. З початку 80-х років XIV століття на політичній арені виділяється Новгород-Сіверське князівство на чолі з князем Дмитром-Корибутом Ольгердовичем (1380–1392).

Писемні джерела свідчать про активну діяльність князя у феодалній міжкнязівській боротьбі у Великому князівстві Литовському і Руському. Щоб приборкати князя, у червні 1382 року великим князем Кейстутом було здійснено навіть каральний похід на Сіверщину. На початку 90-х років XIV століття лише Дмитро-Корибут, єдиний із чернігово-сіверських князів, був спроможний виступити проти сильного війська Великого князя Вітовта. Взимку 1392–1393 років Вітовт штурмом оволодів Новгород-Сіверськом. Дмитро-Корибут із дружиною та дітьми потрапив у полон.

На сьогодні виділено лише 13 монет, віднесених до карбування Новгород-Сіверського князя Дмитра-Корибута Ольгердовича. Проте не виключено, що головні знахідки ще попереду

На сучасному етапі виділено лише 13 монет, віднесених до карбування Сіверського князівства. Здебільшого монети містять характерний знак у вигляді стилізованого розквітлого хреста (⚔) (рис.7–9; фото 2), який потім з'являється на печатці сина. На двох монетах чітко збереглося ім'я князя: „Д КОРИБТВО” (рис.6–7).

Рисунки 6–9. Монети Сіверського князівства XIV століття. Збільшення в 1,5 рази.

Фото 3. Руський напівгрів (квартник) Владислава Ягайла (1386–1434). Національний музей історії України. Збільшення в 3 рази.

На звороті частини монет „читається” наслідування ординських монет хана Мухаммеда-Буляка (1370–1380).

Вага монет - від 0,65 до 1,50 грама, розміри - 15–20 міліметрів. Монети відомі за двома скарбами, знайденими у Наддніпрянщині та на Поволжі. У скарбах вони були знайдені разом із джучидськими, київськими монетами та гривнею.

Незначна кількість відомих монет Корибута може бути свідченням короткочасного карбування у князівстві. Проте не виключено, що головні знахідки ще попереду.

Під час археологічних досліджень Новгород-Сіверська не зафіксовано об'єктів, які могли б пов'язуватися з монетним двором.

Нумізматичних пам'яток, карбованих у Новгород-Сіверському після князювання Дмитра-Корибута, не виявлено.

Галицькі монети XIV-XV століть

У результаті походу короля Казимира III в 1349 році Галицька Русь була приєднана до Польського королівства. Спочатку вона увійшла до складу Польщі як окреме автономне утворення з правом карбування власної монети. Карбування тривало з початку 50-х років XIV століття до 1414–1415 років. Така автономія, як і карбування власної монети, спиралася на значний економічний потенціал міста Львова і Галицької землі.

Вигідне географічне розташування Львова на перехресті найважливіших міжнародних торгових шляхів, консолідує державотворчу політику галицько-волинських князів кінця XIII - першої половини XIV століть, менші ніж на решті українських земель наслідки монголо-татарського гноблення обумовлювали високий рівень товарно-грошових відносин. Ще до польського загарбання Львів був одним із найважливіших торгових центрів Європи.

Цікаво, що польські королі з другої

половини XIV - початку XV століть часто були боржниками багатих львівських купців та лихварів.

Сучасною історіографією галицькі монети розглядаються як логічний резуль-

тат розвитку економіки Галицької Русі. Польська ж адміністрація виступає організатором оформлення монетної емісії.

Перша згадка про „руські” галицькі монети у писемних джерелах належить до 1356 року. Відомі монети Галицької Русі, карбовані від імені короля Казимира III (1333–1370), правителя Червоної Русі за короля Людовика Угорського - князя Владислава Опольського (1372–1378), самого короля Людовика Угорського (1370–1382) та короля Владислава Ягайла (1386–1434).

За перших трьох володарів відомі срібні напівгроші (квартники) та мідні денарії, за Владислава Ягайла - лише срібні монети. Срібні напівгроші XIV століття містять на одному боці першу літеру „ініціал” імені відповідного володаря, навкрути легенду, яка посвідчує назву країни (за Казимира III) - (рис.10) - чи ім'я та титул володаря. На другому боці таких монет зображувався герб Галицької землі і міста Львова - лев, який стоїть на задніх

Рисунки 10–18. Галицькі монети XIV-XV століть. Збільшення в 1,5 рази.

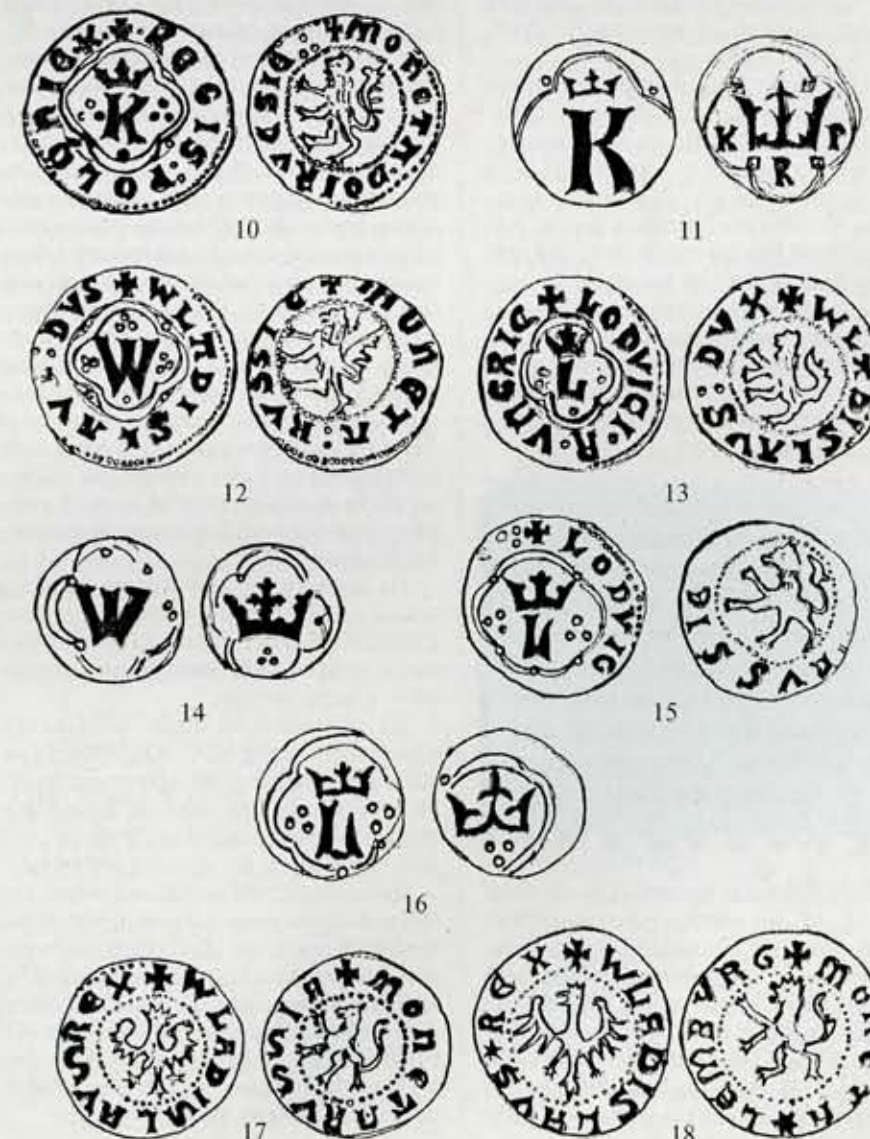

Фото 4. Львівський напівгрів Владислава Ягайла (1386–1434).
Національний музей історії України. Збільшення в 3 рази.

лапах. Навкруги легенда, яка посвідчує назву емітента („moneta dei ruscie“, „moneta russie“) – (рис. 10, 12, 13, 15).

На монетах Владислава Ягайла літера-„ініціал“ володаря замінюється на зображення державного герба – польського орла. А з 1394 чи 1399 років замість галицьких напівгрівів починають карбуватися нижчі за якістю львівські напівгрівші з легендою „moneta lemburg“ замість „moneta russie“ (рис. 17–18, фото 3,4).

Руські напівгрівші, постійно зменшуючи свою вагу від 1,5–1,6 грама за Казимира III до 0,9–1 грама за Владислава Ягайла, карбуються з високою (700–875) пробою срібла. Львівські напівгрівші Владислава Ягайла різко погіршують якість до проби 400–500, але мають більшу вагу та розміри. За метрологічними параметрами львівські напівгрівші зрівнюються із тогочасними польськими. Це пояснюється прагненням польської влади зв'язати єдиною монетною системою Галицьку Русь і Польщу.

Більше півстоліття Галицька Русь карбує власні монети – срібні напівгрівші (квартники) та мідні денарії. На початку XV століття Львів втратив свою автономію (перетворившись у звичайну провінцію Польщі), а з нею – і право на монетну емісію

Мідні галицькі денарії XIV століття (рис. 11, 14, 16) містять на одному боці літеру-„ініціал“ відповідного володаря, на другому – зображення королівської корони. Вага таких монет – 0,39–1,48 грама, розмір – 14–17 міліметрів. Галицькі денарії вважаються суто міською монетою, призначеною насамперед для задоволення міських платежів та дріб-

них торгових операцій. Знахідки мідних галицьких монет відомі лише у містах, здебільшого у самому Львові.

Знахідки срібних галицьких монет в основному походять із Галичини та Західної частини Поділля. Проте відомі вони і в знахідках у Польщі, Молдові, на Волині і Наддніпрянщині.

Характерною ознакою срібних і мідних монет Червоної Русі XIV століття є оригінальний обідок із чотирьох дужок навкруги центрального зображення. На думку дослідників, такий елемент, як і витонченість ліній, свідчить про італійські впливи у карбуванні галицьких монет. Адже такі деталі нерідко зустрічаються на італійських монетах. Італійські впливи на оформлення галицьких монет пояснюють зв'язками між вірменськими колоніями Львова і Венеції. Всі львівські монетарії, чия національність встановлюється за писемними джерелами, були вірменами. А Львів був одним із головних „вірменських центрів“ Європи в XIV–XV століттях разом із Венецією та Амстердамом. Саме вірменська східна торгівля розглядається як один із чинників первинного торгового піднесення Львова.

На відміну від карбування монет у інших місцях Східної Європи – із розплющеного дроту, галицькі монети виготовлялися за європейськими зразками – з листа металу.

Не встановлено місце львівського монетного двору XIV–XV століть, не знайдено знаряддя. Але джерела зберегли інформацію про майнові справи між львівськими монетаріями, згадують будівельні роботи на монетному дворі.

Дослідники досі не дійшли згоди, хто був володарем монетної регалії (право отримувати прибутки від карбування) – король чи міська влада Львова? Напевно, карбування було вигідне обом сторонам.

У середині другого десятиріччя XV століття Львів втратив свою автономію з усіма привілеями, в тому числі й право на карбування монети.

Монети Мамаєвої Орди

Відцентрові тенденції в Золотій Орді призвели до утворення на західних землях нової поліетнічної держави – „Мамаєвої Орди“ (одночасно із розширенням володінь і впливу Великого князівства Литовського).

З початку 60-х років XIV століття і протягом 20-річного володарювання „одному з найстарших монгольських емірів“ Мамаю вдалося створити могутню державу. Не будучи за походженням представником правлячої династії чингизидів, Мамай не міг претендувати на ханський престол. Тому свою владу він реалізовував через підставних ханів Абдуллаха (1361–1370) та Мухаммеда-Буяка (1370–1380).

Володарюванню Мамаю було покладено кінець після двох його нищівних поразок – від коаліції руських і русько-литовських князів на чолі з Дмитром Донським на Куликовому полі в 1380 році та від військ хана Тохтамиша в 1380 чи 1381 роках.

Під реальною владою Мамаю перебували степові землі між Волгою, Доном та Дніпром, передкавказькі степи, значна частина Криму, південно-західні райони Молдови. Політичним центром держави була степова Наддніпрянщина із столицею і ханською ставкою Ордою, які дослідниками пов'язуються із Кучугурським городищем у Запорізькій області.

Орда (на монетах – Орду) була місцем регулярного карбування монет у 1365–1380 роках. Викарбовано значну кількість срібних дирхемів та мідних пул. Столичні емісії Орди абсолютно переважають у знахідках цього часу, хоча від імені ханів Мамаєвої Орди монети карбувалися в кількох місцях – в Азаку (Приазов'я), Новому Сараї (Поволжя), Хаджі-Тархані (Астрахань), Маджарі (Північний Кавказ), Криму. Срібні дирхеми містять на одному боці титули та ім'я ханів, на другому – місце карбування та рік арабською мовою (рис. 19–20; фото 5). Як і монети Золотої Орди, дирхеми „мамаєвих ханів“ карбовано з розплющеного дроту.

Значною кількістю варіантів представлено карбування мідних пул, які випускалися для внутрішнього обігу. Багато з таких монет ще не атрибутовано, оскільки серед них значна кількість так званих анепіграфічних монет, які не містять ніяких написів.

Більшість відомих мідних пул Мамаєвої Орди містять ім'я хана Абдуллаха та зображення звіра (рис. 21), зображення характерної тамги та рослинного орнаменту (рис. 22). Значну кількість таких монет знайдено під час розкопок на місці столиці Мамаєвої Орди, а також найбільших ординських міст та прилеглих територій. На відміну від срібних дирхемів, за межі держави Мамаю мідні пули майже не виходять.

Фото 5. Дирхем Мамаєвої Орди. Монетний двір Орда. Мухаммед-Буяк (1370–1380).
Національний музей історії України. Збільшення в 3 рази.

Мідні монети Мамаєвої Орди, розміром 15–20 міліметрів, мають вагу близько 1,5–3,0 грама, срібні дирхеми, розміром 15 міліметрів, – 1,45–1,50 грама (азакські – 1,36 грама).

У результаті археологічних досліджень на Кучугурському городищі зафіксовано фундаменти численних споруд, серед яких залишки мечеті, житлового комплексу палацового типу (ханський двір?). Можна припустити, що при ханському дворі знаходився і монетний двір Мамаю.

Після розпаду Золотої Орди на степових землях між Волгою, Доном та Дніпром, передкавказьких степах, значній частині Криму і Молдови утворюється нова поліетнічна держава – Мамаєва Орда. Срібні дирхеми та мідні пули від імені її ханів карбують у степовій Україні, Приазов'ї, Криму, на Поволжі та Північному Кавказі

Літописець, розповідаючи про боротьбу Мамаю із ханом Тохтамишем, зазначає: „Царь же Токтамышь посла за ним в погоню вой своя и оубиша Мамай, а сам шед взя Орду Мамаеву и царицы его и казны его и улус весь пойма“.

Назва Орди як одного із центрів карбування зустрічається на монетах Тохтамиша та наступних ханів аж до 20-х років XV століття. Проте де саме знаходилася Орда цих володарів, остаточно не з'ясовано.

Існування на Нижньому Дніпрі столиці величезної держави Мамаєвої Орди мало великий вплив на політичний та економічний розвиток князівств Південної Русі-України. Крім того, що монети ординського карбування (срібні дирхеми) набули тут значного поширення, їх

наслідують окремі типи київських та сіверських монет.

Монетне карбування в Криму в XIV–XV століттях

У Криму, одному з найрозвинутіших улусів Золотої Орди, здійснювалася емісія в опорному пункті – місті Солгати (Старий Крим). Монети випускалися не регулярно – із 60-х років XIII століття і до початку XV століття. Здебільшого монети містять легенди з іменами відповідних володарів, релігійні символи та побажання, тамгу дому Бату (роду Батия) та інше. Відомі мідні пули із зображеннями тварин, птахів, вершників, геометричних та рослинних орнаментів, сонячного лику тощо. Цікаво, що легенди на монетах Криму XIII століття виконані перською, арабською, тюркською та грецькою мовами, що відтворює поліетнічний склад населення півострова. Але з початку XIV століття всі монетні двори Золотої Орди починають карбувати єдинотипні дирхеми з арабизованими титулами, побажальними випускними даними.

У першій половині XV століття на Кримському півострові утверджується династія Гірейів, проголошується Кримське ханство. Крім території півострова, гірейські срібні монети акче поширюються на степову частину України, Поділля і Наддніпрянщину

З початку XV століття за хана Шадібєка (1400–1408) з'являються джучидські дирхеми, карбовані на новому монетному дворі – Кафі аль-Джеліді з характерною триногою тамгою.

Кримські монети Золотої Орди зустрічаються здебільшого у причорноморських та степових знахідках, проте потрапляють і в інші регіони. Особливо слід відзначити кримські дирхеми Тохтамиша (1380–1395), які відомі за знахідками з багатьох регіонів Східної Європи.

Занепад Золотої Орди, посилення окремих етнополітичних угруповань призводять до відокремлення та утвердження кількох феодалних володінь.

На початку 20-х років XV століття на Кримському півострові утверджується династія Гірейів, під проводом якої проголошується нова держава – Кримське ханство (1449–1783).

Гірейські монети XV століття, які почали карбуватися близько 1440 року за хана Хаджі-Гірея (1420–1466), представлені єдиним номіналом – маленькою срібною монетою розміром 8–12 міліметрів, вагою 0,66–0,72 грама під назвою акче.

Гірейські акче XV століття містять на одному боці легенду з ім'ям та титулами Кримського хана, на другому – тамгу Гірейів (герб Кримського ханства), місце та рік карбування (рис. 23).

У XV столітті гірейські монети карбу-

Рисунки 19–22. Срібні дирхеми та мідні пули Мамаєвої Орди.
Збільшення в 1,5 рази.

Фото 6. Генуезько-татарський аспр другої чверті XV століття. Національний музей історії України. Збільшення в 3 рази.

ються в містах Кирк-Йор (Чуфут-Кале) та Крим.

Обіг гірейських монет не обмежується лише Кримом, наприкінці XV століття гірейські монети поширюються на степову частину України, Поділля і Наддніпрянщину.

На високому рівні перебували товарно-грошові відносини у генуезьких колоніях Північного Причорномор'я, заснованих ще в XIII - XIV століттях: Кафі (Федосія), Чембало (Балаклава), Солдаї (Судак), що обумовлювалося активною участю генуезьких купців у міжнародній торгівлі. Вже до 1290 року належить перша згадка про монету „asperi di Sufa”. Але дослідники не можуть остаточно вирішити - чи в цій згадці мова йде про генуезьке карбування, чи про татарську монету, карбовану в Кафі.

Найперші відомі монети, карбовані в залежній від татар генуезькій колонії Кафі, датуються 1425-1428 роками. Хоча в документах, датованих 1420-1424 роками, згадуються чиновники монетного двору Кафи, кошти на ремонт і купівлю інструментів для монетного двору.

Під 1471 роком є згадка про відкуп права монетного карбування у Кафі приватною особою.

Карбування генуезько-татарських монет закінчується із захопленням Кафи турками 1475 року.

Генуезько-татарські срібні аспри містять на одному боці герб Генуї, назву міста та ініціали консулів, на другому - золотородинську чи гірейську тамгу і легенди з

іменами ханів. Легенди на „татарському боці” часто виконані у приблизній формі. Вага таких монет - 0,7-1,3 грама, розмір - 8-12 міліметрів (рис.24; фото 6).

Мідні монети-фоллери навколо гірейської тамги взагалі не містять ніяких легенд або ж мають лише латинські літери. Такі монети, напевно, карбувалися для внутрішніх платежів.

Частину генуезько-татарських срібних монет із татарськими легендами з обох боків, навкруги герба Генуї та ординської тамги, відносять до карбування міста Крима.

Існують також дуже цікаві татарські монети з генуезькою контрмаркою, надкарбовані, напевно, у Кафі.

Основний ареал поширення генуезько-татарських монет - Крим, але в другій половині XV століття вони разом із гірейськими монетами надходять і на Наддніпрянщину.

Карбування Білгород-Дністровського (Аспрокастро-Аккермана)

У першій чверті XV століття в місті Білгород-Дністровському (Аккермані), розвинутому торгово-економічному центрі на міжнародних сухопутних і морських шляхах, карбуються міські мідні монети. Карбовані у Білгород-Дністровському, який на початку XV століття

Крім випуску мідних монет, у Білгород-Дністровському (Аккермані) контрмаркували татарські срібні дирхеми - на них надкарбовувався хрестик із кульками

відійшов до Молдавського князівства, вони мають на одному боці зображення грецького хреста, на другому - герб Молдавського князівства (голова бика). Навкруги грецького хреста, який вважається гербом Білгород-Дністровського - слов'яно-греко-візантійська назва міста „Аспрокастро” (із грецької - „біле місто”, „біла фортеця”) - (рис.25). Вага монет - 1-2,2 грама, розмір 13-16 міліметрів. Усього відомо близько 20 таких монет.

Крім випуску мідних монет, у Білгород-Дністровському провадилося контрмаркування татарських срібних дирхемів. На татарських монетах надкарбовувався хрестик із кульками, відомий за одним із випусків міських мідних монет.

Окреме місце посідають рідкісні золотоординські монети з литовською контрмаркою - гербом „колюмнами”. Більшість відомих знахідок із такими монетами походить із південних кордонів Великого князівства Литовського і Руського (Східне Поділля та Наддніпрянщина). Певно, контрмаркування ординських монет литовськими „колюмнами” провадилося для потреб населення прикордонної „буферної зони”, не досяжної для литовських монет у другій чверті XV століття.

На татарських дирхемах відомі литовські контрмарки з гербом „колюмнами”. Припускають, що такі контрмарки ставилися на прикордонних митних пунктах, один із яких міг знаходитися в Каневі

тя. Не виключено, що для такого контрмаркування були залучені залежні від литовської великокнязівської адміністрації татарські хани XV століття.

Фото 7. Чехія. Празький гріш Вацлава IV (1378-1419). Фонди Києво-Печерського державного історико-культурного заповідника. Збільшення в 3 рази.

Існує припущення, що контрмарки ставилися на прикордонних митних пунктах, один із яких міг знаходитися в Каневі. Але для остаточного вирішення питання про місця контрмаркування татарських монет бракує фактичного матеріалу.

Волинь і Поділля - не відкриті центри монетних емісій?

Значного політичного та економічного розвитку в XIV-XV століттях набула Волинь. Луцьк часто називають другою столицею Великого князя Литовського і Руського Вітовта (1392-1430). Саме в цьому місті намагався він

Напевно, найближчим часом стануть відомі нові центри монетних емісій в Україні у XIV-XV століттях, нові імена володарів емісійних центрів. Адже значна кількість знахідок цього часу ще остаточно не атрибутована. Насамперед це стосується наслідувань золотоординських монет, карбуватися які могли не лише в Києві та Новгород-Сіверському. Цікаві відкриття можливі і серед величезного фонду кримських монет. Під час феодальних війн володарі різного рівня для економічних потреб та для підняття свого авторитету могли карбувати власні монети. Чудовим прикладом цього можуть бути нещодавно атрибутовані монети 1419-1420 років. На них прочитано ім'я невідомого раніше хана Бек-Суфі.

Чеські, угорські, італійські та інші монети на українських землях

Слід зазначити, що крім пам'яток власних емісій, спрямованих на внутрішній та регіональний обіг, населення України широко послуговувалося міжнародними грошовими засобами. Особливим попитом користувалися празькі гроші, великі срібні монети вагою близько 3 грамів, карбування яких почалося в Чехії близько 1300 року (фото 7). Протягом майже 200 років такі монети були своєрідною „міжнародною валютою” в багатьох країнах Центральної та Східної Європи, посіли вони панівне становище в грошовому обігу і в Україні.

Але якщо на західноукраїнських землях празькі гроші поширюються вже з початку - середини XIV століття, то на решті українських земель празький гріш активно надходить до обігу лише на межі XIV-XV століть. Празький гріш та копа грошів (60 грошів) у тогочасних писемних джерелах виступа-

Особливим попитом у населення України користувалися празькі гроші - своєрідна міжнародна валюта країн Центральної та Східної Європи XIV-XV століть

ють не лише як реальні монети, але й як лічильні одиниці. Разом із гривнями, які на початку XV століття перестають бути реальними зливками срібла, гроші та копії надовго залишаються одиницями вартості не лише в Україні, а й на сусідніх землях.

Близько середини XV століття на українські землі починають надходити золоті європейські монети (здебільшого угорські та італійські), які поступово також стають не лише обіговою, але й лічильною одиницею. „Злотова лічба” („злотий”, „золотий” = 30 грошів) із XVI століття стала основою польської національної грошової системи, мала широке поширення і в Україні.

Наприкінці XV століття у грошовій лічбі на українських землях починає застосовуватися лічильна одиниця Литовсько-Руської держави - „рубль”.

У цілому, для грошового господарства українських земель XIV-XV століть характерна велика різноманітність монетних номіналів та систем лічби, регіональні особливості грошового обігу. Писемні джерела досить часто згадують змішану монетну лічбу, що обумовлено вживанням в обіг різноманітних монет та економічних зв'язків між регіонами України та сусідніми землями.

Будучи результатом і водночас потребою економічного та політичного розвитку, монетні системи окремих регіонів будувалися на основі місцевих вагово-грошових систем. Разом з тим, основні монетні номінали пристосовувалися до міжнародних чи регіональних грошових засобів.

Як пам'ятки економічного, політичного та культурного життя, монети XIV-XV століть, карбовані в Україні, служать цінним джерелом для реконструкції історичних процесів в Україні.

Рисунок 26. Литовський денарій Вітовта (1392-1430). Монетний двір Вільно (Луцьк?). Збільшення в 1,5 рази.

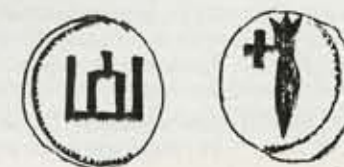

Рисунок 23. Акче Кримського ханства XV століття. Збільшення в 1,5 рази.

Рисунок 24. Генуезько-татарський срібний аспр міста Кафи XV століття. Збільшення в 1,5 рази.

Рисунок 25. Мідна монета міста Білгород-Дністровського (Аккермана) XV століття. Збільшення в 1,5 рази.

**Тетяна Василівна
Добко**

1980 року закінчила Київський державний інститут культури. Того ж року почала працювати у Центральній науковій бібліотеці ім. В.І.Вернадського НАН України — спочатку бібліографом, молодшим науковим співробітником. Нині очолює відділ довідково-бібліографічного обслуговування. Кандидат історичних наук.

З бібліотечних фондів

Центральна наукова бібліотека ім.В.І.Вернадського НАН України — найбільша універсальна бібліотека держави, національне книгозбище України. Фонди бібліотеки нараховують понад 12 мільйонів найрізноманітніших джерел інформації з усіх галузей знань, містять книги, журнали, газети, видання, що продовжуються, карти, ноти, образотворчі матеріали, рукописи, видання на нетрадиційних носіях інформації. ЦНБ — єдиний в Україні депозитарій документів Організації Об'єднаних Націй та її спеціалізованих установ.

Для поповнення універсального за змістом фонду зарубіжної літератури ЦНБ здійснює книгообмін із 1512 бібліотеками і науковими закладами із 77 країн світу. Щороку бібліотека отримує близько 150 тисяч нових видань.

Читачами бібліотеки є понад 150 тисяч учених, фахівців, аспірантів, студентів, яким щороку видається близько трьох мільйонів видань. Щоденно бібліотеку відвідують близько тисячі читачів.

Орієнтованість у бурхливому інформаційному потоці допомагають висококваліфіковані фахівці бібліотеки. За допомогою системи каталогів, картотек, довідково-бібліографічного фонду, баз даних вони допомагають читачам у пошуку необхідної інформації. У бібліотеці здійснюються оперативне інформаційно-аналітичне та довідково-бібліографічне обслуговування читачів та абонентів як за разовими, так і за постійно діючими запитами, надаються різноманітні бібліографічні довідки у формі телефонної відповіді, оформленого відповідним чином списку літератури, перегляду документів.

З метою задоволення постійно зростаючих універсальних за змістом інформаційних потреб користувачів у бібліотеці створюються локальні бібліографічні та реферативні бази даних з питань сучасного законодавства, економіки та політики України.

Проблемно-орієнтована база даних "ECON" з актуальних питань ринкової економіки, створена у відділі довідково-бібліографічного обслуговування, нині нараховує понад 10 тисяч записів і містить відомості про книги, автореферати, статті з періодичних видань, збірників тощо українською, російською та іноземними мовами за 1992–1995 роки. Під час тематичного пошуку за основними ключовими словами (акціонерні товариства, асоціації, банки, банківська діяльність, бізнес, біржі, інвестиції, комерційне право, концерни, корпорації, лізинг, макроекономіка, маркетинг, менеджмент, мікроекономіка, приватизація, ринок цінних паперів, страхування, фінансування тощо) можливе уточнення пошуку за географічними ознаками, видами документів, хронологією тощо. Інформація з бази даних надається у вигляді друкованого списку літератури або на дискеті. Можливе копіювання необхідних видань, наявних у фондах ЦНБ. Докладнішу інформацію можна отримати за телефонами: 264-25-96, 264-27-63. Про наявність літератури у фондах ЦНБ можна дізнатися за телефонами: 264-85-03, 267-48-29. Щодо аналітичних розробок з актуальних питань економічного та суспільного життя в Україні, щоденних оглядів подій політичного, економічного, соціального життя у відображенні періодичної преси слід звертатися за телефонами: 264-17-70, 265-57-84.

Банки. Банківська та фінансова діяльність: реферативний огляд видань із фондів Центральної наукової бібліотеки ім. В.І.Вернадського НАН України

Валютне регулювання в Україні: Довідник: Закони, укази, постанови, інструкції. — К.: ЦСП "Компас", 1995. — 160 с.

У збірнику вміщено основні законодавчі та нормативні документи: закони та постанови Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, постанови, інструкції, листи Національного банку України 1993–1995 рр. щодо валютного регулювання.

Регулювання банківської та інвестиційної діяльності в Україні: Законод. та нормат. акти. Вип.1: Правова основа діяльності банків (Укр. наук.-дослід. центр економіки буд-ва "Екобуд"; Укл.: І.В.Голодець, В.М.Ільницький, І.М.Томілюк та ін. — К.: Вид. фірма "Манускрипт", 1995. — 231 с.

Видання містить законодавчі та нормативні документи України з регулювання діяльності банків, інвестиційних фондів та компаній, оподаткування, валютного регулювання, фінансування, кредитування, розрахунків, правових відносин, арбітражу, аудиту, нотаріальної діяльності, страхування тощо. Нормативні акти подані за станом на 10.02.1995 р.

Аудит и ревизия: Справ. пособие /Под общ. ред. И.Н.Белого. — Минск: ООО "Мисанта", 1994. — 221 с.

Довідковий посібник підготовлено з урахуванням нових законодавчих і нормативно-правових актів, а також відповідно до міжнародних стандартів з аудиту. Розглядаються організаційні форми і види контролю у ринковій економіці. Розкриваються зміст, види й організації аудиту та ревізії. Викладено стандарти аудиту, прийоми документального і фактичного контролю, які використовуються в процесі аудиту та ревізії. Подаються способи і прийоми контролю касових, банківських і розрахункових операцій. Книга зацікавить бухгалтерів і менеджерів усіх рівнів, працівників аудиторських фірм та контролю-ревізійних служб.

Банки на развивающихся рынках: [Справ. изд.]. Пер. с англ.: В 2-х т. — М.: Финансы и статистика, 1994.

Т.1: Укрепление руководства и повышение чувствительности к переменам / Д.МакНотон, Д.Дж.Карлсон, К.Т.Дитц и др. — 317 с.

Т.2: Интерпретирование финансовой отчетности / К.Дж.Барлтроп, Д.МакНотон. — 220 с.

Довідкове видання підготовлене банкірами, які мають досвід роботи в індустриальних країнах та країнах, що розвиваються, при сприянні банківських юристів з великим міжнародним досвідом.

У першому томі розглядаються основні характеристики, необхідні для організації надійної, ефективної і конкурентоспроможної банківської справи. Досить детально висвітлено питання планування у банках, управління кредитними ризиками, фінансами, управління та організації роботи з працівниками банків. У додатках наводяться: огляд управління активами підвищеного ризику; практичні рекомендації з питань управління активами та зобов'язаннями, управління валютним ризиком, операційного та фінансового контролю, впровадження інформаційних технологій у банківській індустрії, також подано список літератури з даних питань.

У другому томі вміщено відомості про фінансову звітність банків, пояснюється, як аналізувати звіти банків, профілі ризиків, розглядаються джерела фінансової інформації та її надійність. У додатках наводяться форми звітів та приклади щомісячних звітів, квартальних звітів, річних звітів; приклад фінансового аналізу; класифікація активів, практичні поради з питань банківського нагляду, а також уривок з Базельської угоди ("Зближення систем банківського регулювання відносно виміру капіталу та стандартів, які поширюються на капітал"). Видання зацікавить спеціалістів банківської системи, фінансистів, бухгалтерів.

Банківська енциклопедія / Савлук М.І., Поддєрьогін А.М., Пересада А.А. та ін.; Під ред. Мороза А.М. — К.: Фірма "ЕЛЬТОН", 1993. — 328 с.

В енциклопедії за алфавітом термінів вміщено добірку статей, що характеризують діяльність банків, розкривають зміст грошових, фінансових і кредитних категорій, фінансових операцій.

У книжці подано всебічну характеристику термінів і понять, що належать до банківських операцій. Особлива увага надається діяльності комерційних банків з обслуговування юридичних та фізичних осіб в умовах ринкових відносин. Подається характеристика форм і засобів грошових розрахунків, грошових документів, вкладень і кредитних операцій, операцій із обслуговування платіжного обороту, фінансування і кредитування капітальних вкладень, зовнішньоекономічної діяльності, усіх видів послуг, що надаються банками. Описано операції і напрями діяльності банків України в умовах розвитку ринкових відносин. Дається характеристика діяльності Національного банку України, пов'язана з управлінням сукупним грошовим обігом, емісійними операціями, стосунками з комерційними банками. Розглянуто внутрібанківські операції: управління активами, пасивами, ліквідністю, формування і використання прибутку, дотримання економічних нормативів діяльності. Енциклопедія розрахована на керівників підприємств, кооперативів та організацій, працівників їхніх економічних служб, викладачів вузів, технікумів, студентів.

Банковское дело / Банков. и бирж. науч.-консульт. центр: Под ред. О.И.Лаврушина. — М.: Страх. товарищество "РосТот", 1992. — 428 с.

Практичний посібник допоможе оволодіти новою технологією банківського обслуговування. Вміщено рекомендації щодо розрахунків ліквідності балансу та кредитоспроможності клієнта, методики визначення та зниження банківських ризиків. Розглядаються питання банківського менеджменту, банківського маркетингу, система кредитування та її сучасні форми, лізингові операції комерційних банків, форми забезпечення повернення кредитів, операції комерційного банку із цінними паперами, валютний ринок та валютні операції банків. Висвітлено питання аналізу балансу комерційного банку та основи банківського аудиту.

Банковское дело: Справ. пособие / М.Ю.Бабичев, Ю.А.Бабичева, О.В.Трохова и др.; Под ред. Ю.А.Бабичевой. — М.: Экономика, 1994. — 397 с.

У книзі розглядаються основи банківської діяльності, досвід діяльності комерційних банків. Особлива увага приділяється практиці банківських операцій, управлінню пасивами та активами, ліквідністю, прибутковістю банків, розвитку прогресивних форм кредитно-фінансового обслуговування, організації комерційного та банківського кредитування. Даються рекомендації щодо проведення факторингових, лізингових, заставних, облікових, трастових і фондових операцій, оцінки ризиків та способів страхування в банківській практиці. У додатках подано: форми статуту акціонерного комерційного банку, засновницького договору, положення про філію, ліцензії на проведення банківських операцій, типову форму кредитного договору, договір міжбанківського кредиту, договір на розрахунково-касове обслуговування, кореспондентську угоду, договір про терміновий вклад, угоду про проведення факторингових операцій, документи для оформлення лізингових операцій, зразок договору та брокерське обслуговування на ринку цінних паперів та інші.

Банковское дело: Учебник / Под ред. В.И.Колесникова, Л.П.Кролькевичей. — М.: Финансы и статистика, 1995. — 480 с.

У даному виданні характеризується кредитна система. Розкриваються принципи діяльності і функції Центрального банку Росії та комерційних банків, організація безготівкових розрахунків, планування і регулювання банківських ресурсів, кредитно-розрахункове обслуговування зовнішньоекономічної діяльності, трастові операції, комерційні розрахунки в банках. Значна увага приділяється банківському досвіду країн із розвинутою ринковою економікою та перспективам його використання в умовах Росії. Законодавчі та інструктивні матеріали подано за станом на 1 жовтня 1994р. Книга розрахована на працівників банків, фінансово-промислових компаній, підприємств.

Банковская энциклопедия / Под ред. С.И.Лукаш, Л.А.Малютиной. — Днепрпетровск: СП "Кансса Плюс", 1994. — 246 с.

В енциклопедії узагальнено матеріали, що характеризують діяльність комерційних банків згідно із сучасним законодавством. Дається характеристика форм та способів готівкових і безготівкових розрахунків усіх видів послуг, які банки можуть запропонувати своїм клієнтам. Видання побудовано за алфавітом термінів, використано систему посилань, вміщено алфавітний покажчик.

Деньги, кредит, банки: Справ. пособие / Г.И.Кравцова, Б.С.Войченко, Е.И.Кравцов и др.; Под общ.ред. Г.И.Кравцовой. — Минск: Меркванне, 1994. — 270 с.

Посібник знайомить із сучасною організацією банківської справи,

видами банківських операцій. Грошовий обіг, грошова та кредитні системи розглядаються як новий тип відносин, що розвиваються за ринкових умов. Структура та зміст книжки дають змогу приділити особливу увагу теорії грошей та кредиту, показати їхню роль у розвитку економіки на сучасному етапі. Акцентована увага на необхідності, сутності, функціях та ролі кредиту, його формах (особливо позабанківських): комерційному, лізинговому, іпотечному тощо, системі кредитування підприємств. Висвітлено нові підходи в банківській практиці: банківський маркетинг, нагляд, аудит, гроші та кредит в обслуговуванні зовнішньоекономічної діяльності держав, суб'єктів господарської діяльності. Основні питання викладено шляхом переходу від абстрактного до конкретного, що дає змогу забезпечити системність у розкритті економічних категорій.

Ефимова Л.Г. Банковское право: учеб. и практ. пособие. — М.: БЕК, 1994. — 360 с.

У виданні на основі аналізу чинного законодавства та великого практичного досвіду автора висвітлюються питання створення і діяльності комерційних банків та інших кредитних установ, проблеми взаємовідносин із Центральним банком Російської Федерації, практичні й теоретичні питання правового регулювання окремих банківських операцій (кредитних, валютних, операцій з цінними паперами тощо). В додатках подано зразки основних банківських документів (статут комерційного банку, установча угода про створення комерційного банку, кредитна угода, депозитна угода, угода розрахункового рахунка). Книга розрахована на співробітників юридичних служб підприємств та організацій, працівників банків та інших кредитних установ, підприємств, усіх, хто цікавиться проблемами банківського права.

Коваленко Е.Г. Англо-русский словарь банковской терминологии: Более 21 000 терминов / Под ред. Н.И.Тимофеева. — М.: Центр "Наука и техника", 1994. — 462 с. — (Международ. инженер. энцикл. Сер. "Экономика и финансы").

Словник уміщує терміни та словосполучення з фінансово-банківської діяльності, грошового обігу, банківських операцій, біржових операцій, валютних ринків, ринків цінних паперів, кредитних ринків, міжнародних валютно-фінансових відносин, фінансових інструментів, інвестиційних процесів, правових аспектів фінансово-банківської діяльності, комп'ютеризації банківських операцій.

Мартынова О.И. Порядок учета ценных бумаг в коммерческих банках: (Коммент., инструкт. материалы) по состоянию на 1 апр. 1995 г. / Агентство эконом.-правовых консультаций и деловой информ. (АК-ДИ) "Экономика и жизнь". — 2-е изд., перераб. и доп. — М., 1995. — 127 с. — (Эконом.-правовой бюл. 1995. — Спец. вып.).

Видання містить інструктивні матеріали та коментарі до них з питань обліку цінних паперів у комерційних банках Російської Федерації. Розглядаються облік та особливості ведення операцій, пов'язаних із формуванням статутного фонду комерційного банку, випуском та погашенням боргових зобов'язань, купівлею та продажем цінних паперів. У окремому розділі йдеться про ведення бухгалтерського обліку державних цінних паперів.

Миловидов В.Д. Современное банковское дело. Опыт организации и функционирования банков США. — М.: Изд-во МГУ, 1992. — 174 с.

Посібник з осн банківської діяльності містить матеріали та схеми, що ілюструють основні банківські операції та форми банківських послуг, зразки банківських документів, описи та інструкції щодо використання банківських автоматів, зразки заяв на видачу банківських кредитів. Уміщено невеликий словник банківських термінів. Приваблює доступність викладу матеріалу.

Мир денег: Краткий путеводитель по денежной, кредитной и налоговой системам Запада / Ред.-сост. Р.М.Этнон. — М.: АО "Развитие", 1992. — 320 с.

Тут містяться відомості про грошово-кредитну і бюджетно-податкову системи, фінансові ринки Заходу. Розглядаються питання внутрішнього грошового обігу, валютної системи, операцій кредитно-банківських закладів, ринку цінних паперів, критерії інвестування, фактори, що впливають на ринковий курс цінних паперів, державне регулювання ринків цінних паперів, структуру державного бюджету. Виклад матеріалу в посібнику перш за все орієнтовано на опис системи, установлені у США, також йдеться про специфіку розвитку податкової системи та фінансових ринків у Японії та деяких європейських державах. Довідник ґрунтується на багатому фактичному матеріалі.

**Інформація за результатами торгів німецькими марками
на Українській міжбанківській валютній біржі
у IV кварталі 1995 року**

Дані в млн. DEM

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
03.10.1995р.	120 000	2.020	2.164	2.017	32
05.10.1995р.	122 500	1.929	2.310	0.172	34
10.10.1995р.	124 500	2.417	2.471	1.223	29
12.10.1995р.	124 500	1.847	1.847	1.394	34
17.10.1995р.	123 000	2.280	1.587	2.308	32
19.10.1995р.	126 100	0.949	0.989	0.612	25
24.10.1995р.	125 500	3.511	2.248	3.544	33 *
26.10.1995р.	125 500	1.557	1.550	1.557	28
31.10.1995р.	126 600	2.449	2.462	1.950	32
02.11.1995р.	126 600	1.353	1.353	1.569	34
09.11.1995р.	126 500	2.544	1.723	2.544	25
10.11.1995р.	126 000	1.366	0.343	1.366	15
14.11.1995р.	125 000	2.357	1.339	2.357	24
15.11.1995р.	126 000	0.785	0.975	0.139	19
16.11.1995р.	125 000	0.541	0.421	0.541	20
17.11.1995р.	126 000	0.789	0.790	0.186	19
20.11.1995р.	126 500	0.528	0.530	0.223	20
21.11.1995р.	127 000	1.375	1.378	0.838	28
22.11.1995р.	126 900	0.403	0.403	0.653	19
23.11.1995р.	127 200	1.333	1.356	0.768	26
24.11.1995р.	126 000	0.465	0.376	1.465	23
27.11.1995р.	126 700	0.357	0.360	0.352	14

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
28.11.1995р.	125 700	0.808	0.793	1.257	24
29.11.1995р.	125 800	1.560	1.561	0.402	22
30.11.1995р.	126 100	1.153	1.156	0.969	29
01.12.1995р.	126 100	1.292	1.292	0.918	22
04.11.1995р.	126 100	0.371	0.371	0.675	15
05.12.1995р.	123 500	1.204	0.590	1.814	22
06.12.1995р.	125 900	1.088	1.102	0.059	16
07.12.1995р.	125 800	0.604	0.604	1.059	22
08.12.1995р.	125 800	1.672	1.672	1.670	20
11.12.1995р.	125 900	0.590	0.590	0.237	20
12.12.1995р.	125 900	0.619	0.619	0.711	28
13.12.1995р.	125 400	0.261	0.260	0.528	13
14.12.1995р.	125 400	0.897	0.897	0.302	25
15.12.1995р.	125 000	0.313	0.313	0.589	17
18.12.1995р.	125 800	1.572	1.574	0.066	15
19.12.1995р.	125 900	1.140	1.140	0.934	17
20.12.1995р.	125 000	0.977	0.312	0.978	17
21.12.1995р.	125 300	0.715	0.715	0.499	20
22.12.1995р.	125 300	1.323	1.323	1.356	22
25.12.1995р.	126 000	0.687	0.688	0.266	16
26.12.1995р.	126 800	0.896	0.898	0.628	27
27.12.1995р.	126 900	0.949	0.976	0.889	14
28.12.1995р.	125 000	0.575	0.506	0.972	21
29.12.1995р.	126 000	0.477	0.478	0.318	13

**Інформація за результатами торгів доларами США
на Українській міжбанківській валютній біржі
у IV кварталі 1995 року**

Дані в млн. USA

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
02.10.1995р.	171 000	9.23	9.32	2.37	40
03.10.1995р.	171 000	10.56	10.56	9.87	38
04.12.1995р.	172 000	0.00	0.00	0.00	37
05.10.1995р.	172 000	8.44	10.12	8.44	42
06.12.1995р.	172 000	10.72	10.75	10.72	40
09.12.1995р.	173 000	10.68	10.94	5.59	36
10.10.1995р.	173 500	12.31	14.93	12.31	41
11.10.1995р.	174 100	7.22	7.25	5.94	40
12.10.1995р.	174 500	15.58	18.51	15.58	35
13.10.1995р.	174 900	8.67	10.81	8.67	35
16.10.1995р.	175 200	6.55	8.93	6.55	36
17.10.1995р.	175 300	8.76	9.76	8.76	37
18.10.1995р.	176 000	9.22	9.26	4.29	35
19.10.1995р.	176 200	12.59	14.18	12.49	42
20.10.1995р.	176 200	6.82	7.64	6.82	34
23.10.1995р.	176 200	6.50	6.00	6.50	36
24.10.1995р.	176 300	11.39	14.60	11.39	36
25.10.1995р.	176 400	7.21	8.99	6.81	38
26.10.1995р.	176 400	12.99	12.90	12.99	32
27.10.1995р.	176 900	8.25	13.25	6.14	35
30.10.1995р.	177 200	8.90	8.90	3.00	32
31.10.1995р.	177 200	13.05	12.98	13.05	36

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
01.11.1995р.	177 400	6.59	6.63	1.55	34
02.11.1995р.	177 400	11.29	11.27	11.29	38
03.11.1995р.	177 600	8.64	8.64	5.97	40
04.11.1995р.	177 800	9.84	9.85	7.41	39
09.11.1995р.	177 800	12.36	12.24	12.36	28
10.11.1995р.	177 800	7.89	7.82	7.89	34
13.11.1995р.	177 800	6.33	6.24	6.33	29
14.11.1995р.	177 800	10.24	10.19	10.24	35
15.11.1995р.	178 000	4.61	4.61	3.88	33
16.11.1995р.	178 000	15.21	15.17	15.21	33
17.11.1995р.	178 000	5.30	5.21	5.30	31
20.11.1995р.	178 000	3.99	3.99	3.99	29
21.11.1995р.	178 000	9.24	9.15	9.24	31
22.11.1995р.	178 000	5.24	5.01	5.24	29
23.11.1995р.	178 000	4.86	4.82	4.88	29
24.11.1995р.	178 000	6.24	6.19	6.24	27
27.11.1995р.	178 000	4.99	4.99	4.96	29
28.11.1995р.	178 500	8.36	12.77	5.11	27
29.11.1995р.	178 600	8.26	8.74	7.05	33
30.11.1995р.	178 700	4.41	5.87	4.41	24
01.12.1995р.	178 800	2.15	2.15	1.47	27
04.12.1995р.	179 000	3.31	3.32	2.29	24
05.12.1995р.	179 200	6.39	7.40	4.52	28
06.12.1995р.	179 400	5.29	6.35	3.80	22
07.12.1995р.	179 700	7.50	10.37	7.50	29
08.12.1995р.	179 800	5.23	6.79	5.16	28
11.12.1995р.	179 800	4.41	4.41	3.32	23

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
12.12.1995р.	180 000	6.22	9.22	6.22	30
13.12.1995р.	180 000	5.55	5.52	5.55	24
14.12.1995р.	180 000	9.78	9.76	9.78	24
15.12.1995р.	180 000	6.06	5.84	6.06	26
18.12.1995р.	180 000	4.68	4.48	4.68	21
19.12.1995р.	179 400	19.55	0.80	19.55	26
20.12.1995р.	179 400	5.35	5.35	5.28	27
21.12.1995р.	179 400	11.02	10.98	11.02	29
22.12.1995р.	179 400	6.39	6.36	6.39	23
25.12.1995р.	179 400	3.97	3.93	3.97	17
26.12.1995р.	179 400	6.23	6.18	6.23	22
27.12.1995р.	179 400	8.80	8.71	8.80	26
28.12.1995р.	179 400	4.26	4.19	4.26	21
29.12.1995р.	179 400	7.73	7.68	7.73	21

Інформація за результатами торгів російськими рублями
на Українській міжбанківській валютній біржі
у IV кварталі 1995 року

Дані в млрд. RUR

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
02.10.1995р.	36.10	20.464	4.234	20.634	25
03.10.1995р.	36.10	9.525	10.643	9.525	31
04.10.1995р.	39.50	9.675	18.019	6.106	33
05.10.1995р.	37.60	23.610	8.743	23.957	36
06.10.1995р.	37.0	8.943	5.212	10.285	33

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
09.10.1995р.	37.0	16.365	17.045	16.365	23
10.10.1995р.	38.3	10.142	15.268	8.114	31
11.10.1995р.	38.3	7.011	10.147	7.011	31
12.10.1995р.	38.0	12.535	10.244	12.535	29
13.10.1995р.	37.8	13.013	10.149	13.023	32
16.10.1995р.	38.0	10.061	11.978	10.061	30
17.10.1995р.	38.0	13.721	13.698	13.721	33
18.10.1995р.	38.2	10.917	13.006	10.917	27
19.10.1995р.	38.2	11.000	13.079	11.000	34
20.10.1995р.	38.2	10.314	10.935	10.314	32
23.10.1995р.	38.7	8.874	12.765	8.774	31
24.10.1995р.	38.2	10.052	4.080	10.057	33
25.10.1995р.	39.0	7.833	16.695	6.572	29
26.10.1995р.	38.5	13.621	5.649	14.870	34
27.10.1995р.	38.9	13.047	20.317	12.545	29
30.10.1995р.	38.7	13.164	13.037	13.165	26
31.10.1995р.	39.2	6.979	17.259	6.874	30
01.11.1995р.	39.1	8.344	6.228	8.344	25
02.11.1995р.	38.7	13.002	9.741	14.008	26
03.11.1995р.	39.0	5.725	7.635	4.431	25
04.11.1995р.	38.5	11.936	8.084	11.936	31
09.11.1995р.	38.5	8.435	8.535	8.435	24
10.11.1995р.	38.5	10.403	10.763	10.303	29
13.11.1995р.	38.0	14.122	11.979	14.124	24
14.11.1995р.	39.0	13.849	18.433	9.245	32
15.11.1995р.	38.7	6.538	5.483	6.538	24
16.11.1995р.	38.0	8.414	5.140	8.442	25

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
17.11.1995р.	38.5	7.298	9.325	6.080	23
20.11.1995р.	38.5	6.873	6.938	6.938	24
21.11.1995р.	38.0	9.729	5.999	10.252	21
22.11.1995р.	38.3	11.486	12.492	9.481	25
23.11.1995р.	38.3	5.352	5.352	5.810	24
24.11.1995р.	38.3	6.323	7.803	6.323	27
27.11.1995р.	38.5	7.578	9.481	5.691	26
28.11.1995р.	38.6	6.181	8.447	4.650	31
29.11.1995р.	38.7	3.943	4.946	2.255	23
30.11.1995р.	38.7	8.073	3.608	8.073	22
01.12.1995р.	38.6	4.036	3.533	5.489	21
04.12.1995р.	38.8	9.507	12.250	5.935	25
05.12.1995р.	38.7	8.229	7.317	8.320	20
06.12.1995р.	38.6	7.032	5.520	7.958	20
07.12.1995р.	38.6	5.355	4.848	6.250	32
08.12.1995р.	38.3	6.115	4.379	12.101	25
11.12.1995р.	38.6	5.891	17.039	1.238	21
12.12.1995р.	38.3	5.816	5.167	9.816	28
13.12.1995р.	38.6	3.192	10.137	0.793	24
14.12.1995р.	38.6	3.437	4.937	0.971	16
15.12.1995р.	38.2	4.661	2.786	12.567	25
18.12.1995р.	37.5	13.139	4.615	17.517	29
19.12.1995р.	37.5	4.272	4.272	1.266	23
20.12.1995р.	37.5	5.792	5.792	1.755	27
21.12.1995р.	37.5	5.212	5.212	1.590	30
22.12.1995р.	37.5	5.171	5.171	0.291	23
25.12.1995р.	37.5	3.847	3.847	0.567	15

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
26.12.1995р.	37.5	5.456	5.456	1.780	21
27.12.1995р.	37.5	5.422	7.022	1.197	19
28.12.1995р.	37.5	7.525	7.595	1.448	23
29.12.1995р.	37.6	9.235	9.692	6.465	17

Інформація за результатами торгів білоруськими рублями
на Українській міжбанківській валютній біржі
у IV кварталі 1995 року

Дані в млрд. BYR

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
02.10.1995р.	15.3	2.256	2.256	3.140	11
04.10.1995р.	15.0	2.362	1.739	3.362	17
09.10.1995р.	14.5	3.350	2.217	4.320	17
11.10.1995р.	14.8	2.619	3.667	2.619	16
16.10.1995р.	15.0	4.098	4.332	4.098	16
18.10.1995р.	15.0	1.354	1.068	1.354	15
23.10.1995р.	15.3	1.919	3.818	1.019	22
25.10.1995р.	14.7	3.804	0.824	4.119	18
30.10.1995р.	15.6	1.502	4.038	1.146	24
01.11.1995р.	15.4	2.198	2.197	5.470	12
04.11.1995р.	15.35	1.991	1.909	2.373	12
13.11.1995р.	14.7	3.648	0.360	3.713	11
15.11.1995р.	15.6	0.455	1.659	0.137	12
20.11.1995р.	15.1	1.583	0.966	3.736	20
22.11.1995р.	15.9	1.336	2.215	1.336	12

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
27.11.1995р.	15.1	2.766	1.633	4.593	12
29.11.1995р.	15.2	1.164	1.165	0.756	9
04.12.1995р.	15.7	2.320	2.856	0.156	11
06.12.1995р.	15.7	2.148	1.632	2.509	15
11.12.1995р.	15.2	2.011	1.239	3.141	17
13.12.1995р.	15.2	1.731	1.716	1.731	15
18.12.1995р.	16.3	1.379	2.014	0.254	11
20.12.1995р.	14.6	1.382	0.658	5.929	14
25.12.1995р.	14.0	1.445	0.623	1.445	10
27.12.1995р.	15.5	1.470	2.201	0.664	12

**Інформація за результатами торгів італійськими лірами
на Українській міжбанківській валютній біржі у
IV кварталі 1995 року**

Дані в млн. ITL

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
04.10.1995р.	106.1	572.7	578.1	300.0	3
11.10.1995р.	104.0	14.6	2.0	14.6	3
18.10.1995р.	109.0	212.5	212.9	100.0	7
25.10.1995р.	110.0	20.6	20.6	19.5	3
01.11.1995р.	100.0	9.4	2.0	9.4	2
15.11.1995р.	100.0	88.0	88.0	88.0	3
22.11.1995р.	111.0	177.0	178.6	10.4	6
29.11.1995р.	112.0	37.2	37.2	4.8	5
06.12.1995р.	115.0	193.8	194.3	4.8	6

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
13.12.1995р.	120.0	73.1	73.2	21.3	6
20.12.1995р.	123.0	169.4	170.9	84.5	5
27.12.1995р.	125.0	97.5	97.5	3.0	3

**Інформація за результатами торгів французькими франками
на Українській міжбанківській валютній біржі
у IV кварталі 1995 року**

Дані в тис. FRF

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
03.10.1995р.	35 000	792	853	50	4
10.10.1995р.	35 500	461	519	345	8
17.10.1995р.	37 000	346	377	48	5
24.10.1995р.	38 600	1820	1881	286	8
31.10.1995р.	36 000	172	81	172	6
14.11.1995р.	36 700	152	152	101	5
21.11.1995р.	36 000	738	529	738	10
28.11.1995р.	36 500	532	532	32	5
05.12.1995р.	35 900	434	54	434	4
12.12.1995р.	36 300	1582	1582	115	4
19.12.1995р.	37 000	343	343	56	6
26.12.1995р.	38 000	1417	1417	271	8

**Інформація за результатами торгів
англійськими фунтами стерлінгів
на Українській міжбанківській валютній біржі
у IV кварталі 1995 року**

Дані в тис. GBR

Дата	Курс	Обсяг продажу	Попит	Пропозиція	Кількість банків
26.10.1995р.	280 000	17	17	10	2
02.11.1995р.	280 500	11	11	5	2
16.11.1995р.	281 000	23	23	6	5
23.11.1995р.	282 000	24	24	0	3
07.12.1995р.	284 000	52	52	5	5
14.12.1995р.	285 000	70	85	7	4
21.12.1995р.	285 000	5	5	5	2
28.12.1995р.	280 000	45	38	45	5

Фонтан в операційному залі Національного банку України

